

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ
УКРАЇНИ**

**КАФЕДРА УПРАВЛІННЯ ТА ОРГАНІЗАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СФЕРІ
ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ**

Лекція № 1

**Тема 1.1: «Історія розвитку цивільного захисту провідних країн світу.
Основні віхи історії розвитку цивільного захисту, їх особливості,
тенденції, порівняльний аналіз»**

м. Харків

Місце проведення: аудиторія за розкладом занять.

Час проведення: 80 хвилин.

Матеріальне забезпечення: мультимедійний проектор.

Мета лекції:

Розглянути історію розвитку цивільного захисту провідних країн світу. Основні віхи історії розвитку цивільного захисту, їх особливості, тенденції, порівняльний аналіз.

Загальні методичні вказівки

1. Перевірити наявність здобувачів на занятті.
2. Записати на дошці тему лекції та навчальні питання, викласти навчальний матеріал.
3. Вибірково перевірити якість ведення конспекту.

Тема1 «Історія розвитку цивільного захисту провідних країн світу. Основні віхи історії розвитку цивільного захисту, їх особливості, тенденції, порівняльний аналіз»

Цивільна оборона як система зародилася під час першої світової війни, з появою авіації. З розвитком зброї, яка давала змогу уражати промислові підприємства, наносити удари по адміністративних центрах та інших місцях мешкання населення, удосконалювалась і Цивільна оборона. Розвиток системи Цивільної оборони був пов'язаний із необхідністю застосування захисних заходів щодо населення та економіки.

Винахід та застосування ядерної зброї під час другої світової війни надав імпульсу у розвитку Цивільної оборони, який завершився з прийняттям у кінці 40-х — початку 50-х років законів про ЦО у найбільш промислово-розвинутих країнах.

У зарубіжних країнах Цивільна оборона, як система стратегічного забезпечення життєдіяльності держав, призначена для виконання завдань, спрямованих на захист населення та економіки країн під час виникнення надзвичайних ситуацій, а також проведення рятувальних та інших аварійно-відновлювальних робіт у осередках ураження, почала складатися наприкінці 40-х — початку 50-х років, з появою в арсеналах сторін, які проти ядерної зброї та засобів її доставки.

В останні роки, а точніше наприкінці 80-х років, у країнах Заходу та інших розвинутих країнах світу увага урядів була зосереджена на вирішенні питань більш широкого застосування сил та засобів Цивільної оборони з метою вирішення завдань мирного часу. Стихійні лиха аварії та катастрофи на підприємствах, особливо з ядерними та хімічними компонентами, які мали місце у різних регіонах світу змусили змінити погляд на Цивільну оборону як систему, призначену для забезпечення виживання населення та економіки країн під час війни

Зарубіжне керівництво головним завданням Цивільної оборони вважає утворення і підготовку сил та засобів, необхідних для забезпечення безперервного державного

оуправління, захисту населення та життєво важливих секторів економіки у різноманітних умовах надзвичайних ситуацій.

Насьогодні більшість країн світу створені і функціонують національні системи Цивільної оборони, чітко сформовані відповідну структуру органів, сил та засобів ЦО.

Майже у всіх країнах прийнято територіально-

виробничий принцип про будови системи ЦО, ускладняючи:

органи управління;

системи зв'язку, оповіщення, радіаційної розвідки та дозиметричного контролю;

розроблені плани евакуації та розосередження населення;

система захисних споруд;

запаси продовольчих товарів, сировини та матеріальних цінностей;

сил та засоби Цивільної оборони, як штатні, так і добровільні. Організаційна струк-

тура національних систем Цивільної оборони у більшості

зарубіжних країн має багату спільною і надалі розвивається у напрямку подальшої уніфікації.

Загальне керівництво діяльністю ЦО у зарубіжних країнах здійснюється, як правило, Міністерством внутрішніх справ через існуючі при ньому управління ЦО, за вин-

ятком США (органи ЦО підпорядковані президентові), Канади —

Федеральному уряду, Норвегії — Міністерству юстиції та поліції.

Території більшості країн розділені на округи, підокруги, зони, райони, підрайони та сектори цивільної оборони, в них створені штаби ЦО, що також і в адміністративно-

територіальних одиницях: штатах, провінціях, містах, комунах, общинах тощо.

Розглянемо структуру та завдання Цивільної оборони деяких країн.

ЦО Нідерландів. У Нідерландах ІДОНабула розвитку у 1952 році після прийняття закону про Цивільну оборону. Загальне керівництво ЦО країни здійснює МВС через головне управління ЦО.

Для виконання рятувальних і невідкладних аварійно-

відбудовних робіт у випадку стихійних лих, значних виробничих аварій та катастроф

офумирний час у розпорядження органів ЦО зі складу СВ виділені так звана "рятува-

льнабригада", двомотопіхотних батальйонів по 650 осіб, три роти — медична, інженерна, транспортна, взвод військової поліції та санітарний загін. Територія країни поділена на 12 округів ЦО (за кількістю провінцій). Вокруги цієї єюдіальності керує комісар провінції, а безпосереднє керівництво здійснює начальник ЦО та його штаб

Округи поділяються на 45 районів, які віднесені до групи "А" (промислові) та групи "В" (сільськогосподарські). На випадок війни передбачається мати 51 район.

Керівним органом у районі є Рада, до складу якої входять бургомістри общин, начальники штабів ЦО. Штаби округів та районів у мирний час укомплектовані лише командним складом і технічним персоналом, а до штатів військовогочасу розгортається лише на період навчання та у разі виникнення НС.

Райони ЦО групи "А" поділені на сектори. За кожним сектором на період надзвичайних ситуацій закріплені відповідні формування ЦО. Старший начальник одного із актих формувань одночасно виконує обов'язки начальника ЦО сектора.

Начальником ЦО общини є бургомістр. Йому підпорядковуються служби: протипожежна, медична, поліцейська, комунальних послуг та соціального забезпечення.

ЦО США. УСША створене "Федеральне управління з дій у надзвичайних умовах" (ФЕМА, штаб-

квартирам. Вашингтон), яке безпосередньо підпорядковується президентові.

На це управління покладено такі завдання:

забезпечення виживання країни в ядерній війні;

розробка планів евакуації населення США із загрозливих районів;

здійснення заходів згідно з програмами будівництва захисних споруд;

удосконалення та підвищення захисту систем зв'язку і оповіщення;

забезпечення захисту і нормального функціонування федеральних та місцевих органів влади і Цивільної оборони;

— утворення та розподіл стратегічних запасів на випадок надзвичайних ситуацій.

Окрім того, на ФЕМА покладено відповідальність за підготовку та навчання

населення, науково-

дослідну роботу з питань ЦО, поширення інформації по ЦО серед населення, борот

ьбузтероризмом, участьпромисловихпідприємствтаіншихустановузаходахЦО.
 ЦентральнийапаратФЕМАмаєу своєму складі 5 управлінь(директоратів):
 іззабезпеченняфункціонуванняунадзвичайнихумовах;
 зпрограмнавчаннятапротипожежноїпідготовки;
 —зпрограмнаціональноїготовностіуправління(директорат)надання,
 допомогитарозробкипрограмдляштатівімісцевихорганіввлади;
 федеральнаадміністраціязістрахування;
 адміністративніпідрозділи.

Укожномуштатієконсультативнарада(комісія)зпитаньцивільноїоборони.Ізпри
 йняттямСША"Законупростихініліха",вякомувизначаютьсявідповідальніосо
 би,порядоквведеннянадзвичайногоположення,йоготривалість,обов'язкитапра
 вамісцевихортаніввладиусправахпідготовкидостихійнихлихтапорядоккомпен
 саціїзапонесенізбитки,значнопоширилисьповноваженнягубернатораштату.
 БезпосереднімкерівникомцивільноїобороништатуєначальникІДОштатузісвої
 мштабом(загальначисельністьдо40осіб).Окрімтого,утворюютьсямісцевіштаб
 иуграфствах(3200),районах(10),незалежнихмістах(37),общинахтаувеликихміс
 тах.Усьогоутворено3615місцевихштабівЦивільноїоборони.

Напромисловихпідприємствах,де50ібільшепрацюючих,створюютьсякомітети
 Цивільноїоборони,якічолюютькерівникицихпідприємств.Докомітетузалуча
 ютьсяпредставникиголовнихвідділів,утомучисліфінансовоготаюридичного.К
 рімтого,напідприємствахстворюютьсяслужбиЦивільноїоборонііззабезпеченн
 ябезперервногоуправління,терміновоїзупинкипідприємства,постачання,захис
 тудокументації,укриттятаінші.

УСШАнемаєспеціальнихформуваньЦивільноїоборони.Длявирішенняїхзавдан
 ьзалучаютьсяпідрозділи національноїгвардіїтазбройнихсил,головнимчиномсу
 хопутнихвійськ.Невоєнізованіформування,длярішенняокремихзавданьцивіль
 ноїоборонистворюютьсянапромисловихмедичнихпідприємствах,фірмахтаінш
 ихоб'єктах.

ЗахистнаселеннявсистеміЦОСШАвирішуєтьсявдвохнапрямках-
 шляхомукриттявзахиснихспорудах,головнимчиномПРУ,таевакуації(захисніс
 порудина242млн.місць).

Окрім ФЕМА у США діють також такі організації, як "Американська асоціація цивільної оборони" (ТАСДА) та "Лікарі за готовність до надзвичайного стану".

ЦО Канади як система захисту населення, економіки й адміністративно-політичної структури функціонує з 1957 р. Керівництво країни розглядає важливі й на прямок підготовки цивільного сектора до надзвичайних умов мирного і воєнного часів.

Відповідальність за рішення завдань ЦО покладається на прем'єр-міністра, що призначає одного із міністрів федерального уряду відповідальним за надзвичайну готовність. Діяльність всіх міністрів координується за генералом надзвичайної готовності Канади (ЕРС), яке очолює виконавчий директор, що має заступника з планування і оперативного управління.

Основний пункт управління розташований за 37 км на південний захід від Оттави і має функціонувати протягом 2-х місяців з групою 400 осіб. Територія країни розділена на 10 округів надзвичайної готовності, штаб яких обладнано за межами значних міст на відстані 30-200 км від них.

Спеціальних формувань ЦО в Канаді немає. До вирішення завдань ЦО залучається поліція, пожежна служба, медичні установи, військові підрозділи. В умовах надзвичайної обстановки на їхній основі, в разі потреби, формуються рухливі рятувальні групи і колони для дій в районах НС.

Захист населення в системі ЦО Канади, вирішується шляхом укриття населення в захисних спорудах замість проживання.

ЦО ФРН. Найбільш ефективною системою цивільного захисту є цивільна оборона ФРН, оскільки вона має розвинуту організаційну структуру, значні сили і засоби, розгалужену систему зв'язку та оповіщення, радіаційної розвідки та дозиметричного контролю.

Загальне керівництво цивільною обороною країни здійснює федеральне Міністерство внутрішніх справ. Для прикладу, основним компонентом сил системи ЦО ФРН є служба захисту від катастроф, що налічує, при повному розгортанні, до 600 тис. осіб, додатково можуть також залучатися громадські організації і служби (до двох млн. осіб).

Захист населення вирішується шляхом створення системи суспільних і приватних захисних споруд, з урахуванням використання бомбосховищ періоду другої світової війни, шахтних виробок, печер, а також підготовки планів евакуації. Запаси медичного забезпечення населення дають змогу розширення ліжкового фонду на 2,5 млн. осіб.

У багатьох зарубіжних країнах велика увага приділяється утворенню добровільних формувань на підприємствах з числом працюючих від 30 і більше осіб. У мирний час це будуть служби: аварійно-

рятувальна, протипожежна, медична, оповіщення, радіаційної розвідки та дозиметричного контролю і інші.

ЦО Росії. За минулі п'ять років МНС Росії вдалося створити власні сили та засоби інших міністерств і відомств єдиної державної системи попередження та ліквідації надзвичайних ситуацій.

В структурі МНС знаходяться війська ЦО (зрятивними, автомобільними, авіаційними, інженерними, протихімічними підрозділами), штаб із питань цивільної оборони та ліквідації наслідків НС, пбшуково-рятувальні служби.

Міністерство має безпосередньому підпорядкуванні спеціальні військові формування: центральний аеромобільний рятувальний загін, авіаційне підприємство національний корпус надзвичайного гуманітарного реагування.

Підготовка кадрів проводиться в спеціалізованих навчальних закладах. Наукові та конструкторські розробки в галузі техніки і технології здійснюються в науково-дослідному інституті ЦОНС.

Робота з попередження стихійних і техногенних катастроф будується на основі моніторингу та прогнозів, що проводяться в науково-дослідних інститутах, аналітичних службах і лабораторіях, які належать до різних відомств.

Відповідно до російського законодавства МНС, привиникнення і катастрофа є змогу залучити сили та засоби інших відомств - міліцію, пожежних, медиків, військові частини, будівельні та транспортні організації. Для ліквідації наслідків великих катастроф залучаються державні фінансові та матеріальні ресурси.

Для надання допомоги іноземним державам в проведенні рятувальних робіт використовуються такі формування, як Центральний аеромобільний рятувальний загін, експедиційний госпіталь, автомобільна колона, авіаційне підприємство.

Гуманітарна допомога формується з державних резервів. Елітним підрозділом швидкого реагування МНС Росії є Центр орят. Він виконує першочергові пошуково-рятувальні роботи, доставляє формування експертів, засоби порятунку та виживання, вантажі гуманітарної допомоги в зони НС, організовує медичну допомогу, здійснює евакуацію постраждалих. Аеромобільний експедиційний госпіталь може прийняти одночасно 150 постраждалих.

Одним із найважливіших питань організації ЦО у зарубіжних країнах є взаємодія органів ЦО із збройних сил, особливо сухопутних військ. Ця необхідність продиктована імовірністю виникнення масових руйнувань, відносною обмеженістю технічних засобів висококваліфікованих фахівців у системах цивільної оборони, а також відсутністю у деяких країнах формувань цивільної оборони. У свою чергу, збройні сили, в окремих випадках, матимуть потребу у допомозі від органів цивільної оборони.

Взаємодія органів цивільної оборони із збройними силами набуває важливого значення в умовах мирного часу, особливо під час ліквідації наслідків стихійних лих, великомасштабних аварій на підприємствах, особливо на підприємствах з ядерним і тахімічними компонентами, а також при вирішенні різноманітних завдань мирного часу: утримання систем зв'язку, розробка проектів захисних споруд, організація матеріально-технічного забезпечення, підготовка кадрів та інше.

Аналіз свідчить про те, що взаємодія органів ЦО із збройних сил має місце у всіх країнах, але в кожній країні свої особливості, що регламентуються відповідними законодавчими актами.

Підготовка керівного складу органів управління ЦО у всіх країнах здійснюється спеціальними навчальними закладами. Так, у Канаді та Великобританії створені національні коледжі, у Німеччині — академія, у Франції —

Інститут цивільної оборони. Крім того, у всіх країнах створена мережа курсів ЦО з метою підготовки фахівців ЦО місцевих органів управління. Рядовий склад формувань проходить підготовку на базі навчальних центрів та таборів цивільної оборони.

У Нідерландах керівний склад ЦО України та офіс корпусу пересувних колон прох
одять підготовку у вищій школі ЦО, унтер-мцерський тарядовий склад—
у навчальному центрі корпусу пересувних коло*.

Фахівці протипожежних, рятувальних та медичних підрозділів корпусу пересувн
их колон, а також інструктори керівники підрозділів самозахисту—
утрьох навчальних центрах ЦО. Особовий склад груп постів самозахисту готует
ься на постійно діючих місцевих курсах (близько 30 годин) та щорічних зборах при
навчальних центрах ЦО протягом двох тижнів.

Організація підготовки населення з питань цивільної оборони у більшості країн ма
є спільні риси. При цьому, головна увага звертається на такі питання, як мінні діяти
згідно з сигналами оповіщення, надавати першу медичну допомогу, користуватис
я засобами колективного та індивідуального захисту. Для виконання цієї мети залу
чаються засоби масової інформації, радіо, телебачення, видавництва, кіно. При цьо
му велика увага звертається на інформування населення з питань можливого виник
нення надзвичайних ситуацій. Окрім того, підготовка здійснюється у загальноосві
тніх школах, навчальних закладах, а навчання практичних дій під час проведення н
авчань з цивільної оборони шляхом залучення до них населення. І в загалі, керівниц
тво зарубіжних країн навчання з ЦО вважає одним із найефективніших методів під
готовки керівного складу, такі населення, до дій під час надзвичайних ситуацій.

Згідно з діючими у США законами, дозвіл на використання повної потужності АЕС
видається лише у тих випадках, якщо персонал станції отримав задовільну оцінку пі
д час спеціально проведеного навчання дій у умовах надзвичайних ситуацій.

Якщо проаналізувати хід розвитку систем цивільної оборони у світі, то можна при
ти до висновку, що поряд із постійним удосконаленням національних систем ЦО рі
зних країн світу, надається велика увага удосконаленню цивільної оборони, співп
раці країн Європейської економічної спілки, Організації об'єднаних націй та країн
Співдружності.

Проблеми стихійних лих все більше знаходять місце у рішеннях ООН. Ще у 1971 ро
ці рішенням Генеральної Асамблеї був утворений "Відділ координатора ООН з над
ання допомоги при катастрофах та стихійних лихах" (Відділ координатора ООН), г
оловним завданням якого є мобілізація ресурсів та координація дій різних організа

цій системі ООН для надання допомоги країнам у разі виникнення лиха.

Відділ координатора ООН підготував низку документів, які зібрані у 12 томах і присвячені питанням підготовки до боротьби зі стихійними лихами та розробив певну систему заходів, спрямованих на зменшення наслідків можливих надзвичайних ситуацій.

Відділ координатора ООН, враховуючи неминучість виникнення певних природних явищ і лих, прийшов до висновку і висунув вимогу про необхідність завчасного планування національних надзвичайних дій на випадок стихійних лих. При цьому планування повинні мати силу закону і узгоджуватись із діючим українським законодавством. Крім того, плани готовності повинні гарантувати, що організації, які несуть відповідальність за виконання конкретних завдань, мають достатню законодавчу владу.

Незважаючи на те, що кожна країна має свої специфічні особливості та підходи до формування національних структур цивільної оборони, усі ці структури об'єднують єдине головне завдання —

це забезпечення захисту і безпеки населення і економіки у надзвичайних ситуаціях.

Від такої особливої уваги при проведенні заходів, спрямованих на захист населення та економіки, відводиться насамперед питанням оповіщення населення підприємств про можливу загрозу. Зцією метою на території усіх країн блоку утворені системи оповіщення у вигляді центрів, пунктів та постів оповіщення. Найбільш досконалі системи розроблено у США, Німеччині, Канаді, Франції, Великобританії, Данії, Норвегії, Нідерландах та Бельгії.

Радіаційне спостереження і дозиметричний контроль. Найбільш розвинута мережа радіаційного спостереження і дозиметричного контролю у США, ФРН, Великобританії, Франції, Італії та Канаді.

Заданими американських інформаційних джерел, на території США існує понад 54 000 наземних постів радіаційного спостереження і дозиметричного контролю, а в умовах надзвичайного стану передбачається збільшення їх кількості до 150 000.

На території Німеччини в округах оповіщення, кордон яких співпадають із кордоном земель, в наявності є 4—5 контрольно-

вимірвальних районів для оцінки радіаційного, хімічного та бактеріологічного

тану навколишнього середовища.

У контрольно-виміральному районі діє 25—

30 наземних постів спостереження контролю, які розташовані на віддалі 12,—

15 км один від одного. Усього заданими західної преси, на території Німеччини розгорнуті 1 565 стаціонарних постів (у тому числі 1 000 повністю автоматизованих). Крім того, підготовлено до дій 200 пересувних постів спостереження та контролю.

У системі Цивільної оборони Великої Британії радіаційна розвідка дозиметричним контролем здійснюється силами корпусу спостереження і оповіщення, ускладі яког обіля 1 100 осіб, що обслуговують 873 підземних постів спостереження та оповіщення по всій країні.

Велика увага у зарубіжних країнах надається питанню стійкості управління та тривалості існування пунктів управління.

Так, наприклад, у США пункти управління побудовані для всіх 10 округів Цивільної оборони, які забезпечують достатній захист від ядерної зброї. Усі пункти забезпечені 30-

тидобовими запасами пального, продуктів харчування, мають автономні джерела електро-таводозабезпечення.

Уряд ФРН побудував на відстані 26 км від Бонна у горах, на глибині 300 м сховище у вигляді мережі тунелів загальною довжиною 33 км для працівників уряду на 3000 осіб, яке здатне утримувати надлишковий тиск понад 9 кгс/см², а система життєзабезпечення розрахована на 2 роки.

Щодо створення системи захисних споруд для населення, то вона здійснюється різними шляхами, до яких відносяться:

будівництво нових сховищ;

реконструкція та обладнання сховищ часів другої світової війни;

обстеження підвальних приміщень існуючих будинків та обладнання їх під протирадіаційні укриття;

—

до обладнання підсховищарудників, шахт та інших підземних споруд після закінчення в них робіт з видобутку корисних копалин;

— використання підсховищ підземних споруд метрополітену.

У Норвегії створена система громадських та приватних сховищ. Згідно з розпорядженням директорату цивільної готовності, відповідальність за будівництво громадських сховищ покладена на муніципалітети, які покривають одну третину їх вартості, а дві третини виділяються із державного бюджету.

Спорудження приватних сховищ покладається на власників житлових будинків, дитячих та інших громадських споруд, а у сільській місцевості — на власників ферм. У житлових будинках сховища споруджуються, якщо вони мають понад три поверхи загальною площею під фундаментом 150 м².

Приватні сховища здатні розмістити понад 19 млн. осіб. Таким чином, Норвегія на сьогодні спроможна забезпечити укриття близько 62% міського та 7% сільського населення.

Швидким темпом накопичується фонд захисних споруд у Швеції. На середину 80-х років він забезпечував укриття понад 80% населення.

У Швейцарії сховища можуть розмістити 6,2 млн. осіб при загальній чисельності населення 6,4 млн. осіб. Загальна забезпеченість складає 95%. Всі захисні споруди у мирний час забезпечені продуктами на 1 місяць і медикаментами на 3 місяці.

У Німеччині, Великобританії, Італії, Греції меншою вагою надають спорудженням охоронних сховищ, а більша активність ведеться у роботі з реконструкції та дообладнання сховищ періоду другої світової війни. Законодавством із цивільної оборони більшості країн передбачається обстеження підвальних приміщень на предмет можливості дообладнання їх під сховища. Найбільшого розповсюдження ці заходи набули у США.

Роль місцевевакуації у розосередженні населення як способу його захисту, а також з аходизіхорганізації в країнах у значній мірі визначаються розмірами їх території, розміщенням та щільністю населення, рівнем та станом розвитку доріг, наявністю засобів пересування та іншими факторами.

Висока щільність населення, велика кількість промислових підприємств у малоплощаді європейських країн, особливо Центральної Європи, значно ускладнює вибір районів для розміщення евакуйованих, а також виконання заходів з евакуації та розосередження. Але не дивлячись на ці обставини, майже усі вони у тій чи іншій мірі планують заходи з переміщення населення із районів можливого найбільшого ризику

У багатьох зарубіжних країнах передбачаються евакуація та випадок надзвичайних ситуацій мирного часу.

Велика увага звертається на забезпечення стабільності економіки. Одним із найефективніших заходів, спрямованих на підвищення сталості економічного потенціалу, вони вважають розосередження промисловості і матеріальних ресурсів. Необхідність цих заходів диктується дуже високою концентрацією промислового виробництва.

Велика увага, особливо у США, звертається на можливість укриття машин і обладнання надіючих підприємств, а також посилення міцності промислових будинків. Використання підземних розробок для будівництва підприємств сховищ дозволяють зменшити капітальні та експлуатаційні витрати, вони мають сприятливі температурні умови, досягається економія земельних площ під будівництво, високий ступінь захисту, а також можливість будівництва об'єктів у межах міської забудови.

У зарубіжних країнах для створення стратегічних запасів нафтопродуктів широко застосовуються підземні сховища. Так, у США вже понад 20 років функціонують нафтові сховища, які обладнані в соляних розробках. У 14 соляних кавернах (район Мерісвілл, штат Мічіган) зберігається понад 159 тис. м³ нафти, 80 тис. м³ бензину.

У скандинавських країнах для будівництва сховищ під нафтопродукти широко застосовуються розробки у скельних породах. Такі резерви створюються із продуктів харчування. Для підвищення стійкості роботи підприємств харчової промисловості їх будівництво ведеться у сільськогосподарських районах.

Як бачимо, цивільна оборона у зарубіжних країнах розглядається як керівництво цивільної системи, дії якої спрямовані на захист населення та економіки від наслідків стихійних лих, аварій, катастроф та випадків військових конфліктів. Незважаючи на те, що кожна країна розроблює та формує власний варіант національної структури цивільної оборони, виходячи із конкретних обставин, економічних можливостей, фізико-

географічних, кліматичних, природних особливостей, всі ці системи керуються, н

асамперед, гуманною метою, зважаючи на гуманітарні права згідно з Женевським конвенціями 1949 року.

1. В життєдіяльності будь-якого суспільства трапляються періоди, коли його громадяни змушені перебувати в незвичайних, екстремальних умовах існування. Ці умови зазвичай викликаються надзвичайними подіями: війною, техногенною аварією, природними аномаліями (землетрусом, посухою, повінню тощо).

2. Наприкінці XIX століття світова громадськість порушила проблему захисту широких верств населення від небезпек, викликаних воєнними діями.

3. Свідок жахливої за наслідками битви між повсталим франко-італійським населенням і військами австрійських окупантів під Сальферіно (24 червня 1859 року) громадянин Швейцарії Анрі Жан Дюнан (1828—1910), у подальшому лауреат Нобелівської премії миру 1901 року, виступив ініціатором створення міжнародної організації, яка надавала допомогу потерпілим внаслідок воєнних дій.

4. 17 лютого 1863 року комісія у складі п'яти громадян Швейцарії (Гюстав Муаньє, Анрі Дюнан, генерал Дюфур, лікарі Луї Аппія і Теодор Монуар) було ухвалено рішення щодо створення "Міжнародного Комітету допомоги пораненим", який невдовзі (у 1864 р.) був перетворений в "Міжнародний комітет Червоного Хреста" (МКЧХ).

5. За наполяганням громадськості в 1864 році уряд Швейцарії ініціював проведення у Женеві міжнародної Конференції з питань захисту від небезпек воєн. Оскільки конференції взяли участь дванадцять держав Європи вона отримала назву "Женевська Конференція 12-ти".

6. Нині Міжнародний Червоний Хрест є авторитетною міжнародною громадською організацією. Він об'єднує Лігу товариств Червоного Хреста (ЛГЧХ), Міжнародний комітет Червоного Хреста (МКЧХ), понад 120 національних товариств Червоного Хреста і Червоного Півмісяця і охоплює близько 250 млн. населення. Завидатний внесок у справу допомоги військовим полоненим, хворим і пораненим воїнам Міжнародний

дний Червоний Хрест був удостоєний Нобелівських премій миру у 1917, 1944, 1967 роках.

7. У мирний час Міжнародний Червоний Хрест надає допомогу постраждалим від стихійних лих, здійснює заходи щодо запобігання захворюванням цивільного населення, виникненню епідемій, епізоотій тощо.

8. За підрахунками вчених, протягом 4 тис. років відомої історії лише 300 років були абсолютно мирними, а решта 3700 років супроводжувалися війнами різного масштабу, які забрали життя близько 4 млрд. людей. Тож актуальність захисту від небезпек, спричинених війнами, очевидна.

9. Встановлено, що кожнана наступнайнанесе усе більшу небезпеку для цивільного населення:

1-асвітова війна Середусіхзагиблих

цивільного населення
складає близько 5%

2-асвітова війна

Середусіхзагиблих
цивільного населення
складає близько 75%

150 малих військових конфліктів

Середусіхзагиблих
цивільного населення
складає близько 80-
90%

10. Емблемами Червоного Хреста є Червоний Хрест, Червоний Півмісяць, а з 2006 року — ще й Червоний Ромб.

NON MULTA, SED MULTUM

В давнину правила ведення війни існували у формі звичаїв, які традиційно складалися і закріплювалися у внутрішньому законодавстві. Наприклад, у законах Ману встановлювалися суворі обмеження на силу, в період бойових дій заборонялося: використовувати отруєну зброю, убивати беззбройних, полонених, тих, що просять пощади, сплячих і поранених. У відношеннях між державами Давньої Греції

існувала звичайна норма, згідно якою війна не повинна була починатися без її оголошення; смерть на полі бою давала правонапоховання; при захопленні міст неможливо вбивати тих, хто укривався у храмах; військовополонені підлягали обміну або викупу і лише українців випадком використовувалися як раби.

Гуманізація військових конфліктів, яка значно прискорила ся наприкінці XIX століття з появою в багатьох державах світу відповідних громадських організацій, призвела до зародження Міжнародного гуманітарного права (МГП).

11. Підґрунтям для виникнення системи Цивільної оборони в усіх державах світу було документи міжнародного гуманітарного права.

12. Міжнародне гуманітарне право є сукупністю міжнародних домовленостей, метою яких-

врегулювання проблем гуманітарного характеру, що впливають безпосередньо збройних конфліктів, обмеження з гуманних причин прав сторін, щоб брати участь у конфліктах, захист людей та майна, які можуть постраждати, або постраждали в результаті збройного конфлікту.

NON MULTA, SED MULTUM МГП, яке зветься в деяких нормативних правових актах як «правозбройних конфліктів» або «правовій війні» являє собою систему управових принципів і норм, що використовуються в період воєнних конфліктів і містяться в міжнародних домовленостях (угодах, конвенціях, протоколах) або наслідком усталених звичаїв ведення війни. Враховуючи один із найсильніших людських інстинктів – вирішення спірних питань силою –

МГП допускає розв'язання конфліктів шляхом війни, але регламентує ведення війни за певними правилами. Мета цих правил –

полегшити, наскільки можливо, нещастя і прикрощі, що завдаються воєнними діями, якіх нім безпосереднім учасникам, такі особам, котрі не беруть у них безпосередньої участі, атако ж захистити об'єкти, що не мають воєнного значення.

Нині МГП нараховує вже понад 600 основних документів. Держави, що їх ратифікували, узяли на себе зобов'язання запобігати виникненню воєнних конфліктів, здійснювати захист невід'ємного права людини на життя, дотримуватися норм гуманізму і порядку їх реалізації. "Гуманітарне право є гілкою міжнародного суспі-

льного права, воно проникнуло духом людяності та середження на захисті особи" (Жан Піке).

Важливим етапом розбудови МГП стало ухвалення 17 липня 1998 р. в Римі Статуту Міжнародного кримінального суду, до компетенції якого належить розгляд судових справ та винесення вироків стосовно осіб, які вчинили злочини під час будь-якого конфлікту.

13. Становлення міжнародного гуманітарного права відбувалося на основі Першої (1899 р.) та Другої (1907 р.) Гаазьких конференцій миру.

NON MULTA, SED MULTUM

На Першій Гаазькій конференції миру (06.05.1899—17.07.1899), яка була скликана на вимогу Росії, взяли участь 27 держав. Наній було прийнято 3 конвенції: 1) Про мирне розв'язання міжнародних зіткнень; 2) Про закони і звичаї сухопутної війни; 3) Про застосування до морської війни основ Женевської конвенції 1864 року щодо поранених хворих.

На Другій Гаазькій конференції миру (02.06.1907—05.10.1907), в якій узяли участь 44 держави світу, були переглянуті конвенції 1899 року й прийняті 10 нових—усього 13 конвенцій: 1) Про мирне розв'язання міжнародних зіткнень; 2) Про обмеження випадків застосування сили для стягнення подоговірним борговим обов'язкам; 3) Про відкриття воєнних дій; 4) Про закони і звичаї сухопутної війни; 5) Про правай обов'язки нейтральних держав й осіб сухопутній війні; 6) Про положення торгівельних суден супротивника при відкритті воєнних дій; 7) Про перетворення торгівельних суден у військові; 8) Про встановлення автоматичних контактних підводних мін; 9) Про бомбардування морськими силами під час війни; 10) Про застосування до морської війни основ Женевської конвенції 1864 року; 11) Про деякі обмеження користування правами захоплення морської війни; 12) Про створення міжнародного призового суду (невступилаудію); 13) Про правай обов'язки нейтральних держав у морській війні.

ЗАПАМ'ЯТАЙТЕ!

Гаазькі конвенції, відомі міжнародному управлінню Гаазькі конвенції 1899 та 1907 років, містять положення щодо мирного розв'язання міжнародних спорів, щодо нейтралітету, щодо захисту мирних жителів, щодо режиму в'язьков полонених, щодо долі поранених і хворих тощо. Вони отримали подальший розвиток у Женевських конвенціях щодо захисту жертв війни

1949 року і Додаткових протоколів до них 1977 року.

14. Цивільна оборона як система захисту населення від небезпек, спричинених воєнними діями, почала створюватися в Європі у роки Першої світової війни.

15. Нагальна потреба у створенні системи цивільної оборони виникла у зв'язку з появою авіації, бойове застосування якої дало можливість ворогуючим сторонам уражати населені пункти на значній відстані від театру бойових дій, спричиняючи цим значні людські матеріальні втрати.

16. Напередодні Другої світової війни в Україні в Європі активно створювалися системи місцевої протиповітряної оборони (МППО)

з метою:

- фізичного захисту населення від уражень авіацією противника;
- укриття мобілізаційних резервів;
- укриття недоторканих запасів;
- забезпечення стабільного функціонування об'єктів господарювання як під час війни, так і у надзвичайних ситуаціях мирного часу.

17. Ефективність систем МППО була підтверджена в роки Другої світової війни (1939—1945 рр.).

18. У 1931 році в Парижі заснована Міжнародна організація по захисту цивільного населення у воєнний час. З 1958 року вона носить назву "Міжнародна організація цивільної оборони" (штаб-квартира знаходиться у Женеві). Ця організація діє і нині, але її авторитет не дуже великий.

19. Зміна концепції цивільної оборони відбулася після осмислення досвіду Другої світової війни (1939—1945 рр.).

NON MULTA, SED MULTUM

Під час Другої світової війни бойові дії розгорталися на трьох континентах (в Європі, Азії, Африці), устанів війни знаходилася 61 держава з населенням 1700 млн. осіб (75% усього населення Землі на той час).

Людські втрати під час Другої світової війни становили понад 50 млн. осіб. Найбільшим в них були в СРСР (27 млн. осіб), Німеччині (13 млн. осіб).

На фронтах Другої світової війни загинуло: радянських воїнів — 8,66 млн., німців — 7 млн., американців — 405 тис., англійців — 375 тис. У полон загинуло понад 1 млн. радянських воїнів.

Наприкінці Другої світової війни вперше було застосовано озброєного масового ураження, коли США у серпні 1945 р. піддали атомному бомбардуванню японське місто Хірошіма. Внаслідок ураження атомною зброєю відбулося руйнування цих міст, радіоактивне зараження території, загибель десятків тисяч мирних жителів, захворювання значної кількості населення на променево-хворобу.

20. Підсумки Другої світової війни змусили світові співтовариства жити ефективніше, заходив до запобігання виникненню воєнних конфліктів, атакою здійснювати захист невід'ємного права людини на життя.

21. 24 жовтня 1945 року була заснована Організація Об'єднаних Націй (ООН) — міжнародна організація держав, метою діяльності якої є підтримання збереження миру, безпеки та розвитку співробітництва між країнами.

22. Устав ООН, попередньо розроблений на конференції у Думбартон-Оксі 1944 року представниками СРСР, США, Великої Британії та Китаю, був підписаний 26 липня 1945 року країнами-учасниками (в тому числі Україною) і вступив у силу 24 жовтня 1945 року. Штаб-квартира ООН розташована у Нью-Йорку (США). Офіційними мовами ООН є англійська, іспанська, китайська, російська та французька.

23. 12 серпня 1949 року ООН прийняла чотири Женевські конвенції про захист жертв війни, в яких зобов'язала держави, що ведуть війну, дотримуватися норм гуманізму і порядку їх реалізації.

Зверніть увагу!

Підписані 1949 року Женевські Конвенції про захист жертв війни мають такі назви:

а) перша Женевська конвенція—

"Про поліпшення долі поранених і хворих у діючих арміях";

б) друга Женевська конвенція—

"Про поліпшення долі поранених, хворих та осіб, що зазнали корабельної аварії у складі збройних сил на морі";

в) третя Женевська конвенція— "Про поводження з військовими полоненими";

г) четверта Женевська конвенція—

"Про захист цивільного населення під час війни".

NON MULTA, SED MULTUM

Перша Женевська конвенція зобов'язує її учасників підбирати на полі бою і надавати їм допомогу пораненим і хворим супротивника, причому будь-яка дискримінація у відношенні до поранених і хворих за ознаками статі, раси, національності, політичних переконань або релігії забороняється. Усі поранені і хворі, що опинилися під владою супротивника, мають бути зареєстровані, а дані про них повідомлені тій державі, на боці якої вони змагалися. Медичні заклади, санітарний персонал і транспорт для перевезення поранених, хворих і санітарного майна користуються захистом і напад на них забороняється.

Друга Женевська конвенція встановлює правила поводження з пораненими і хворими під час морської війни, аналогічно до правил, передбачених першою конвенцією.

Третя Женевська конвенція встановлює правила, яких мають дотримуватися обою часторони у відношенні до військових полонених.

Четверта Женевська конвенція передбачає гуманне поводження із населенням, котрє знаходиться на окупованій території і захищає його права.

24. Правила, що їх встановлюють Женевські конвенції, мають виконуватися державами у випадку проголошеної війни, збройного конфлікту, навіть тоді, коли один з його учасників невизнає стан війни, атакож під час окупації однією державою усієї або

частини території іншої держави.

25. 8 березня 1977 року за ініціативи Міжнародного Комітету Червоного Хреста у Женеві на дипломатичній конференції за участю 102 країн-членів ООН були прийняті два Додаткові Протоколи до Женевських конвенцій 1949 року, які розширили коло захисту осіб, постраждалих від збройних конфліктів.
Зверніть увагу!

- 1) Підписаний у 1977 році Протокол I до Женевських Конвенцій 1949 року стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів.
- 2) Підписаний у 1977 році Протокол II до Женевських Конвенцій 1949 року стосується захисту жертв збройних конфліктів неміжнародного характеру.

26. Додатковий протокол I розширив сферу застосування Женевських конвенцій, поширивши її на війни, у яких "народи ведуть боротьбу проти расистських режимів у здійсненні свого права на самовизначення".

NON MULTA, SED MULTUM

Існує різниця між термінами «війна» і «збройний конфлікт», хоча вони досить умовною. Термін «збройний конфлікт» використовується для означення ситуації (незалежно від її правової кваліфікації), в якій дві чи більше сторін у протистоянні між собою використовують збройні формування. Будь-яка війна такою є збройним конфліктом, проте не кожен збройний конфлікт є війною. І справу тут не лише в масштабах воєнного протистояння. Війна наділена низкою специфічних ознак, які не властиві збройному конфлікту. З юридичної точки зору для війни характерною є така ознака як її проголошення, обов'язкове відповідно до ст. 1 Гаазької конвенції 1907 року. Однак, у багатьох випадках, держави починають війну, формально не об'являючи її. Тому термін «збройний конфлікт» є ширшим за термін «війна».

Згідно з міжнародними правовими актами, термін «війна» застосовується при збройному зіткненні між суверенними державами; натомість у випадку боротьби народів за свою незалежність використовується термін «збройний конфлікт».

27. У Додатковому протоколі I дано чітке правове визначення поняття "цивільна особа" та "цивільне населення". Згідно з чинними нормами міжнародного гуманітарного права:

рногоправанаселеннябудь-

якоїкраїниключаєвсебекомбатантівіцивільнихосіб,якіскладаютьцивільненаселенняіпотребуютьзахисту.

NONMULTA,SEDMULTUM

Термін"комбатанти"(відфранцузськ.combattant—

воїн,боєць)уміжнародномугуманітарномууправівикористовуютьдляозначенняосіб,яківходятьдоскладузбройнихсилвоюючоїдержавіімаютьправобезпосередньообратиучастьубойовихдіях.

28.Комбатантамивизнаютьсяособи,щоналежатьдоскладузбройнихсилвоюючоїсторони,учасникивоєннихополчень,загонівдобровольців,включаючиособовийскладорганізованихрухівопору,атакожнаселення,котрестихійновзялосязброюдляборотьбизвійськамиворога,щовторгсявіхнюкраїну.

29.Донекомбатантіввідносятьосіб,якізнаходятьсянавійськовійслужбі,алебезпосередньоїучастіубойовихдіяхнеберуть:інтенданти(військовіпостачальники),кухарі,медичнийперсонал,священники,військовіартиститаін.

30.Терміном«цивільненаселення»позначаютьосіб,непокликанихнавійськовуслужбу підчасвійни.Доцивільнихосібтакожвідносятьяслужбовцізбройнихсил,щосклалисвоюзброюабовийшлизладучезхворобу,поранення,утриманняуполоніабозіншихпричин.

31.Стаття50Протоколу№1Женевськихконвенцій1949рокувизначаєтермін"цивільненаселення"якнаселення,щоскладаєтьсяз"усіхосіб,щоєцивільними"ідаєсвоєвизначенняпоняттю"цивільнаособа"—будь-

якаособа,котранеслужитьузбройнихсилахабоорганізованійзбройнійгрупіоднієїсторінконфлікту.

Звернітьувагу!

ДодатковийпротоколІдоЖеневськихКонвенцій1949рокунелишевизначаєкатегоріюосіб,котрієкомбатантами,алеїконкретизуєїхніправаіобов'язки.Зокрема,передбачається,щопідпідготовкичипроведеннявійськовихопераційкомбатанти повиннівідрізнитисебевідцивільногонаселення(наприклад,відкритоноситивідповіднувійськовуформу,зброютощо),абиутакійспосібзахиститицивільненаселення

віднаслідків воєнних дій.

32. Стаття 51 Протоколу І до Женевських Конвенцій 1949 року, яка має назву "Захист цивільного населення", не тільки визначає, що цивільне населення не повинно бути об'єктом нападу ворогуючої сторони, а й забороняє використовувати присутність чи пересування цивільного населення з метою захисту військових об'єктів від нападу.

33. В Додатковому протоколі І вперше дано нормативне визначення поняття «цивільна оборона» і зазначено, що на цивільну оборону покладається «... виконання гуманітарних завдань, спрямованих на захист цивільного населення від небезпек і танадопомогу в ліквідації безпосередніх наслідків воєнних дій або лиха, атакож на створення умов, необхідних для виживання».

34. Застосування ядерної зброї у 1945 році подало шлях до розвитку ядерних озброєнь, стимулювало розвиток цивільної оборони у більшості промислових розвинутих країн. У середині ХХ століття національні воєнізовані системи цивільної оборони створюються у провідних країнах світу (США — у 1955 році, СРСР — у 1961 році). Ці системи цивільної оборони мали суто воєнний характер і являли собою добре відпрацьовані загальнодержавні оборонні заходи, спрямовані на захист населення від зброї масового ураження мовірного противника.

35. Міжнародним розпізнавальним знаком цивільної оборони є рівносторонній блакитний трикутник на помаранчевому фоні:

36. Відповідно до 4-

ї Женевської конвенції 1949 р. Цивільна оборона здійснює такі основні функції:

- 1) оповіщення населення;
- 2) його евакуацію;
- 3) забезпечення населення захисними спорудами та їх облаштування;
- 4) світломаскування;
- 5) рятувальні роботи;
- 6) медичну та релігійну допомогу;
- 7) боротьбу із пожежами;
- 8) виявлення та визначення небезпечних районів;
- 9) термінове надання житла і забезпечення продовольством;
- 10) знешкодження засобів ураження;
- 11) підтримання громадського порядку;
- 12) відновлення роботи комунальних мереж;
- 13) термінове поховання загиблих;
- 14) збереження об'єктів, необхідних для виживання.

37. У Додатковому протоколі І було визначено також, що організації

Цивільної оборони-

це ті установи або організаційні структури, які повноважені владою сторони, щоб ребувати конфлікті, виконувати будь-

які з перелічених завдань, і котрі створюються тільки для їх виконання. Організації Цивільної оборони мають захисний статус, їх особовий склад користується повагою і захистом за умови, якщо займається винятковим виконанням завдань Цивільної оборони.

38. Наприкінці 80-

років ХХ ст. у країнах Заходу та інших розвинених державах світу увага урядів зосереджувалась на вирішенні питань більш широкого застосування сил та засобів Цивільної оборони з метою розв'язання гальних проблем мирного часу. Стихійні лиха, аварії та катастрофи на підприємствах, особливо ядерних і хімічних компонентами, які мали місце в різних регіонах світу, змусили змінити погляд на Цивільну оборону як систему, призначену для забезпечення виживання населення та об'єктів економіки тільки під час війни.

39.3-5 квітня 1994 року в м. Аммані (Йорданія) відбулася 10-а

Міжнародна конференція з цивільного захисту. Її учасники прийняли Універсальну Декларацію з цивільного захисту, в якій закликали уряди всіх держав переглянути термін "цивільна оборона", поширюючи концепцію цивільної оборони за межі військових конфліктів. Відтоді в міжнародному гуманітарному праві з'явилося поняття цивільний захист.

NON MULTA, SED MULTUM

Насьогодні більшість країн світу функціонують національні системи Цивільної оборони (ЦО), чітко сформовані відповідно до структури органів управління, сил та засобів ЦО. Майже в усіх країнах прийнято територіально-виробничий принцип функціонування системи ЦО, до складу якої входять:

- органи управління;
- системи зв'язку, оповіщення, радіаційної розвідки та дозиметричного контролю;
- розроблені плани евакуації та розосередження населення;
- система захисних споруд;
- запаси продовольчих товарів, сировини та матеріальних цінностей;

▪силитазасобиЦО,якштатні,такідобровільні.

Організаційнаструктура національних системЦОубільшостізарубіжнихкраїнмаєбагатоспільногорозвиваєтьсяунапрямкуподальшоїуніфікації.ЗагальнекерівництводіяльністьЦОздійснюється,якправило,МіністерствомвнутрішніхсправчерезіснуючіприньомууправлінняЦО(завиняткомСША–

таморганиЦОпідпорядкованіпрезидентові,Канади–

ФедеральномуурядовітаНорвегії–Міністерствуюстиціїтаполіції).

Територіїбільшостікраїнподіленінаокруги,підокруги,зони,райони,підрайонитасекторицивільноїоборони,внихствореніштабиЦО,якієтакожівадміністративніо-територіальниходиницях–штатах,провінціях,містах,комунах,общинахтощо.

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ
УКРАЇНИ**

**КАФЕДРА УПРАВЛІННЯ ТА ОРГАНІЗАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СФЕРІ
ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ**

Лекція № 2

**Тема 1.2: «Законодавча та нормативно-правова база щодо сфери ЦЗ
всвітової практики. Закони, постанови, розпорядження, положення тощо.
Сучасний стан законодавчої бази, перспективи її розвитку проекти
нових документів.»**

Місце проведення: аудиторія за розкладом занять.

Час проведення: 80 хвилин.

Матеріальне забезпечення: мультимедійний проектор.

Мета лекції:

**Розглянути Законодавчу та нормативно-правову базу щодо сфери ЦЗ
всвітової практики. Закони, постанови, розпорядження, положення тощо.
Сучасний стан законодавчої бази, перспективи її розвитку проекти
нових документів.**

Загальні методичні вказівки

4. Перевірити наявність здобувачів на занятті.
5. Записати на дошці тему лекції та навчальні питання, викласти навчальний матеріал.
6. Вибірково перевірити якість ведення конспекту.

Тема 1.2: «Законодавча та нормативно-правова база щодо сфери ЦЗ всвітовій практиці. Закони, постанови, розпорядження, положення тощо. Сучасний стан законодавчої бази, перспективи її розвитку проекти нових документів.

Масштабність наслідків аварій, катастроф та стихійного лиха ставить проблему ліквідації надзвичайних ситуацій та мінімізації негативних наслідків від них в ряд найбільш актуальних і важливих завдань Державної служби України з питань надзвичайних ситуацій [1], центральних і місцевих органів виконавчої влади та місцевого самоврядування.

Ліквідація надзвичайних ситуацій та їх наслідків є одним з основних завдань цивільного захисту і полягає у проведенні комплексу заходів, які включають аварійно-рятувальні та інші невідкладні роботи, що здійснюються в разі виникнення надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру і спрямовані на припинення дії небезпечних факторів, рятування життя та збереження здоров'я людей, а також локалізацію зон надзвичайних ситуацій [2].

Мета лекції. Дослідити управління сфери цивільного захисту України Європейського Союзу та досвід побудови діяльності систем цивільного захисту у цих країнах.

Розвиток інтеграційних процесів між Україною і Європейським Союзом (ЄС) вимагає розуміння підходів до побудови механізмів реалізації як спільних політик ЄС у цілому, так і взаємодії їх окремих складових. Тому актуально проаналізувати досвід розглянути підходи керівництва країн ЄС щодо формування та реалізації політики у сфері цивільного захисту (ЦЗ).

Безпосередньо за впровадження політики ЄС з питань організації ЦЗ, захисту навколишнього середовища, захисту повітря, розвитку біотехнологій, контролю за імічною промисловістю, питаннями безпеки розвитку промисловості та технологій, використання земельних та природних ресурсів відповідає Генеральний Директорат Європейської Комісії з питань навколишнього середовища. Цей Директорат розташований в Брюсселі [3].

Історія свідчить, що вже в 1985 р. у Західній Європі було створено спеціальний комітет для координації сил цивільної оборони (ЦО) країн Європейського економічного

співтовариства, у тому числі з питань попередження ліквідації наслідків аварій і стихійних лих. У листопаді 1988 р. у Брюсселі відбулася нарада представників керівних органів ЦОС країн, на якій обговорювалися питання поліпшення координації дій при ліквідації

наслідків серйозних промислових аварій, природних катастроф і руйнівних стихійних лих [3]. Подальший розвиток система ЦЗв Європі отримала 23 жовтня 2001 року, коли Рада Європарламенту одностайно вирішила заснувати механізм співдружності для посилення та полегшення співробітництва в галузі надання цивільної допомоги. Сьогодні 30 країн (27 країн — членів ЄС, а також 3 країни — нечлени ЄС, а саме: Ліхтенштейн, Королівство Норвегія та Республіка Ісландія) беруть участь у діяльності механізму співдружності [6].

Головною метою механізму є забезпечення захисту населення, навколишнього середовища та майна у випадку катастроф природного чи техногенного характеру, включаючи терористичні акти, що можуть трапитися як у межах, так і поза територією ЄС. Механізм, до якогось за допомогою може звернутися будь-яка країна, що постраждала внаслідок стихійного лиха, виконує подвійну функцію.

По-перше, його мета —

підтримка та сприяння при наданні допомоги країнам, постраждалим унаслідок катастрофи. Будь-яка країна, що постраждала внаслідок стихійного лиха (на території чи за межами ЄС), може направити запит до Центру моніторингу та інформації щодо отримання допомоги. Центр невідкладно направляє запит до мережі контактних органів у 30 країнах, щоб взяти участь у діяльності механізму. Далі вже кожна окрема країна вирішує, чи в змоззі вона запропонувати допомогу, і якщо так, то в якому обсязі. Центр моніторингу та інформації отримує відгуки країн і направляє інформацію до країни запитувача, зазвичай протягом кількох годин щодо можливої допомоги. Постраждала країна обирає ті види допомоги, які вона потребує, та безпосередньо зв'язується з країнами, що готові надати цю допомогу. Таким чином, Центр забезпечує першочергову інформаційну допомогу, надаючи владі постраждалої країни можливість зберегти час, потрібний на реагування.

Подруге, механізм має на меті розвиток системи попередження, він має свою базу даних щодо засобів цивільної допомоги країни учасниць механізму. Експертів і голів експертних груп також внесено до цієї бази даних, вони беруть участь у програмі навчання з надання цивільної допомоги. Програма включає всебіжне заходження, практичне тренування системи обміну експертами. Також застосовується система загальнокомунікаційно-інформаційного призначення при НС, яка забезпечує ефективний обмін інформацією між центральним органом рятуння та контактними органами відповідних країн-членів.

Діяльність механізму забезпечується певними фінансовими ресурсами, в основі якої лежить фінансовий інструмент ЦЗ [3].

Фінансовий інструмент створено з метою підтримки та зміцнення захисту країн-членів (у першу чергу людей) та навколишнього середовища, власності, включаючи культурні надбання, у випадках природних, техногенних катастроф та актах тероризму. Зазначений інструмент має сприяти посиленій співпраці між державами-членами ЄС угалузі ЦЗ і покриває три основні аспекти діяльності ЦЗ: попередження, готовність і реагування на НС.

Тому цінність загальноєвропейської координації дій у сфері ЦЗ проста: вона дозволяє об'єднати засоби та зусилля в Європейському масштабі, колективними зусиллями максимально захистити людей, власність і довкілля у випадку НС техногенного характеру, а б стихійного лиха.

Проаналізуємо досвід побудови системи цивільного захисту країн Європейського Союзу з метою виявлення найкращих якостей цих систем. Для загальнення інформації про існуючі системи необхідно проведення їх компаративного аналізу, порівняння досвіду окремих держав.

Австрія. Центральним органом виконавчої влади в Республіці Австрія, який відповідає в рамках держави за організаційні питання планування, запобігання і реагування на надзвичайні та кризові ситуації в країні, є Федеральне міністерство внутрішніх справ. Безпосередньою організацією діяльності у сфері цивільного захисту населення, подолання кризових ситуацій, а також запобігання, локалізації та ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій займається Управління П/4 Федерального міністерства внутрішніх справ, яке структурно підпорядковується Генеральній дирекції гр

омадської безпеки. Державне управління цивільним захистом в Австрії побудоване як комплексна система, яка спрямована, у першу чергу, на попередження та локалізацію надзвичайних ситуацій й охоплює зони відповідальності в рамках федерації, земель, районів, общин, відповідних структурних підрозділів цивільного захисту і громадян та включає виконання широкого спектра завдань у сфері захисту населення від природних і техногенних загроз та надання допомоги під час кризових та НС.

З травня 2003 р. Федеральне міністерство внутрішніх справ Австрії відповідає за організацію цивільного захисту населення, подолання кризових ситуацій та ліквідацію наслідків надзвичайних ситуацій як у межах країни, так і в міжнародних масштабах. Таким чином, уперше на федеральному рівні відповідальність за координацію роботи в зазначених вищесферах сконцентрована в одному центрі, що дозволяє більше ефективно та оперативніше реагувати на кризові ситуації та катастрофи, що виникають [4].

Республіка Польща. У Республіці Польща функції цивільного захисту населення в надзвичайних ситуаціях виконують Головна комендатура пожежної охорони, Служба водного та гірського порятунку, Цивільна оборона, а також їх підрозділи на регіональному та місцевому рівнях, які підпорядковані місцевим органам влади.

Загальною координацією цієї роботи здійснює орган центральної виконавчої влади — Міністерство внутрішніх справ адміністрації, у структурі якого діють, зокрема, Бюро з питань ліквідації наслідків стихійних лих і Департамент кризового управління оборонних справ, які виконують в основному управлінські функції.

Згадане Бюро виконує функції профільного Секретаріату міністра з питань ліквідації наслідків стихійних лих. До завдань структури відносяться питання підготовки справ до ініціювання, координації та опрацювання програм діяльності урядової адміністрації в сфері ліквідації наслідків повені, зсувів ґрунту та інших стихійних лих. Крім того, Бюро забезпечує фінансову діяльність адміністрації, підтримує зв'язок з органами територіального самоврядування та недержавними організаціями відповідно до своєї компетенції.

До Департаменту кризового управління оборонних справ належать такі завдання:

— організація та забезпечення реалізації завдань, віднесених до компетенції Міністерства в сфері надзвичайних ситуацій, зокрема планування діяльності в питаннях загальної громадської безпеки та кризового управління, рятування та захисту населення, нагляд за Державною пожежною службою та функціонуванням Національної системи порятунку та гасіння пожеж, рятування мугорах та наводі, цивільною обороною, попередження та усунення наслідків терористичних актів, охорона інфраструктури життєзабезпечення, координація виконання обов'язків з міжнародними угодами;

— здійснення інформаційно-аналітичного забезпечення;

— опрацювання пропозицій, інших документів для потреб Урядової кризової координаційної групи;

— нагляд за діяльністю Науково-дослідного центру протипожежної охорони та навчального закладу (Головна школа) Пожежної служби;

— координація міжнародної співпраці у сфері цивільної оборони, кризового управління, рятування та охорони населення, інфраструктури життєзабезпечення;

— контроль та забезпечення мобілізаційного матеріально-технічного резерву;

— координація та нагляд за рівнем територіальної мобілізаційної готовності на випадок НС, планування заходів профілактики і ситуаційного моделювання кризових явищ, реалізація програм щодо захисту населення [4].

Словацька Республіка. У системі забезпечення національної безпеки Словацької Республіки центральним органом виконавчої влади, який відповідає за питання запобігання, планування і реагування на надзвичайні та кризові ситуації, є Міністерство внутрішніх справ Словацької Республіки. Для виконання вказаних функцій у системі МВС створено Секцію кризового менеджменту та цивільної захисту.

Головними функціями та завданнями Секції кризового менеджменту та цивільного захисту МВСС Словацької Республіки є такі:

- забезпечення управління в кризових ситуаціях;
- цивільний захист населення;
- роботи інтегрованої системи рятування;
- економічної та господарської мобілізації;
- цивільного кризового планування;
- охорони критичної інфраструктури;
- керівництвом системою ЦЗ та гуманітарної допомоги [4].

Угорська Республіка. В Угорщині центральним органом виконавчої влади, відповідальним за запобігання, планування і реагування на надзвичайні та кризові ситуації, є Головна Дирекція знадзвичайних ситуацій Міністерства організації самоврядування та розвитку територій. До головних завдань Дирекції відноситься захист громадян та їх благ при виникненні таких надзвичайних ситуацій, як пожежі, аварії, катастрофи та інші небезпечні ситуації, що загрожують населенню. При виконанні цих завдань Дирекція може залучати широкі кола громадськості для ліквідації надзвичайних ситуацій. Головна мета Дирекції — ефективне запобігання, результативне втручання і успішне виконання робіт для забезпечення щоденної безпеки громадян.

Структура Центрального органу Дирекції має такі підрозділи: інспекції; з питань управління НС; господарський підрозділ.

Структура Регіональних органів включає регіональні офіційні та добровільні пожежні служби, обласні дирекції знадзвичайних ситуацій, які виконують також завдання пожежних служб другої інстанції, Столична дирекція охорони громадського порядку, Дирекція знадзвичайних ситуацій аеропорту, навчальні центри знадзвичайних ситуацій [4].

Чеська Республіка. Відповідно до Закону Чеської Республіки "Про кризове управління та внесення змін до деяких законів", органами, що беруть участь у регулюванні кризових ситуацій, є уряд, міністерства і відомства, Чеський національний банк, органи місцевого самоврядування та виконавчої влади та спеціальні територіальні органи. Центральним координуючим органом у цій сфері є Рада безпеки держави, осн

овною метою якої визначено розбудову надійної та безпечної системи держави, забезпечення координації контролю заходів, що спрямовані на попередження або ліквідацію надзвичайних ситуацій.

Робочим органом Уряду Чеської Республіки є Центральний кризовий штаб, що покликаний вирішувати кризові ситуації. На регіональному рівні функціонують Ради безпеки країв.

Безпосередні практичні заходи з запобігання виникнення кризових і надзвичайних подій, а також ліквідації їх наслідків покладено на Інтегровану рятувальну систему ("Служба 112"), що функціонує у складі Пожежної рятувальної служби МВС Чеської Республіки з 1 січня 2001 р.

Керівництво Інтегрованою рятувальною системою здійснюється Управлінням інтегрованої рятувальної системи та виконання служби, до складу якого входять відділи, підрозділи протипожежної охорони, технічної та хімічної служби, психологічної допомоги. Головне управління Пожежної рятувальної служби у сфері ІРС забезпечує:

- методичне керування виконанням державних функцій органами країв у цьому питанні;
- управління виконанням функцій пожежної рятувальними підрозділами у напрямі ІРС;
- контроль за виконанням завдань та надання кваліфікованої методичної допомоги пожежній рятувальним підрозділам країв;
- опрацювання розвитку ІРС та підготовки до надзвичайних подій, організації залучення Чеської Республіки до міжнародних рятувальних операцій для ліквідації надзвичайних подій за кордоном та надання гуманітарної допомоги іншим державам;
- забезпечення центральної координації закордонних та ліквідаційних заходів, кон

троль такою координацією рятувальних планів ІРС країн та розробка плану проведення рятувальних робіт на державному рівні;

—

виконання функцій координатора при зверненні за допомогою прикатастрофах, великих аваріях відповідно до міжнародних угод з прикордонними державами та Угорською Республікою.

Королівство Данія. Досвід Данії з організації державного управління цивільним захистом характеризується максимальною децентралізацією функцій виконавчої влади та відсутністю у держави виконавчих повноважень і повноважень оперативного управління у різних сферах соціально-економічного розвитку, у т. ч. в частині протидії та реагування на надзвичайні та кризові ситуації.

У Данії відсутній державний орган, відповідальний за надзвичайні ситуації та захищення населення від можливих наслідків техногенних, або природних катастроф. Певна частина цих функцій відноситься до компетенції місцевих воїнової поліції, підпорядкованої Національному комісаріату поліції, що, у свою чергу, входить до структури Міністерства юстиції Данії.

Функції пошуково-рятувальної служби покладено, крім поліції, також на підрозділи берегової охорони, що діють переважно в районі автономних територій (Гренландія та Фарерські острови) і підпорядковані Міністерству оборони Данії. До складу Міністерства оборони входить також бригада швидкого реагування, яка може бути задіяною до пошуково-рятувальних та інших робіт у разі виникнення НС.

Фінляндська Республіка. Центральним органом виконавчої влади країни, який займається питаннями запобігання та реагування на надзвичайні ситуації, є Міністерство внутрішніх справ Фінляндії.

Департамент рятувальних служб МВС Фінляндії відповідає на державному рівні за запобігання пожежам і іншим стихійним лихам, ліквідацію наслідків надзвичайних ситуацій і цивільної оборони. Департамент очолює Генеральний директор, який організує і координує діяльність національних та регіональних рятувальних служб

Доскладу національних рятувальних служб входить Коледж рятувальних служб, який відповідає за підготовку відповідних фахівців та Протипожежний фонд. Основною метою діяльності цього Фонду є збір добровільних пожертвувань від населення та надання цільової матеріальної допомоги на розвиток регіональних рятувальних служб.

Регіональні рятувальні служби складаються з 22 Державних провінційних центрів, які у взаємодії з органами місцевого самоврядування та муніципальними службами відповідають за запобігання пожежі іншим стихійним лихам, ліквідацію наслідків надзвичайних ситуацій в межах окремих регіонів. Фінансування національних підрозділів здійснюється зарахунок коштів Державного бюджету Фінляндії. Діяльність регіональних підрозділів фінансується з муніципальних бюджетів [6].

Королівство Швеція. У Швеції функціями організації планування та забезпечення заходів реагування на надзвичайні та кризові ситуації, а також проведення рятувальних робіт до 1 січня 2009 р. опікувалось дві установи: Агентство надзвичайних ситуацій та Агентство питань проведення рятувальних заходів, обидва підпорядковані Міністерству оборони Швеції. Однак, починаючи з 2009 р., згідно з рішенням Уряду Швеції, було проведено реорганізацію органів виконавчої влади, та ці два агентства були об'єднані в єдину відомчу структуру —

Шведське цивільне агентство на випадок непередбачених ситуацій.

Агентство співпрацює з органами місцевого самоврядування (на рівні муніципалітетів) та добровільними громадськими організаціями у виконанні свого основного завдання — попередження виникнення надзвичайних ситуацій та допомоги населенню у надзвичайних ситуаціях.

Складовими організаційної структури Агентства є функціональні департаменти: попередження виникнення надзвичайних ситуацій, забезпечення заходів у випадку надзвичайних ситуацій, міжнародного співробітництва, забезпечення нагляду; а також адміністративні департаменти.

Шведське Агентство непередбачених ситуацій координує роботу органів місцевого самоврядування (муніципальних та обласних), центральних органів виконавчої влади (міністерств і відомств), підприємницьких структур, також громадських

рганізацій цивільної оборони з питань запобігання та планування заходів із підготовки до можливих надзвичайних та кризових ситуацій [4].

Латвійська Республіка. У Латвійській Республіці питаннями запобігання, планування та реагування на надзвичайні та кризові ситуації займається Державна протипожежна та аварійно-рятувальна служба, підпорядкована

Міністерству внутрішніх справ Латвії.

Діяльність зазначеної структури спрямована на забезпечення протипожежної безпеки, здійснення аварійно-

рятувальних заходів, а також виконання нагляду за станом нормативно-

правової бази у контексті урахування положень, що стосуються захисту населення та довкілля.

Державна протипожежна та аварійно-

рятувальна служба складається з центрального апарату, який здійснює загальне ке-

рівництво структурою, а також самостійних територіальних структурних підро-

зділів. До складу центрального апарату Служби входить Головне управління, відді-

лорганізації роботи керівника та відділ внутрішнього аудиту. Самостійні структур-

ні підрозділи

—

Управління цивільного захисту, управління протипожежного нагляду, управлінн-

я оперативного керівництва, бригада Технічної служби (функціонують згідно з ко-

мпетенцією). Територіальні структурні підрозділи —

управління міста Риги та бригади 26 районів Латвії [6].

Литовська Республіка. Основною державною установою в Литві, яка займається пи-

таннями реагування на надзвичайні та кризові ситуації та ліквідацією наслідків ава-

рій катастроф, є Департамент пожежної служби

рятування населення при Міністерстві внутрішніх справ Литовської Республіки.

Фінансування згаданого Департаменту здійснюється з бюджету МВС Литовської

Республіки.

На Департамент пожежної служби рятування населення покладено виконання нас-

тупних завдань:

— контроль, регулювання і координація ситуацій, пов'язаних із захистом населення країни, і ліквідація наслідків аварій та катастроф;

— надання допомоги населенню в межах компетенції;

— організація системи запобігання виникненню пожеж та ліквідації наслідків НС;

— організація системи громадської освіти у питаннях запобігання виникненню пожеж та дій в умовах НС [6].

Естонська Республіка. В Естонії головним державним органом, відповідальним за управління в галузі рятувальної служби, є Рятувальний департамент Естонської Республіки, який планує розвиток рятувальних служб, керує та при необхідності координує пожежно-

рятувальні роботи призначених катастрофах, організує та здійснює державний нагляд за пожежною безпекою, контролює оперативну готовність рятувальних служб, організовує

та здійснює роботи з розмінування.

Загалом до системи державної рятувальної служби Естонської Республіки входять: Рятувальний департамент Естонської Республіки; воєнізовані рятувальні підрозділи (підпорядковані Рятувальному департаменту);

рятувальні служби, які підпорядковані повітовим управам.

Завданнями рятувальної служби Естонської Республіки є такі:

— здійснення пожежних та рятувальних робіт —

роботи з порятунку людей і майна, а також із захисту на колишньому середовищі при пожежах, стихійних лихах, катастрофах, аваріях, вибухах, дорожньо-транспортних

пригодах та інших нещасних випадках, а також із ліквідації загроз, які супроводжують нещасні випадки;

— розмінування —

пошук вибухонебезпечних предметів на основі попередньо розробленої програми, знищення вибухонебезпечних предметів, технічний контроль після вибуху тощо;

—державнийпожежнийнагляд—

роботизвиконанняправовихактів,якістосуютьсяпожежноїбезпеки[4].

КоролівствоНорвегія.Органом,якийвсистемізабезпеченнянаціональноїбезпекиКоролівстваНорвегіявідповідаєзапитаннязапобігання,плануваннятареагуваннянанадзвичайнітакризовіситуації,єМіністерствоюстиціїтаполіціїНорвегії,асаме—

Департаментзпитаньрятуваннятанадзвичайногоплануваннязгаданогоміністерства.

СтруктурноДепартаментзпитаньрятуваннятанадзвичайногоплануванняскладаєтьсязвідділуслужбипорятунку,відділунадзвичайногоплануваннятавідділуслужбиЦЗ.

Навідділслужбипорятункупокладеноорганізаціювиконаннязавданьзкоординаціїтауправліннярятувальнимиопераціями.

Навідділнадзвичайногоплануванняпокладеновідповідальністьзаплануванняу випадкахНС,всебічнекоординуваннянадзвичайногопланування,уякомунакожнезміністерствпокладеногалузевувідповідальністьумежахкомпетенціїміністерства.Відповідно,пропозиції

окремихміністерствщодопоправокабодоповненьдочинногозаконодавстватанормусферінадзвичайногоплануванняпередаютьсянарозглядзгаданоговідділу,якийтакожкоординуєпідготовкувідповіднихпропозиційдобюджету,щомаютьвідношеннядодовготерміновогоплануваннязаходівізпопередженняНС.ВідділздійснюєуправлінняДиректоратомцивільноїоборонитанадзвичайногоплануваннятауспівпрацізорганамі

місцевогоуправліннянарегіональномурівнізабезпечуєосновудляналежноїпідготовленостімісцевихорганіввладидопопередженнятавідповідногореагуванняв умовахкризовихситуаційумирнийчасіна випадоквійни.

Відділслужбицивільногозахистуопікуєтьсяпитаннямиплануваннячастінаселеннявліквідаціїнаслідківнадзвичайнихтакризовихситуацій.

ПідпорядкованийДепартаментузпитаньрятуваннятанадзвичайногоплануванняМіністерстваюстиціїтаполіціїНорвегіїДиректоратцивільноїоборонитанадзвичайногоплануваннябулоутвореношляхомпоєднан^я

няколишнього Директорату цивільної оборони та надзвичайного планування з Директоратом пожежної безпеки у 2003 р. з метою забезпечення кращої координації відповідних зусиль на національному рівні. Директорат проводить всебічний аналіз ризиків та вразливості для всього норвезького суспільства. На Департамент покладено вжиття заходів із запобігання катастрофам, кризат а іншим надзвичайним ситуаціям, а також забезпечення належного надзвичайного планування та ефективного менеджменту у випадках катастроф та криз. Одним із ключових завдань є аналіз стану готовності норвезького суспільства ефективно діяти в умовах масштабних криз, для перевірки якого Директорат організує, зокрема, про^дведення відповідних навчань [6].

Досліджено, що основними напрямками державної політики у сфері цивільного захисту у країнах Європейського Союзу є: попередження, прогнозування, планування, оповіщення населення, організація системи по ієрархічній ознаці, єдиноначальність і взаємодія.

Побудова системи організації управління в цих країнах має багату спільноту і поділяється на державний, регіональний і місцевий рівень. Відмічається суворі ієрархічність та централізація управління відповідних систем цивільного захисту. Загальне керівництво системою захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій якимирний, такі у воєнний час здійснює Міністр відповідного відомства. Для безпосереднього виконання покладених завдань на всіх рівнях державного керування створені спеціальні органи керування цивільного захисту. На регіональному і місцевому рівнях керівництво цивільним захистом здійснює голова відповідної адміністрації (префекта або мер), який на основі принципу єдиноначальності може залучати всі наявні на підвладній території сили і засоби [5].

ВИСНОВКИ

Кожна країна має свої особливості при можливому виникненні надзвичайних ситуацій природного та техногенного характеру. Це пов'язано зі зрізним географічним положенням, особливостями кліматичного, сейсмічного характеру, економічним розвитком та різними напрямками виробництва. Тому, виклики безпеки суспільства

у кожній країні різні та побудова системи цивільного захисту має як багате спільне, так і свої особливості.

При цьому слід відмітити, що система цивільного захисту України має будуватися логічно подібним структурам Європейського Союзу.

Література:

1. Кодекс цивільного захисту України.
2. Наказ МНС України від 13.03.2012 № 575 "Про затвердження Статуту дій у надзвичайних ситуаціях органів управління та підрозділів Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту".
2. Тищенко В. О. Механізми державного управління у сфері цивільного захисту: дис. ... к. держ. упр.: 12.03.12 / Тищенко В. О. — К., 2012. — 168 с.
3. Труш О. О. Політика Європейського Союзу у сфері цивільного захисту. Європейська та Євроатлантичні процеси й інститути. —
Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Trpu/2009_3/doc/5/03.pdf
4. Труш О. О. Досвід побудови та функціонування систем цивільного захисту країн членів Європейського Союзу Західної Європи / О. О. Труш // Теорія та практика державного управління: зб. наук. пр. — Х.: Виддво ХарPI НАДУ "Магістр", 2009. — Вип. 4(27). — С. 441—447.
5. Труш О. О. Досвід побудови та функціонування систем цивільного захисту країн членів Європейського Союзу Південної Європи / О. О. Труш // Теорія та практика державного управління: зб. наук. пр. — Х.: Виддво ХарPI НАДУ "Магістр", 2010. — Вип. 1(28). — С. 407—417.
6. Труш О. О. Досвід побудови та функціонування систем цивільного захисту країн членів Європейського Союзу Північної Європи та Норвегії / О. О. Труш // Державне будівництво. — 2009. — № 2. — Режим доступу: www.kbuara.kharkov.ua

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ
УКРАЇНИ**

**КАФЕДРА УПРАВЛІННЯ ТА ОРГАНІЗАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СФЕРІ
ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ**

Лекція № 3

**Тема 1.3: «Державна політика у сфері цивільного захисту України
Європейського союзу та світу»**

м. Харків

Місце проведення: аудиторія за розкладом занять.

Час проведення: 80 хвилин.

Матеріальне забезпечення: мультимедійний проектор.

Мета лекції:

Розглянути державну політику у сфері цивільного захисту України. Європейського союзу та світу.

Загальні методичні вказівки

7. Перевірити наявність здобувачів на занятті.
8. Записати на дошці тему лекції та навчальні питання, викласти навчальний матеріал.
9. Вибірково перевірити якість ведення конспекту.

Тема 1.3.

Державна політика у сфері цивільного захисту України Європейського союзу та світу. Стратегія і політика держав західної Європи щодо вдосконалення і підвищення надійності функціонування системи цивільного захисту Європейського союзу. Мета, принципи і завдання цивільного захисту держав західної Європи.

Євроінтеграція цивільного захисту в Україні, пріоритети розвитку, проблеми та шляхи їх вирішення.

Система цивільного захисту, як гарант безпеки Європейського союзу

В умовах визначення європейського напрямку розвитку України вивчення зарубіжного досвіду організації системи цивільного захисту (далі ЦЗ) набуває в сучасних умовах особливого значення. Доцільність використання досвіду країн Європейського союзу у сфері реформування системи ЦЗ, розвитку пожежної та аварійно-рятувальної справи полягає в необхідності наближення системи цивільного захисту України до відповідних європейських стандартів.

У наукових працях як вітчизняних, так і зарубіжних учених досліджуються питання державного управління системами ЦЗ в окремих країнах. Зокрема, дослідженням у цій сфері присвячені роботи С. Андрєєва, М. Брушлінського, Ю. Воробйова, Жукової, Н. Клименко, О. Могильниченка, С. Соколова, П. Вагнера, М. Стеблюка, О. Труша, М. Фалєєва, Г. Федулова, А. Чубенка, Р. Цалікова, В. Шоботоватаін.

Недостатньо уваги приділяється економічному аспекту проблеми, поза увагою науковців залишаються питання матеріально-ресурсного забезпечення.

Метою лекції є вивчення досвіду країн членів ЄС в організації систем ЦЗ наприклад і Німеччини, Франції та Польщі.

Особливе місце в дослідженні займає організаційно-економічна складова систем ЦЗ.

Цивільний захист у країнах ЄС і НАТО —

це передусім державна функція. У більшості європейських країн не існує окремих відомств, відповідальних за ЦЗ. Ці функції забезпечуються через взаємодію різних спеціалізованих структур, зосереджених, зазвичай, у міністерствах внутрішніх справ [12].

Так, для забезпечення державних функцій з питань ЦЗ у структурі МВС Польщі існують Державна пожежна служба, Цивільна оборона (Бюро з питань захисту населення і цивільної оборони), Пошуково-рятувальні бригади (Департамент рятувальних робіт та цивільного захисту населення) та інші.

Провідну роль у цій справі відведено Державній пожежній службі (далі — ДПС), що включає в себе: Головне відділення ДПС, 16 воєводських відділень ДПС, 335 районних та міських відділень ДПС, 508 рятувально-протипожежних підрозділів ДПС.

Крім Державної пожежної служби Республіки Польща, заходи у сфері ЦЗ забезпечує Національний центр координації ризиків та ЦЗ Польщі, у складі якого діє єдина система зв'язку та оповіщення.

При управлінні пожежною охороною також утворено штаби з ліквідації великих аварій. Очолює штаб воєвода. При управлінні пожежною охороною воєводства утворено спеціальні аварійно-рятувальні частини. Фінансування пожежно-рятувальної служби здійснюють держава, воєводства, пошівіти, приватні підприємці, а також проводиться підготовка і перепідготовка за коштів, хто навчається. Працівники служб ЦЗ мають пенсійні пільги, право на безкоштовне медичне обслуговування, кращі умови для відпустки, субсидії на відпочинок, проїзд, житлове забезпечення, щорічні, ювілейні премії тощо.

Значне місце у системі цивільного захисту належить добровільним пожежним командам, об'єднаних у Спілку Добровільних пожежних бригад Республіки Польща.

ДобровільнепожежноготовариствоПольщіналічує16380добровільнихпожежнихкоманд,якіоб'єднуютьбільше700000учасників.

Заучастьуліквідаціїпожежііншихкризовихситуаціях,атакожзаучастьвтактичнихнавчаннях,добровольціотримуютьвинагородуврозмірівід10—

15злотихзагодину(складає1/175відсередньоїзаробітноїзарплативПольщі).

Загальнасхемафінансуваннядобровільнихпожежнихкомандвиглядаєтак:70—60%коштівнащорічнеутриманняДобровільнихкоманд(забезпеченняпальним,підкупказахисногоодягу,дрібнийремонтбудівлітехніки,оплата комунальнихпослуг,оплатавинагородизаліквідаціюпожежіучастьвнавчаннях, т.п)поступаєзбюджетумісцевихорганіввиконавчоївлади.Додатковонакожнусільськупожежнукомандущоріквиділяєтьсяблизько2%збюджетурайонуі1,8%збюджетуобласті.6%—зцентрального органуДобровільноїпожежноїохорони.

Близько4%поступаєзФондуохорониприродногодовкілля.Страховікомпаніїмаютьправовиділятивід6%відсумисвогодоходу,але,якправило,виділяютьзначнобільшедлярозвиткудобровільноїідержавноїпожежноїохорони.10% фінансуваннядобровільнихкомандскладаютьвласнізасобикоманд,щопоступаютьяквнескивідчленівмісцевихосередківсуспільства(від10—30злотихврік).

Такождобровільнікомандиможутьотримуватикосштиувиглядідобродійної(спонсорськійдопомоги).Крімтого,коженгромадянинікожнаюрідичнаособаПольщімаютьправоперерахувати1%відсумисвогощорічногоподаткунарозвитокбудь-якоїгромадськоїорганізації,утомучисліідлядобровільноїпожежноїохорони.ОсередкидобровільногопожежногосуспільстваактивновикористовуютьможливістьітериторіальнихобщиндлязалученнягрантовихзасобівзрізнихЄвропейських фондів,щонаправляютьсяназакупівлютехніку,ремонтібудівництводепо,закупівлю

устаткування, проведення масових заходів, ін. Основним джерелом фінансування покупки техніки і вартісного рятувального устаткування для добровільних пожежних команд є також органи місцевої влади.

У Німеччині для забезпечення координації дій органів виконавчої влади, комунального самоврядування, установ та організацій з питань захисту населення і території в умовах виникнення НС у системі забезпечення національної безпеки в структурі федерального МВС створено централізований орган —

Федеральне відомство захисту населення та допомоги при катастрофах (Федеральне відомство).

Разом з Федеральним відомством захисту населення та допомоги при катастрофах у структурі Федерального МВС Німеччини функціонує Департамент з питань кризового менеджменту та захисту населення. До головних завдань Департаменту належать координація управління в цій сфері між федерацією та федеральними землями, питання правового забезпечення, бюджетного фінансування та кадрової політики.

Водночас ключові завдання при виникненні кризи бонадзвичайних ситуацій (далі —

НС) на земельному та місцевому рівнях і надалі належать до компетенції федеральних земель, а вирішення цих завдань забезпечується земельними МВС.

Цікавий той факт, що фактично в Німеччині не існує єдиної пожежної охорони. Тобто самого поняття "Пожежна охорона Німеччини" не існує. Відповідальність за пожежну безпеку в Німеччині як законодавчому, так і на виконавчому рівні покладе на кожну окрему федеральну землю.

Всі існуючі на території Німеччини організації, що займаються протипожежною охороною є членами Пожежного союзу Німеччини. Примітно те, що всі ці організації можна фактично розділити на три основні групи: штатні (професійні) команди, добровільні дружини і призначувані команди. В їх складі: 25000 добровільних пожеж

них підрозділів (1,3 млн добровільних пожежних) 261,000 юних пожежних (вік 10 — 17 років) 100 професійних пожежних підрозділів (27,600 професійних пожежних) 900 об'єктових пожежних підрозділів (30,000 пожежних).

У деяких німецьких громадах існує також і обов'язкова служба в пожежній охороні. Це звичайно рідкість, але тим не менше такий вид служби існує в різних районах вільцях.

У містах з населенням понад 90 тис. жителів організовуються професійні пожежники, а в сільській місцевості — добровільні пожежні дружини. У містах з населенням менше 90 тис. жителів організується добровільна пожежна охорона (далі — ДПО).

Створення та утримання підрозділів ДПО є обов'язком місцевих органів самоврядування. Статті витрат на утримання оперативних підрозділів ДПО визначаються як шторисом, який складається керівництвом підрозділу і затверджується бургомістром. Оперативні підрозділи ДПО не мають штатних працівників та не наділені правами юридичної особи.

Єдиною державною організацією в системі ЦЗв Німеччини, яка фінансується безпосередньо з федерального бюджету є Служба організації технічної допомоги (далі — СТД).

Варто зазначити, що сьогодні бюджети дуже багатьох державних структур істотно скорочуються. Але бюджет цієї організації практично єдиний, який не зменшується.

Всього в структурі СТД працюють 75 тисяч рятувальників. Треба підкреслити, що в рятувальники працюють на громадських засадах. Основна спеціальність у них інша —

лікарі, інженери і т. д., які вільний від основної роботи час займаються порятунком. Але за це вони зарплату не отримують.

Професіоналами є тільки управлінський апарат (більш 900 осіб), решта надобровільних засадах. Алетехніку, обладнання, база надає держава [4].

У Німеччині ДПО організована на принципах матеріального стимулювання (повної часткової оплати праці) керівної ланки і основного технічного персоналу (водії, мотористи, механіки) ДПО. Діяльність решти членів ДПО стимулюється пільгами, погодинною оплатою праці за виконання роботи щодо гасіння пожеж або за час чергування у пожежному депо.

Добровільні пожежники за час, проведений на оперативній роботі з гасіння пожеж, та за період навчання отримують зарплату за основним місцем роботи. У подальшому фінансові витрати роботодавців на виплату зарплати добровільним пожежникам за час їх відсутності на основній роботі компенсуються зарахунок коштів місцевих органів самоврядування. Всі добровільні пожежники в обов'язковому порядку підлягають страхуванню на випадок загибелі, травмування або отримання інвалідності при виконанні оперативної роботи.

Крім того, добровільним пожежникам Німеччини надаються наступні соціальні гарантії та пільги:

— звільнення від служби в армії за наявності бтирічного стажу служби в ДПО;

— страхування на випадок загибелі, травмування або отримання інвалідності;

—

включення служби добровільної пожежної охорони в загальний трудовий стаж для призначення пенсії;

—

отримання зарплати за основним місцем роботи за час, проведений на оперативній роботі, та за 10 тижневий період навчання;

—

повна часткова оплата праці керівної ланки і основного технічного персоналу (водії, мотористи, механіки);

—моральнестимулюванняу виглядінагород(за25 роківбездоганноїслужби,заособливізаслуги,за40роківбездоганноїслужби),знаківвідмінності,громадськоїподяки;оплатачленстваврізнихклубах;

—доплатадопенсіїзаслуженимдобровільнимпожежним;

—

безкоштовнавидачаобмундирування,забезпеченняхарчуванняуперіодслужби. ДужесхожоюнанімецькусистемапопередженняліквідаціїНСприродного,техногенногоівійськовогохарактерууФранції.ЦОуцікраїнірозглядаютьякнайважливішускладовучастинунаціональноїбезпекипорядз"військовою"ї"економічною"безпекою,вонавиконуєзавданнящодопопередження,прогнозування,планування,оповіщеннянаселення.

ЗагальнекерівництвоЦОздійснюєМВС,безпосередньо— національнеуправлінняЦО.

ФормуванняЦОзведеновкорпус,щовключаєвсебе:

частинийпідрозділаварійно-рятувальноїслужби,навчально-мобілізаційніцентри,пересувніколонивоєнногочасу,спеціальніпідрозділиприйомуірозміщенняевакуйованихіпотерпілих,авіаційнугрупу,службурозмінування[8].

Умирнийчасчисельністькорпусуобмежена.Особовийсклад,необхіднийдлядоукомплектування,перебуваєврезервіміністраоборонийвиділяєтьсязазаявкамиміністравнутрішніхсправ.Призовукорпусздійснюєтьсяякнавійськовуслужбу.Принципкомплектуваннявмирнийчасзмішаний:порядздобровольцямиможутьпроходитислужбуывійськовозобов'язаніпризовноговіку.

Аварійно-

рятувальніформуванняФранції,яківПольщітаФРН,комплектуютьсянабазічастиніпідрозділівпротипожежноїслужби,доскладуякоївходять—

220тис.добровольців(80%),12тис.професіоналів(15%),7тис.

військовихпожежних(СапернаБригадапаризькихпожежних(BSPP)іБатальйон моряків—пожежнихМарселя(BMPM)[5].

Практично всі пожежні ходять в Національну Федерацію Пожежних Франції (FNS PF). Вона функціонує вже більше 120 років і призначена для захисту пожежників і поліпшення якості їх служби

Діяльність пожежних формувань у Франції спрямована не тільки на запобігання і гасіння пожеж, а й на надання допомоги у всіх аварійних ситуаціях, на ліквідацію наслідків стихійних лих. Гасіння пожеж становить 13% від усіх видів допомоги

Нарівні адміністративно-

територіальних утворень (департаментів) відповідальність за ЦО несуть префекти. Робочим органом префекта є секретаріат ЦО (у воєнний час— штаб ЦО).

Відповідальність за організацію ЦО в містах і громадах покладено на мерів. Залежно від категорії населеного пункту, організація ЦО в містах і комунах може бути різною. У населених пунктах з кількістю жителів більше 3 тис. призначаються начальники ЦО і створюються консультативні комісії [8].

Для ведення аварійно-

рятувальних та інших невідкладних робіт при ліквідації НС залучають військові частини, а також пожежні, поліцейські, медичні, саперні і інші спеціальні підрозділи.

До останніх належить оперативний координаційний центр, що здійснює цілодобове чергування з

оперативного спостереження за всією територією Франції і інформуванню [15, с. 39—40].

Заходи аварійно-

рятувальних та інших невідкладних робіт при ліквідації НС як правило фінансуються з державного бюджету. Водночас значний обсяг робіт у сфері ЦЗ виконують добровольці, фінансування яких здійснюється з

місцевих бюджетів та приватних фондів. Увага за службу є системою державної підтримки добровільних пожежних команд, яка загалом державному, такі муніципальному рівнях. Законодавчо закріплено принцип грошової компенсації соціальних пільг пожежних добровольців. Приміром в префектурі Івелін чергування пожежної частини компенсується з розрахунку 5 євро за годину чергування, 7 євро — при участі в гасінні пожеж в денний час і 5 євро — при участі в гасінні пожеж в нічний час.

Крім того, пожежний доброволець має право виходу на пенсію в 55 років (професійний в 57 років), при знаходженні на пенсії — на щорічну виплату у розмірі 1 000 євро на рік за умови вислуги вітальності добровольця протягом 20 років. Все це в значній мірі сприяє залученню громадян в ДПО.

Пільги та соціальні гарантії ДПО Франції:

— надбавка до пенсії приставі 20 улітньому підрозділах ДПО від 450 до 1 000 євро на рік, при 35 роках і більш 1 800 євро на рік;

— оплата участі добровольців у спеціальних операціях (у тому числі в гасінні пожеж) керованих підрозділів — 10,5 євро на годину, командири підрозділів — 7,5 євро на годину, пожежні — 6,7 євро на годину

— отримання зарплати за основним місцем роботи за час, проведений на оперативній роботі в ДПО;

— безкоштовна видача обмундирування, харчування в період служби в підрозділах ДПО;

— надання відпусток в будь-який час;

— страхування в страховій організації учасників добровільних пожежних команд;

—витратинащорічнімедичніобстеження.

Пільгитасоціальнігарантіївстановлюютьсяорганамимісцевогосамоврядування

.

ТакимчиномкраїниЄСнакопилизначнийдосвідстворенняйфункціонування
фективнихсистемЦЗтаїхфінансовогойресурсногозабезпечення.Використання
цьогодосвідуупроцесіреформуванняслужбицивільногозахистуУкраїнисприят
имепідвищеннюїїрезультативностіта

дієвостівумовахякмирногочасу,таківразіпотребивійськовогохарактеру.

БільшостіздослідженихсучаснихмоделейпобудовисистемиЦЗвластивітакірис
и:

—

пріоритетомсистемиЦЗякевропейськихкраїн,всучаснихумовахенеліквідація,а
прогнозування,моніторингі,уразіможливості,попередженняНС.Водночаслідз
важатинате,щовитратикоштівнапопередженняНСзазвичайєпринциповонижчи
мипорівнянозвитратаминаусуненнянегативнихнаслідківНС;

—

управліннясистемамивбільшостієвропейськихкраїндійснюєтьсянаурядовому
рівнібезпосередньо,абочерезМВС,абочерезспеціальноствореніорганидержавн
оївледи,якімаютьстатусагентств;

—

урупорядженніорганівуправлінняЦЗперебуваютьзначнісилийзасоби,укомпле
ктованіпрофесійнимипожежникамитарятувальниками,якіхарактеризуютьсяви
сокимступенемоснащеності.Водночаспаралельноактивнозалучаютьсядоброві
льніпожежнітааварійно-

рятувальнікоманди,якізачисельністювдекількаразперевищуютьпрофесійні;

—

убагатьохкраїнахнайбільшийобсягзавданьщодоорганізаціїтазабезпечення,уто

мучислі фінансового, пожежних, аварійно-рятувальних і інших невідкладних робіт, покладається на місцеві органи; — особовий склад пожежних та аварійно-рятувальних команд (вт. ч., добровільних) мають суттєві пільги та соціальні гарантії.

Література:

1. Кодекс цивільного захисту України [Електронний ресурс] / Верховна Рада України від 02.10.2012 р. № 54033-VI (Введення в дію 01.07.2013 р.). — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5403%D0%B0%CB17/para%5Fn5>
2. Беседа о Добровольной пожарной охране [Електронний ресурс]. — 2011. — Режим доступу: <http://www.23.mchs.gov.ru/press/detail.php?ID=7670>
3. Добровольная пожарная охрана Германии: история ДПО Германии [Електронний ресурс]. — 2012. — Режим доступу: <http://www.igps.ru/component/content/article/68%2011101119%2006%2030023/77772012203305%2006%2038822.html>
4. Киченина В. С. Правовые основы деятельности про тивопожарной службы Франции [Электронный ресурс] / В. С. Киченина / Технологии и техносферной безопасности. — 2013. — Вып. No 1 (47). — Режим доступу: <http://agpss2006.narod.ru/ttb/201331/15%201113.ttb.pdf>
5. Васійчук В. О., Гончарук В. Є., Качан С. І., Мохняк С. М. Основи цивільного захисту: навч. посібник / В. О. Васійчук, В. Є. Гончарук, С. І. Качан, С. М. Мохняк. — Львів: Видавництво Національного університету "Львівська політехніка", 2010. — 417 с.

6. Труш О. О. Досвід побудови та функціонування систем цивільного захисту України членів Європейського Союзу Західної Європи / О. О. Труш // Теорія та практика державного управління: зб. наук. пр. — 2009. — Вип. 4(27). — С. 441—447.
7. Труш О. О. Досвід побудови та функціонування систем цивільного захисту України членів ЄС Західної Європи / О. О. Труш // Теорія та практика державного управління: зб. наук. пр. — 2003. — Вип. 4(27). — С. 2—10.
8. Федоренко В. Н. Гражданская оборона зарубежных государств. Международная организация гражданской обороны [Текст] / В. Н. Федоренко. — М.: ООО "ИПП "КУНА", 2003. — С. 275—294.
9. Федулов Г. В. Зарубежный опыт создания и обеспечения функционирования систем предупреждения и ликвидации чрезвычайных ситуаций / Г. В. Федулов // Проблемы безопасности при чрезвычайных ситуациях [Текст]. — 1998. — Вып. 8. — С. 63—100.
10. Емельянов В. Гражданская оборона Франции / В. Емельянов // Зарубежное военное обозрение [Текст]. — 1991. — № 9. — С. 61—69.

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ
УКРАЇНИ**

**КАФЕДРА УПРАВЛІННЯ ТА ОРГАНІЗАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СФЕРІ
ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ**

Лекція № 4

**Тема 1.4: «Загальні підходи до побудови структури системи цивільного захисту
Європейського союзу.»**

м. Харків

Місце проведення: аудиторія за розкладом занять.

Час проведення: 80 хвилин.

Матеріальне забезпечення: мультимедійний проектор.

Мета лекції:

Розглянути загальні підходи до побудови структури системи цивільного захисту Європейського союзу.

Загальні методичні вказівки

10.Перевірити наявність здобувачів на занятті.

11.Записати на дошці тему лекції та навчальні питання, викласти навчальний матеріал.

12.Вибірково перевірити якість ведення конспекту.

Тема 1.4.

Загальні підходи до побудови структури системи цивільного захисту Європейського союзу. Структури систем цивільного захисту і їх підсистеми країн західної Європи. Порядок створення підсистем та організація їх діяльності. Система цивільного захисту та органи управління.

Захист населення і територій від надзвичайних ситуацій (НС) залишається важливим напрямком діяльності будь-якої держави. У попередньому матеріалі розглянуто особливості побудови та функціонування

систем ЦЗ (ЦО) держав ЄС Західноєвропейського регіону [1]. У державах ЄС Північної Європи та в Норвегії також склались свої системи ЦЗ (ЦО), про що підемо ванижче [2].

Для загальнення інформації про існуючі системи необхідно проведення компаративного аналізу, порівняння досвіду окремих держав.

Королівство Данія. Досвід Данії з організації управління ЦЗ характеризується максимальною децентралізацією функцій виконавчої

влади та відсутність у держави виконавчих повноважень повноважень оперативного управління у різних сферах соціально-економічного розвитку, у т.ч. в частині протидії та реагування на надзвичайні та кризові ситуації.

У цьому контексті Данії відсутній державний орган, відповідальний за НС та захист населення від можливих наслідків техногенних або природних катастроф. Певна частина цих функцій відноситься до компетенції місцевої поліції, підпорядкованої Національному комісаріату поліції, що, у свою чергу, входить до структури Міністерства юстиції Данії.

Функції пошуково-

рятувальної служби покладено, крім поліції, також на підрозділи берегової охорони, що діють, переважно, в районі автономних

територій (Гренландія та Фарерські острови) і підпорядковані Міністерству оборони Данії. До складу Міністерства оборони входить також бригада швидкого реагування, яка може бути задіяною до пошуково-рятувальних та інших робіт у разі виникнення НС.

Величезна пожежа датського замка Кристіанборг, що наприкінці XIX ст. спостерігав Софус Фальк, привела його до думки про необхідність створення спеціальної рятувальної служби. Він заснував її в 1906 р. як приватний рятувальний корпус "Фальк". Сьогодні це найбільша у світі приватна багатофункціональна рятувальна служба, яка заснована на засадах акціонерного товариства та діє в основному в Данії, а також у Швеції та Німеччині (Гамбург), і має не тільки великий парк різноманітних спеціальних автомобілів, але й рятувальні судна, вертольоти та літаки, а також великий досвід діяльності в цій сфері, у т. ч. в інших країнах світу (Швеції, Польщі, Словаччині, Бельгії, Фінляндії, Німеччині, Франції).

Рятувальна служба "Фальк" виконує функції пошуково-

рятувальної служби, пожежної охорони, швидкої та невідкладної допомоги, завдання,

пов'язані з подоланням наслідків НС; запобігання виникненню НС, у т. ч.

нагляд за охороною навколишнього природного середовища та надає охоронні послуги, у т. ч. державних установ, іноземних посольств, банківських структур тощо. Замовником послуг "Фальк" виступають центральні та місцеві органи влади на підставі контрактів. Сплата послуг здійснюється з державного та місцевих бюджетів. Акціонерами "Фальк" виступають приватні страхові компанії та пенсійні фонди, у т. ч. страхова компанія "Трюг Балтика" (15%), страхова компанія "Кодан" (5,1%), страхова компанія "АЛМ Бранд" (5,1%), пенсійний фонд (84%), працівники компанії (3%). Компанія зареєстрована на Копенгагенській біржі, де було реалізовано 5015 акцій із загальної кількості 10634 акції.

Надання допомоги у випадку пожеж здійснюється компанією "Фальк"

як у приватному, так і громадському секторі. Компанія також спеціалізується

на наданні допомоги при пожежах промисловим корпораціям та аеропортам

у багатьох країнах Європи. Щороку пожежники "Фальк" здійснюють близько 1200

овиїздів на місце подій.

Окремий підрозділ компанії також надає послуги з інженерно-

технічного захисту об'єктів.

Загальним принципом організації діяльності з надання функцій допомоги у НС в Данії є створення диспетчерських центрів по всій території Данії, які отримують інфор

мацію про всі можливі випадки на єдиний телефон “112”. З диспетчерського пункту вся інформація такого роду негайно передається до поліції та відповідних підрозділів “Фальк” (служби швидкої допомоги, пожежної охорони тощо).

Завдяки широкому використанню найсучасніших технологій і засобів зв'язку, відповідні служби “Фальк” в жодному з великих міст прибувають до місця події за 10 хв. після отримання виклику, а в сільській місцевості ніколи не ставиться завдання проїхати на місце події або дохворого не пізніше ніж за 15 хв.

Фінляндська Республіка. Центральним органом виконавчої влади країни, який займається питаннями запобігання, планування і реагування на НС є Міністерство внутрішніх справ Фінляндії.

Департамент рятувальних служб МВС Фінляндії відповідає на державному рівні за запобігання пожежі і інших стихійних лих, ліквідацію наслідків НС і ЦО. Департамент очолює Генеральний директор, який організує і координує діяльність національних та регіональних рятувальних служб.

Доскладу національних рятувальних служб входить Коледж рятувальних служб (м. Куопіо), який відповідає за підготовку відповідних фахівців та Протипожежний фонд. Основною метою діяльності цього Фонду є збір добровільних пожертвувань від населення та надання цільової матеріальної допомоги на розвиток регіональних рятувальних служб. Регіональні рятувальні служби складаються з 22 Державних провінційних центрів, які у зв'язі з модією органами місцевого самоврядування та муніципальними службами відповідають за запобігання пожежі і інших стихійних лих, ліквідацію наслідків надзвичайних ситуацій і ЦО в межах окремих регіонів. Штат рятувальних служб складається з приблизно 24000 осіб (5000 постійних співробітників, 4000 тимчасових працівників, а також 15000 добровольців).

Фінансування національних підрозділів здійснюється за рахунок коштів Державного бюджету Фінляндії. Діяльність регіональних підрозділів фінансується з муніципальних бюджетів.

Міністерство внутрішніх справ Фінляндії здійснює загальне керівництво діяльністю служб термінової допомоги (т. зв. служба “112”), а також здійснює її фінансува

ння зарахунок свого кошторису. Основним адміністративним підрозділом, який організує діяльність цієї служби є

Центральне агентство невідкладного реагування, щорозташовано у м. Порі.

Регіональна мережа Агентства складається з 15 Центрив невідкладного реагування (по три на кожну губернію), а також два окремих Центрів Автономії Аландських островів. На Центри покладено завдання з координації діяльності та забезпечення взаємодії в роботі місцевих поліцейських, рятувальних та медичних служб.

Королівство Швеція. У Швеції функціями організації планування та забезпечення заходів реагування на надзвичайні та кризові ситуації, а також проведення рятувальних робіт до 1 січня 2009 р. опікувалось дві установи: Агентство надзвичайних ситуацій (Swedish Emergency Management Agency, SEMA – Krisberedskapsmyndigheten, KBM) та Агентство питань проведення рятувальних заходів (Swedish Rescue Services Agency, SRSA – Raddningsverket), обидва підпорядковані Міністерству оборони Швеції. Однак, починаючи з 2009 р., згідно з рішенням Уряду Швеції було проведено реорганізацію органів виконавчої влади та ці два агентства були об'єднані в єдину відомчу структуру – Шведське цивільне агентство на випадок непередбачених ситуацій (MSB).

Агентство співпрацює з органами місцевого самоврядування (на рівні муніципалітетів) та добровільними громадськими організаціями у виконанні свого основного завдання – попередження виникнення НС та допомога населенню у НС. Великою значення у діяльності Агентства надається навчальній, роз'яснювальній та профілактичній роботі.

Складовими організаційною структурою Агентства є функціональні департаменти: попередження виникнення НС, забезпечення заходів у випадку НС, міжнародного співробітництва, забезпечення нагляду; а також адміністративні департаменти: юридичний, інформаційний, аналітично-дослідницький та питань співробітництва з країнами ЄС. Очолює Агентство Генеральний директор, який входить також до керівного органу цієї установи – правління.

Шведське Агентство непередбачених ситуацій координує роботу органів місцевих органів самоврядування (уніципальних та обласних), центральних органів виконавчої влади (міністерств і відомств), підприємницьких структур, також релігійних та громадських організацій

цивільної оборони з питань запобігання та планування заходів з підготовки до можливих надзвичайних та кризових ситуацій.

Агентство, крім адміністративних департаментів, що забезпечують його роботу, в ключає наступні функціональні департаменти: інформаційний, з питань координації, з питань поводження у випадках НС, технічний (опікується засобами зв'язку та використанням інформаційних технологій), радіокомунікаційний, а також спеціальні служби поза забезпеченням зв'язку з підприємницькими колами, з релігійними організаціями, з науковими колами та урядовими службами комунікацій та інформації. Очолює Агентство Генеральний директор, якому підпорядковані виконавчі апарати чотири оперативні підрозділи: науково-дослідний, стратегічного аналізу, фінансування та юридичного забезпечення.

Оператором служби "112" у Швеції, за призначенням Уряду, є державна акціонерна компанія "SOS Alarm Sverige AB". 50% її акцій належать Уряду Швеції, 25% – обласним Радам і ще 25% – місцевим Радам (муніципалітетам). Компанія працює на комерційних засадах і отримує

фінансування зарахунок своєї діяльності, яке не обмежується лише підтримкою згаданої служби, а також полягає у забезпеченні інших сфер соціальної підтримки та захисту населення. Річний оборот компанії становить приблизно 550 млн шв. крон (близько 90 млн. дол. США), штат працівників складається з 850 осіб.

Латвійська Республіка. У Латвійській Республіці питаннями запобігання, планування і реагування на надзвичайні та кризові ситуації займається Державна протипожежна аварійно-

рятувальна служба, підпорядкована Міністерству внутрішніх справ Латвії.

Діяльність зазначеної структури спрямована на забезпечення протипожежної безпеки, здійснення аварійно-

рятувальних заходів, проведення робіт з питань ЦО, а також виконання нагляду за станом

нормативно-правової бази у контексті урахування положень, що стосуються захисту населення та довкілля.

Головними завданнями Державної протипожежної та аварійно-рятувальної служби є:

– аналіз пожеже-небезпечного стану і запобігання виникненню НС в

Латвійській Республіці, підготовка пропозицій щодо покращення ситуації у протипожежній та аварійно-рятувальній сфері;

– попередження та гасіння пожеж;

– проведення аварійно-рятувальних робіт при гасінні пожеж;

– проведення аварійно-рятувальних робіт при ДТП;

– організація проведення аварійно-рятувальних та пошукових робіт на воді;

– виконання інших видів рятувальних робіт (у разі необхідності);

– участь у робітництві з іншими структурами виконання невідкладних

аварійно-рятувальних робіт, пов'язаних із забезпеченням радіаційної безпеки;

– участь у встановленні ступеню ризику при виникненні промислових

аварій і визначення заходів, необхідних для зменшення ризику;

– здійснення заходів щодо запобігання таліквідації промислових

аварій;

– ліквідація наслідків хімічних аварій, аварій, пов'язаних з витоком

шкідливих речовин або порушенням умов їх зберігання, необережним

використанням хімічних речовин;

– забезпечення першої допомоги при ліквідації пожежі та при

проведенні аварійно-рятувальних робіт;

– забезпечення нанесення найменших матеріальних збитків та шкоди

навколишньому середовищу при гасінні пожежі та проведенні аварійно-

рятувальних робіт;

– забезпечення дій єдиної служби надзвичайних ситуацій (112);

– відповідно до компетенції організація та здійснення заходів з ЦО;

- участь у розробці нормативних документів з питань протипожежної безпеки, рятування вразі виникнення різного виду аварій та ЦО;
- організація проведення навчання персоналу з питань, що належать до компетенції Служби;
- відповідно до компетенції участь у прийомі об'єктів, що здаються в експлуатацію;
- проведення пропаганди з питань протипожежної безпеки, порятунку вразі виникнення різного виду аварій, питань цивільної оборони;
- проведення науково-дослідницької роботи.

Державна протипожежна та аварійно-рятувальна служба складається з центрального апарату, який здійснює загальне керівництво структурою, а також самостійних територіальних структурних підрозділів. До складу центрального апарату Служби входить Головне управління, відділ організації роботи керівника та відділ внутрішнього аудиту.

Самостійні структурні підрозділи - Управління цивільного захисту, управління протипожежного нагляду, управління Оперативного керівництва, бригада Технічної служби (функціонують згідно з компетенцією). Територіальні структурні підрозділи - управління міста Риги та бригади 26 районів Латвії. Структура Служби нараховує 3324 посадові одиниці, з них 2999 мають спеціальні звання. У середньому заріку становить 9000, а вартість вивізна на гасіння пожежі та 5000 – на аварійно-рятувальні роботи.

Державній протипожежній та аварійно-рятувальній службі підпорядкований спеціалізований коледж, а також Протипожежний музей.

Створений при Державній протипожежній та аварійно-рятувальній службі єдиний диспетчерський центр 112 об'єднує всі оперативні служби країни.

Литовська Республіка. Основною державною установою в Литві, яка займається питаннями реагування на надзвичайні кризові ситуації та ліквідацією наслідків аварій і катастроф, є Департамент пожежної служби і

рятування населення при Міністерстві внутрішніх справ Литовської Республіки. Фінансування згаданого Департаменту здійснюється з бюджету МВС Литовської Республіки.

На Департамент пожежної служби і рятування населення покладено виконання наступних завдань:

- контроль, регулювання і координація ситуацій пов'язаних із захистом населення країни і ліквідація наслідків аварій та катастроф;
- надання допомоги населенню в межах компетенції;
- організація системи запобігання виникненню пожеж та ліквідації наслідків НС;
- організація системи громадської освіти у питаннях запобігання виникненню пожеж та дій в умовах НС.

Департаменту включає себе відділ розвитку, оперативний відділ, відділ захисту населення, головний державний інспекторат по попередженню пожеж, відділ міжнародних зв'язків, центр обміну інформацією про НС, що функціонує на цілодобовому режимі.

Крім того, у складі Департаменту діє самостійний структурний підрозділ – Єдиний центр допомоги (служба “112”), який фінансується з державного (міністерського) бюджету, але має окреме від Департаменту фінансування. Завданням структурних підрозділів Центру є:

- організаційний відділ: планує діяльність Центру; займається підготовкою правових актів, пов'язаних з діяльністю Центру; організує керівництво колективом Центру; підтримує контакти із ЗМІ, забезпечує їх інформацією щодо діяльності Центру; відповідає за міжнародне співробітництво з відповідними іноземними структурами, обслуговує громадян, що звертаються до Центру;
- відділ служби: адмініструє і обробляє дзвінки по єдиному номеру допомоги “112”, оцінює прохання про допомогу та приймає рішення щодо її надання; готує і передає дорятувальних служб необхідну інформацію; відповідає за матеріально-технічне забезпечення Центру; забезпечує дотримання законів та інших правових актів, що регламентують безпеку та

здоров'я співробітників Центру таргетувальних служб;
 – відділ інформаційних технологій: забезпечує функціонування систем інформаційних технологій Центру; відповідає за безпеку телекомунікаційних мереж базданих, що застосовуються Центром;
 – фінансова група веде фінансовий облік діяльності Центру, здійснює фінансовий контроль та формує фінансову політику Центру.

Водночас, поряд з вищезазначеними службами, що входять до складу МВС Литви, у складі Міністерства охорони здоров'я Литовської Республіки діє окрема, фінансово незалежна структура, яка має назву “Центр екстремальних надзвичайних ситуацій”. Центр фінансується з державного бюджету і відповідає за попередження виникнення і ліквідацію наслідків епідемій, епізоотій та інших небезпечних для здоров'я населення Литви ситуацій, у тому числі пов'язаних з хімічним, радіологічним та іншими типами забруднення навколишнього середовища.

Естонська Республіка. В Естонії головним державним органом, відповідальним за управління галузі рятувальних служб, є Рятувальний департамент Естонської Республіки, який: планує розвиток рятувальних служб; керує та при необхідності координує пожежно-рятувальні роботи призначених катастрофах; організує та здійснює державний нагляд за пожежною безпекою; контролює оперативну готовність рятувальних служб; організовує та здійснює роботи з розмінування.

Загалом до системи державної рятувальної служби Естонської Республіки входять: Рятувальний департамент Естонської Республіки; воєнізовані рятувальні підрозділи (ідпорядковані Рятувальному департаменту); рятувальні служби, які ідпорядковані повітовим управам.

Завданнями рятувальної служби Естонської Республіки є такі:

– здійснення пожежних та рятувальних робіт – роботи з порятунку людей і майна, а також із захисту навколишнього середовища при пожежах, стихійних лихах, катастрофах, аваріях, вибухах, дорожньо-транспортних пригодах та інших нещасних випадках, а також ліквідації загроз, які супроводжують нещасні випадки;

–розмінування–пошуквибухонебезпечнихпредметівнаоснові попередньорозробленоїпрограми,знищеннявибухонебезпечнихпредметів, технічнийконтрольпіслявибухутощо;
 –державнийпожежнийнагляд-роботизвиконанняправовихактів, якістосуютьсяпожежноїбезпеки.

ДоскладуРятувальногодепартаментуЕРвходитьЦентркризового менеджменту,якийздійснюєзагальнонаціональнийконтрольта координаціудійувипадкустихійнихсилтатехногеннихкатастроф.

Центрслужбипорятунку(“112”)працюєз1січня2005р., підпорядкованийРятувальномудепартаменту,фінансуєтьсязарахунок бюджетудепартаменту.

КоролівствоНорвегія.Органом,якийвсистемізабезпеченнянаціональноїбезпекиКоролівстваНорвегіявідповідаєзапитаннязапобігання,плануваннятареагуваннянанадзвичайнітакризовіситуації,є

МіністерствоюстиціїтаполіціїНорвегії,асаме–Департаментзпитань рятуваннятанадзвичайногопланування(RescueandEmergencyPlanning Department)згаданогоміністерства.

СтруктурноДепартаментзпитаньрятуваннятанадзвичайногоплануванняскладаєтьсязвідділуслужбипорятунку,відділунадзвичайного плануваннятавідділуслужбиЦЗ.

Навідділслужбипорятункупокладеноорганізаціювиконаннязавданькоординаціїтауправліннярятувальнимиопераціями.

НавідділнадзвичайногоплануванняпокладеновідповідальністьзаплануванняувипадкахНС,всєбічнекоординуваннянадзвичайногопланування,уякомунакожнезміністерствпокладеногалузеву

відповідальністьумежахкомпетенціїміністерства.Відповідно,пропозиціїокремихміністерствщодопоправокта/абодоповненьдочинногозаконодавстватанормусферінадзвичайногоплануванняпередаютьсянарозглядзгаданоговідділу,якийтакожкоординуєпідготовкувідповіднихпропозиційдобюджету,щомаютьвідношеннядодовготерміновогоплануваннязаходівзпопередженняНС.Відділздійснюєуправління

Директоратом цивільної оборони та надзвичайного планування, включаючи сили ЦО та співпраці з органами місцевого управління на регіональному рівні забезпечує основу для належної підготовленості місцевих властей до попередження та відповідного реагування в умовах кризових ситуацій у мирний час і на випадок війни.

Відділ служби ЦЗ опікується питаннями планування участі населення в ліквідації наслідків надзвичайних та кризових ситуацій.

Підпорядкований Департаменту з питань рятування та надзвичайного планування Міністерства юстиції та поліції Норвегії Директорат цивільної оборони та надзвичайного планування (ДЦОНП) було утворено шляхом поєднання колишнього Директорату цивільної оборони та надзвичайного планування з Директоратом пожежної безпеки у 2003 р. з метою забезпечення кращої координації відповідних зусиль на національному рівні.

ДЦОНП проводить всебічний аналіз ризиків та вразливості для всього норвезького суспільства. На Департамент покладено вжиття заходів із запобігання катастрофам, кризам та іншим надзвичайним ситуаціям, а також забезпечення належного надзвичайного планування та ефективного менеджменту у випадках катастроф та криз. Директорат здійснює нагляд за дотриманням норм пожежної та електробезпеки, використанням шкідливих речовин та безпекою товарів. У ДЦОНП працює персонал кількості 700 осіб, 240 з яких – у штаб-

квартирі Директорату (м. Тьонсберг). Доскладу ДЦОНП входять 20 територіальних управлінь ЦО, п'ять навчальних закладів, 5 тренувальних баз ЦО та п'ять регіональних інспекцій електробезпеки, що забезпечують координацію зусиль в галузях пожежної безпеки, рятувальних операцій та загальної підготовленості до стихійних лих, техногенних катастроф тощо, професійний підхід до забезпечення належного рівня готовності суспільства на центральному, регіональному та місцевому рівнях.

Одним із ключових завдань ДЦОНП є аналіз стану готовності норвезького суспільства ефективно діяти в умовах масштабних криз, для перевірки якого Директорат організує, зокрема, проведення відповідних навчань. Результати відповідних перевірок та здійсненого аналізу складають

основу “Доповіді щодо стану вразливості та підготовленості національного уряду”, підготовка якої також здійснює ДЦОНП.

Єдиноготелефонного номера для використання у випадках надзвичайних ситуацій, подібного “911” та “112”, у Королівстві Норвегія не існує, наразі компетентними установами вивчається питання щодо доцільності запровадження в Норвегії відповідної “ніверсальної надзвичайної служби”. Натомість, українці діють за номером екстреного виклику

служб: 110 – пожежна служба; 112 – поліція та 113 – швидка медична

допомога. На користь збереження існуючої схеми, надумку представників Міністерства юстиції та поліції Норвегії, свідчить той факт, що кожен операторів згаданих служб фахівцем своєї галузії, крім суто формального направлення за адресою вилику автотранспорту відповідною бригадою, може, прийнявши виклик, невідкладно надати необхідну кваліфіковану пораду.

Служби “110” та “112” підпорядковані Міністерству юстиції та поліції Норвегії, служба “113” – Міністерству охорони здоров'я, їх фінансування здійснюється відповідними міністерствами з держбюджету України.

Таким чином, проведений аналіз дозволяє зробити висновок, що у країнах Північної Європи склалися досить потужні та ефективні системи ЦО (ЦЗ), які спроможні забезпечити захист населення територій своїх держав від НС різного характеру. Досвід їх функціонування та побудови системи управління може бути корисним для України, яка обрала стратегічний курс на європейську і євроатлантичну інтеграцію.

Література

1. Труш О.О. Досвід побудови та функціонування систем цивільного захисту українських членів Європейського Союзу Західної Європи / О.О. Труш // Теорія та практика державного управління: зб. наук. пр. – Х.: Вид-во ХарРІНАДУ “Магістр”, 2009. – Вип. 4 (27). – С. 441–447.
2. Європейський цивільний захист [Електронний ресурс]. – Режим доступу http://ec.europa.eu/environment/civil/prote/cp10_en.htm

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ
УКРАЇНИ**

**КАФЕДРА УПРАВЛІННЯ ТА ОРГАНІЗАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СФЕРІ
ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ**

Лекція № 5

Тема 1.5: «Склад і структура спеціальних уповноважених центральних органів виконавчої влади з питань цивільного захисту країн Європейського союзу та їх завдання»

м. Харків

Місце проведення: аудиторія за розкладом занять.

Час проведення: 80 хвилин.

Матеріальне забезпечення: мультимедійний проектор.

Мета лекції:

Розглянути склад і структура спеціальних уповноважених центральних органів виконавчої влади з питань цивільного захисту країн Європейського союзу та їх завдання.

Загальні методичні вказівки

13.Перевірити наявність здобувачів на занятті.

14.Записати на дошці тему лекції та навчальні питання, викласти навчальний матеріал.

15.Вибірково перевірити якість ведення конспекту.

Тема 1.5.

Склад і структура спеціальних уповноважених центральних органів виконавчої влади з питань цивільного захисту країн Європейського союзу та їх завдання. Урядові органи державного нагляду у сфері цивільного захисту країн Європи, повноваження та відповідальність. Органи оперативного реагування на НС, організація оперативного управління під час виникнення НС, регіональні і місцеві органи управління службами цивільного захисту країн Європейського союзу – сучасний стан, проблеми та шляхи їх вирішення.

Державна політика у сфері запобігання і ліквідації надзвичайних ситуацій (НС) залишається важливим напрямком діяльності будь-якої держави. Конституція України спрямовує зовнішньополітичну діяльність України на забезпечення її національних інтересів і безпеки шляхом підтримання мирного і взаємовигідного співробітництва з членами міжнародного співтовариства за загально визнаними принципами і нормами міжнародного права. Чинні міжнародні договори, ратифіковані Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України.

Метою лекції є аналіз існуючої наукової літератури, нормативно-правового полі визначень міжнародного співробітництва у сфері запобігання і ліквідації надзвичайних ситуацій на регіональному рівні. Для цього необхідно дослідити суттєві ознаки, напрями співробітництва. Також визначити шляхи вдосконалення міжнародного співробітництва у сфері запобігання і ліквідації надзвичайних ситуацій на регіональному рівні.

Міжнародне співробітництво завжди вимагало суворого дотримання договірної регламентації, юридично точного та недвозначного закріплення досягнутих домовленостей між державами, державами та міжнародними організаціями. Серед міжнародних документів регіонального рівня, що мають відношення до адміністративно-правового регулювання захисту населення і територій від НС, можна назвати конвенцію про захист Чорного моря від забруднення, укладену між Україною, Туреччиною, Російською Федерацією, Румунією, Грузією та Болгарією. (конвенція ратифікована постановою вр № 3939-ХІІ від 04.02.94) відповідно до ст. 1 протоколу про захист морського середовища Чорного моря від забруднення з наземних джерел, договірні сторони

вживають необхідних заходів і співпрацюють у випадках виникнення серйозної та безпосередньої небезпеки для морського середовища Чорного моря або для узбережжя однієї або кількох сторін, викликані присутністю великої кількості нафти або інших шкідливих речовин у результаті аварій або накопичення невеликих скидів, які забруднюють або погрожують забрудненням моря [2].

Україна є учасницею великої кількості двосторонніх угод або договорів у сфері захисту населення і територій від Нсприродного та техногенного характеру: договір між урядом України та урядом республіки Польща про оперативне сповіщення про ядерні аварії, обмін інформацією та співробітництво у галузі ядерної безпеки і радіаційного захисту; угода між кабінетом міністрів України та урядом Румунії про оперативне сповіщення про ядерні аварії та обмін інформацією в галузі ядерної та радіаційної безпеки; угода між кабінетом міністрів України та урядом Азербайджанської республіки про співробітництво в галузі попередження надзвичайних ситуацій і ліквідації їх наслідків; угода між кабінетом міністрів України та урядом республіки Польща про співробітництво та взаємну допомогу в галузі попередження катастроф, стихійних лих, інших надзвичайних ситуацій та ліквідації їх наслідків; угода між кабінетом міністрів України та урядом республіки Болгарія про оперативне сповіщення про ядерні аварії та співробітництво в галузі ядерної та радіаційної безпеки; угода між кабінетом міністрів України та урядом Грецької республіки про співробітництво в галузі попередження промислових аварій, стихійних лих та ліквідації їх наслідків; угода між кабінетом міністрів України та урядом республіки Білорусь про співробітництво в галузі попередження надзвичайних ситуацій та ліквідації їх наслідків; угода між кабінетом міністрів України та урядом Словацької республіки про співробітництво і взаємну допомогу у разі виникнення надзвичайних ситуацій; угода між кабінетом міністрів України та урядом республіки Вірменія про співробітництво в галузі попередження надзвичайних ситуацій і ліквідації їх наслідків; угода між кабінетом міністрів України та урядом Латвійської республіки про співробітництво в галузі запобігання надзвичайним ситуаціям та ліквідації їх наслідків; угода між кабінетом міністрів України та урядом Литовської республіки про співробітництво і взаємну допомогу в галузі попередження надзвичайних ситуацій та ліквідації їх наслідків; угода між кабінетом міністрів України та урядом Угорської респуб

ліки про співробітництво та надання взаємної допомоги в галузі попередження надзвичайних ситуацій та ліквідації їхніх наслідків [7].

у сфері наведені двосторонні угоди мають на мету забезпечення взаємної безпеки, запобігання ліквідації надзвичайних ситуацій на регіональному рівні, особливон а при кордонних територіях. вони передбачають такі традиційні форми співробітництва, як організація спільних наукових досліджень, програм і проектів, обмін членами, спеціалістами, науково-технічною інформацією та досвідом, організація семінарів і робочих зустрічей експертів із питань захисту населення і територій від НС техногенного та природного арактеру.

договірні документи підписуються на загальнодержавному рівні, але, як правило, безпосередніми їх виконавцями є профільні (галузеві) міністерства та відомства. в кожній із європейських країн така структура є. вони різняться за організаційним структурою, але завдання мають подібні. скажімо в Республіці Румунія функціонує міністерство внутрішніх справ та адміністративної реформи Румунії (МВСАР) яке є центральним органом виконавчої влади і відповідає за питання запобігання надзвичайним та кризовим ситуаціям, відповідні планування та реагування. його діяльність спрямовується і координується урядом Румунії. до складу МВСАР входить генеральний інспекторат надзвичайних ситуацій (далі – ГІ), який було створено 15 грудня 2004 р. згідно з постановою уряду № 1490, з змінами та доповненнями, внесеними постановою уряду № 1514 від 2005 р. На національному рівні ГІ координує всі організації, які залучені до менеджменту НС, відповідно до міжнародних правил. окрім власних структурних підрозділів, ГІ також підпорядковані: спеціальний підрозділ реагування під час НС; спеціальний підрозділ цивільної безпеки; національний центр пожежної та цивільної безпеки; національний центр удосконалення та підготовки кадрів для менеджменту НС; школа підготовки кадрів для пожежних підрозділів; база матеріально-технічного забезпечення; ремонтна база; центр інформаційно-роз'яснювальної роботи.

у 41-му повіті Румунії там. Бухарест і діють територіальні інспекторати з НС, які мають своєму підпорядкуванні 256 оперативних підрозділів (спеціальні загони притувальників; мобільні загони швидкої допомоги; проведення очищувальних

робіт на воді; пожежні загони; пожежні станції та пости). у структурі вище зазначених

підрозділів діють: 73 пункти реагування, 51 бригада медичної допомоги, 44 групи розшуку та рятування, 44 групи зв'язку, 14 піротехнічних груп, 4 центри надання невідкладної медичної допомоги.

серед Нс, які контролюються гiта Національним центром, є пожежі, ядерні катастрофи, затоплювання, хімічні катастрофи, значні аварії систем комунального господарства, неконтрольовані вибухи боєприпасів, залишених з часів військових конфліктів, морські тарічкові забруднення, а також падіння об'єктів з атмосфери та космосу.

Гiмає такі основні завдання:

- проведення спеціальних планових заходів з метою запобіганнями Нс, зменшення або виключення ризиків виникнення Нс та їхніх наслідків, захист населення, довкілля, державної та приватної власності;

- реагування та ліквідація наслідків Нс;

- здійснення державного пожежного контролю;

- здійснення державного нагляду та контролю над дотриманням законодавства у сфері цивільного захисту (цз) та запобігання Нс;

- забезпечення координації дій органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, цивільних, добровільних та приватних підрозділів з питань біологічного захисту населення і територій від Нс.

законом румунії №398 від 14 червня 2002р. засновано службу екстреної допомоги населенню за номером 112, яка є аналогом європейської служби «112» та американської служби «911».

міністерство комунікацій та інформаційних технологій забезпечує координацію анагляд за процесом інсталяції, діяльності, утримання та зберігання служби «112»

[6, с.114].

як правило підписанти здійснюють співробітництво на основі принципів рівноправності та взаємної вигоди затакими напрямами:

- 1) прогнозування наслідків;
- 2) ліквідація наслідків;
- 3) навчання спеціалістів у освітніх закладах держав-сторін;
- 4) обмін фахівцями, стажерами, науковцями і викладачами;
- 5) допомога у навчанні населення правилам поведінки у разі виникнення;
- 6) обмін науково-технічною літературою та результатами дослідницьких робіт;
- 7) обмін інформацією, періодичною, методичною та іншою літературою, відео-і фотоматеріалами, а також обмін технологіями;
- 8) організація конференцій, семінарів, робочих нарад та спільних навчань;
- 9) інша діяльність, пов'язана з запобіганням надзвичайних ситуацій та ліквідацією їх наслідків, яка може бути узгоджена компетентними органами сторін.

першорядною структурою для координації міжнародних операцій з реагування на катастрофи є ООН. серед ключових напрямків співробітництва можна назвати контакт і практичні програми взаємодії з структурами організації Об'єднаних Націй, північно-атлантичного альянсу, ради Європи і Європейської комісії, центрально-європейської ініціативи, інших урядових і неурядових організацій. останніми роками ООН вживає низку заходів для підсилення своєї ролі як провідної та основної координуючої структури. створення організації з реагування на катастрофи в системі ООН, пізніше її заміна в відділом з гуманітарних справ, а також впровадження посади заступника генерального секретаря з гуманітарних питань були спрямовані на підвищення ефективності спільних зусиль світової спільноти щодо реагування на надзвичайні ситуації. впродовж 1994-

2004 рр. "чорнобильське" питання знаходилося в компетенції заступників генерального секретаря ООН, координаторів надзвичайної гуманітарної допомоги. акаші (японія), с. віейрадімелло (Бразилія), к. ошими (японія), я. егеланда (Норвегія). з 27 квітня 2004 року координація роботи на цьому напрямку здійснюється програмою розвитку ООН (проОН). координатором міжнародного Чорнобильського співробітництва є один з найвищих посадовців в ієрархії ООН –

адміністратор прооНХ. кларк (Новозеландія), що свідчить про вагу та місцеві теми кина порядку денного прооН [1].

30 жовтня 2009 року було підписано меморандум про взаєморозуміння між міністерством України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи та програмою розвитку прооН щодо співробітництва у галузі зменшення ризиків природних катастроф та швидкого відновлення. зазначений меморандум спрямовано на реалізацію програм з зниження небезпеки катастроф надовготривалий період на загальнодержавному та регіональному рівні. На початковому етапі прооН спільно з програмою розвитку прооН в Україні розробило 7 проектів, реалізація яких передбачає впровадження систем раннього виявлення надзвичайних ситуацій у регіонах, управління ризиками катастроф на місцевому рівні, підвищення рівня обізнаності серед населення з питань ризиків надзвичайних ситуацій, удосконалення та переоснащення центру управління надзвичайних ситуацій прооН в Україні та інших програм на загальну суму близько 18 млн. доларів США [5].

прооН функціонує центральний фонд реагування на надзвичайні ситуації, який був створений в 2005 р. з центрального надзвичайного обігового фонду за рішенням генеральної асамблеї прооН. Як підкреслювалося в доповіді прооН, присвяченій реформі фонду, за останні десятиліття різко збільшилася потреба в ефективній гуманітарній допомозі. зокрема, розширилися масштаби стихійних лих, що зачіпають велике число людей.

Фонд формується зарахунок країн-

донорів прооН. у 2009 р. він складав 424 млн. дол. (у 2008 р. – 380 млн. дол.) [3].

Фінансові ресурси Фонду неминають Україну. так спільна місія прооН і ЄС має намір виділити 22 млн. американських доларів для вивезення токсичних відходів з Калуша івано-

Франківської області. токсичні відходи зберігаються у калужів металевих бочках протягом 30-тироків. їх і ґрунт з-

під них будуть вивозити спеціальним контейнером за кордон, де існують технології утилізації цієї небезпечної речовини [4].

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок. Україна вважає за пріоритетним підписання ратифікацію багатосторонніх угод у сфері захисту населення і територій від стихійного та природного характеру, оскільки цей процес стимулює узгодженість національного законодавства з міжнародною практикою, а також є практичним свідченням готовності України встановити тривалі зв'язки партнерства. Нині найуспішніші програми партнерства у галузі планування внаслідок неспідилюють цивільну готовність країн, які підписали ратифікували нормативні документи з цього питання.

ЛІТЕРАТУРА:

1. ДІЯЛЬНІСТЬ ООН НА ЧОРНОБИЛЬСЬКОМУ НАПРЯМІ [ЕЛЕКТРОННИЙ РЕСУРС] // ПОСТІЙНЕ ПРЕДСТАВНИЦТВО УКРАЇНИ ПРИ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБ'ЄДНАНИХ НАЦІЙ. – РЕЖИМ ДОСТУПУ: [HTTP://WWW.MFA.GOV.UA/UNO/UA/4266.HTM](http://www.mfa.gov.ua/uno/ua/4266.htm).
2. КОНВЕНЦІЯ ПРО ЗАХИСТ ЧОРНОГО МОРЕЯ ВІД ЗАБРУДНЕННЯ [ЕЛЕКТРОННИЙ РЕСУРС] // КОНВЕНЦІЯ, МІЖНАРОДНИЙ ДОКУМЕНТ, ПРОТОКОЛ ВІД 21.04.1992. – РЕЖИМ ДОСТУПУ: [HTTP://ZAKON.RADA.GOV.UA](http://zakon.rada.gov.ua).
3. КРАЇНИ-ДОНОРИ ООН ВНЕСУТЬ 424 МЛН. ДОЛ. ДО ЦЕНТРАЛЬНОГО ФОНДУ РЕАГУВАННЯ НА НАДЗВИЧАЙНІ СИТУАЦІЇ. [ЕЛЕКТРОННИЙ РЕСУРС] // НОВИНИ РБК-УКРАЇНА. – РЕЖИМ ДОСТУПУ: [HTTP://WWW.RBC.UA/UKR/NEWSLINE/SHOW/](http://www.rbc.ua/ukr/newsline/show/).
4. НАДЗВИЧАЙНА СИТУАЦІЯ В КАЛУШІ: ООН ІСГОТОВИВІДЛІТИ \$22 МЛН. [ЕЛЕКТРОННИЙ РЕСУРС] // УКРАЇНСЬКІ МІСТА ВІНТЕРНЕТІ. ПРОЕКТ ІНСТИТУТУ ТРАНСФОРМАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА. – РЕЖИМ ДОСТУПУ: [HTTP://CITYUKRAINE.INFO/INDEX.PHP?CITYNEWS_09](http://cityukraine.info/index.php?citynews_09).
5. СПІВРОБІТНИЦТВО ОРГАНІЗАЦІЇ ОБ'ЄДНАНИХ НАЦІЙ (ООН) ПРОГРАМА РОЗВИТКУ ООН [ЕЛЕКТРОННИЙ РЕСУРС] // СПІЛЬНА РОБОТА МНС УКРАЇНИ З ОРГАНІЗАЦІЯМИ СИСТЕМИ ООН. – РЕЖИМ ДОСТУПУ: [HTTP://WWW.MNS.GOV.UA/CONTENT/OON.HTML?VERSION](http://www.mns.gov.ua/content/oon.html?version).
6. ТРУШО. О. ДОСВІД ПОБУДОВИ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ КРАЇНИ-ЧЛЕНІВ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ПІВДЕННОЇ ЄВРОПИ / О. О. ТРУШ // ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ. – 2010. – № 1. – С. 112-123.
7. ЗАКОНОДАВЧА БАЗА УКРАЇНИ [ЕЛЕКТРОННИЙ РЕСУРС] – РЕЖИМ ДОСТУПУ: [HTTP://ZAKON.RADA.GOV.UA](http://zakon.rada.gov.ua)

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ
УКРАЇНИ**

**КАФЕДРА УПРАВЛІННЯ ТА ОРГАНІЗАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СФЕРІ
ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ**

Лекція № 6

Тема 1.6: «Роль і місце органів виконавчої влади в забезпеченні захисту населення і територій від НС країн Європейського союзу.»

Місце проведення: аудиторія за розкладом занять.

Час проведення: 80 хвилин.

Матеріальне забезпечення: мультимедійний проектор.

Мета лекції:

Розглянути роль і місце органів виконавчої влади в забезпеченні захисту населення і територій від НС країн Європейського союзу.

Загальні методичні вказівки

16.Перевірити наявність здобувачів на занятті.

17.Записати на дошці тему лекції та навчальні питання, викласти навчальний матеріал.

18.Вибірково перевірити якість ведення конспекту.

Тема 1.6.

Роль і місце органів виконавчої влади в забезпеченні захисту населення і територій від НС країн Європейського союзу. Завдання місцевих органів влади у сфері цивільного захисту структура управління. правове регулювання функціонування місцевих органів влади і органів місцевого самоврядування щодо питань ЦЗ країн західної Європи.

Досвід розвинених зарубіжних країн щодо побудови систем надання державних послуг у сфері цивільного захисту, розглянуто спільні риси таких систем.

Цивільний захист у сучасному розумінні –

це система стратегічного забезпечення життєдіяльності держав, призначена для виконання завдань, спрямованих на захист населення та економіки країн під час виникнення надзвичайних ситуацій, а також проведення рятувальних та інших аварійно-

відновлювальних робіт у середках ураження. На сьогодні більшість країн світу створено та функціонують національні системи цивільного захисту, у яких чітко сформовано відповідну структуру органів, сил та засобів.

Дослідження щодо функціонування систем цивільного захисту викладено в роботах таких вчених, як П. Волянський, О. Гловацький, Я. Радиш, О. Труш, В. Федоренко та ін.

Металекції –

проаналізувати досвід розвинених зарубіжних країн у сфері побудови систем цивільного захисту.

Детально розглянуто, як організовано систему цивільного захисту в США, Канаді, Нідерландах та ФРН.

Провідною установою у сфері цивільного захисту США є Федеральне Агентство по управлінню в умовах надзвичайних ситуацій (“FEMA”), яке було створено в 1979 р.

Воно займається розробленням та реалізацією заходів щодо боротьби зі стихійним илихами, бере участь у відновленні зруйнованого і надає допомогу постраждалим.

Варто відзначити, що поштовхом для його створення стали декілька природних катастроф, що сталися в США у 1960-х–1970-

хрр. Сильні ураганні вдарили по центральній частині США в 1962, 1965, 1969 і 1972 рр. Потужні землетруси потрясли Аляску в 1964 р. і Каліфорнію в 1971 р.

Першою важливою справою агентства стала дезактивація гігантського сміттєзвал
ищав штаті Нью-
Йорк, куди десять років викидали токсичні хімічні відходи. Щоб уникнути еколог
ічної катастрофи, довелося евакуювати десять тисяч людей і очистити весь район.
У тому ж 1979 р. в США сталася катастрофа на одній з атомних електростанцій. Аген
тство успішно провело евакуацію населення.
У 1980 р. керівництво Куби дозволило десятикамтисядку кубинців (багато з них мали к
римінальне минуле) емігрувати до США. FEMA створило десятки центрів для приї
ому біженців та оформлення документів і побудувало тимчасові табори. Великий з
емлетрусу Сан-
Франциско в 1989 р. й ураган “Ендрю” у 1992 р. (який викликав більше смертей та ма
теріальної шкоди, ніж будь-
яке інше стихійне лихо в історії США) зробили FEMA популярною і відомою органі
зацією. Висока координація і професіоналізм співробітників агентства допомогли
зменшити збитки і дозволили більше ефективно відновити зруйноване.
Події 11 вересня 2001 р. змусили FEMA зайнятися питаннями цивільної оборони на
селення –
функції, що не виконувалися після закінчення “холодної війни”. Відзначимо, що пі
сля подій 11 вересня бюджет FEMA істотно зріс, а це агентство стало одним із чотирь
ох головних підрозділів нового міністерства національної безпеки (Department of
Homeland Security). Сьогодні на FEMA покладено такі завдання:

- забезпечення виживання країни в ядерній війні;
- розробка планів евакуації населення США і загрозливих районів;
- здійснення заходів згідно з програмами будівництва захисних споруд;
- удосконалення та підвищення захисту систем зв’язку й оповіщення;
-
- забезпечення захисту і нормального функціонування федеральних і місцевих орга
нів влади цивільного захисту;
- утворення тарозподіл стратегічних запасів на випадок надзвичайних ситуацій;

—

координування навчання місцевих поліцейських і пожежників для протидії терористичним атакам.

Окрім того, на FEMA покладена відповідальність за підготовку та навчання населення, науково-

дослідну роботу з питань цивільного захисту, поширення інформації з цивільного захисту серед населення, участь промислових підприємств та інших установ у заходах цивільного захисту.

Сьогодні агентстві працюють 2,5 тис. осіб, при цьому додатково агентство може розраховувати на допомогу понад 5 тис. резервістів. Принцип залучення на службу рятувальних формувань в США – добровільний.

Начальник FEMA є одночасно головою комісії щодо дій у надзвичайних умовах.

Донеї входять помічники президента та національної безпеки, внутрішні справи політики, внутрішньо урядових відносин, адміністративних і бюджетних питань. Комісія володіє необхідною владою, що дозволяє їй втілювати в життя широкий комплекс заходів щодо захисту населення територій, координувати діяльність різних міністерств і відомств, адміністративних органів на всіх рівнях.

Привертає увагу, що в кожному штаті є консультативна рада (комісія) з питань цивільного захисту. Безпосереднім керівником цивільного захисту штату є начальник служби цивільного захисту штату зі своїм штабом (загальна чисельність до 40 осіб).

Окрім того, утворюються місцеві штаби у графствах, районах, містах. На промислових підприємствах, де 50 і більше працівників, створюються комітети цивільного захисту, які очолюють керівники цих підприємств.

Між тим, говорячи про рятувальні служби США, необхідно згадати про

“службу 911”, що займається наданням послуг у сфері цивільного захисту в нормальний час (такі послуги надають пожежні, рятувальні, медичні служби, а також місцеві поліція). Номери екстреної допомоги 911 у звичайся більшості американців наприкінці 1980-

хрр. Сьогодні в США до операторів цієї служби надходить 200 мільярдів дзвінків щорічно.

Доступ до “служби 911” мають жителі 99% території США [3, с. 211].

Зазначимо, що поняття та ідею загального телефонного номера для екстрених ситуацій було створено в європейських країнах задовго до того, як подібні кроки зробили США. У 1937 р. Великобританія стала першою країною, що створила і використала універсальний номер для аварійних ситуацій. Ця єдина телефонна система за номером 999 використовувалася поліцією, пожежниками та медиками. Інші країни так само створили однотипні служби. У Бельгії номер був 900, у Данії та Австралії – 000, у Швеції – 80000, в Японії – 119, Новій Зеландії – 111. У 1959 р. Канада також усвідомила користь від використання одного універсального номера для невідкладної допомоги і почала користуватися британським варіантом – 999 [3, с. 215].

Сьогодні в США існує більше бтис. диспетчерських центрів, що приймають дзвінки на номер 911. Більшу частину їх оснащено спеціальною апаратурою: коли дзвінок надходить у відділення, то телефонний номер і адреса того, хто дзвонить, відразу відбиваються на дисплеї оператора, що робить розгортання рятувальної операції більш оперативним. Це буває особливо важливо, коли той, хто телефонує страждає дефектом мови або просто не в змозі говорити. Щоб приїхала поліція, рятувальники “швидко до допомога”, достатньо набрати номер і покласти слухавку поруч з апаратом. Коли дзвінок надходить у диспетчерський центр, протягом декількох секунд на його відповідь оператор, який називає свій персональний номер.

Людині, яка телефонує, рекомендується запам’ятати цей номер, у випадку, якщо обслуговування оператора викличе певні проблеми або невдоволення і буде необхідна опізнана встановити його особу. Оператор починає ставити різноманітні запитання, відповіді на які допомагають йому класифікувати дзвінок, залежно від обставин і події.

Ця класифікація упроваджується в спеціальну комп’ютерну систему, яка встановлена на найближчу машину, яка зможе невідкладно виїхати на місце події.

Важливу роль у системі цивільного захисту США відіграють громадські формування, зокрема добровільна організація “Громадський військовий патруль” (об’єднує власників приватних літаків), американський Червоний Хрест, товариство “Армія Спасіння” (благодійна організація) та ін. Особливу роль у ліквідації наслідків стихійних лих, аварій, катастроф належить національній гвардії (організований резерв збройних сил США). Її підрозділи перебувають у підпорядкуванні губер

наторів штатів використовуються для підтримки громадського порядку, забезпечення нормального функціонування урядових установ, ліквідації наслідків стихійних лих і вирішення інших завдань.

Резюмуючи все вище зазначене, можна твердити, що в США практично весь комплекс завдань із захисту і виживання населення при стихійних лихах, аваріях та катастрофах, а також із ліквідації їхніх наслідків, страхування від шкодування збитку постраждалому населенню та низки інших питань життєзабезпечення держави зосереджено в єдиному загальнодержавному органі FEMA. Між тим, на місцях в Україні активні діють служби 911, спеціальні комісії, громадські формування, що їх включено до загальної системи надання послуг у сфері цивільного захисту.

Схожі на FEMA державні служби захисту населення територій є також у Великобританії (Управління цивільного захисту при Міністерстві внутрішніх справ), Німеччині (Федеральне управління цивільного захисту, підпорядковане канцлеру), Франції (Національне управління цивільного захисту і цивільної безпеки міністерства внутрішніх справ), Італії –

Національна служба цивільного захисту під егідою міністерства цивільного захисту, Японії –

система захисту від катастроф на чолі з Центральною радою при прем'єр-міністрі країни, у Чилі –

національна система цивільного захисту, керована Національним надзвичайним бюро при міністерстві внутрішніх справ. Основні завдання таких державних служб: організація та здійснення заходів щодо профілактики природних і техногенних катастроф, підготовки до їхнього можливого виникнення; ліквідація наслідків аварій, катастроф, стихійних лих, а також застосування можливим противником сучасних засобів ураження. Схожий орган управління із схожими функціями існує в Канаді.

Цивільний захист Канади як система захисту населення, економіки й адміністративно-

політичної структури функціонує з 1957 р. Відповідальність за вирішення завдань цивільного захисту покладається на прем'єр-

міністра, який призначає одного з міністрів Федерального уряду відповідальним за надзвичайну готовність.

Діяльність усіх міністрів координується Агентством надзвичайної готовності Канади (ЕРС), яке очолює виконавчий директор, що має заступника з планування й оперативного управління. Територію країни поділено на 10 округів надзвичайної готовності. Спеціальних формувань у системі цивільного захисту в Канаді немає, а до вирішення завдань цивільного захисту залучаються поліція, пожежна служба, медичні установи, військові

підрозділи. В умовах надзвичайної ситуації на їхній основі, у разі потреби, формуються мобільні рятувальні групи для дій у районах надзвичайних ситуацій.

У Нідерландах діє система цивільного захисту, яку було створено в 1952 р. Загальне керівництво цією системою здійснює міністерство внутрішніх справ через головне управління цивільного захисту. Для виконання рятувальних і невідкладних аварійно-

відбудовних робіт у разі стихійних лих, значних виробничих аварій та катастроф у мирний час у розпорядженні органів управління цивільним захистом зі складу збройних сил створюється так звана "рятувальна бригада", два мотопіхотних батальйони по 650 осіб, три роти –

медична, інженерна, транспортна, взвод військової поліції та санітарний загін.

Територію країни поділено на 12 округів (за кількістю провінцій). Вокруг цієї діяльності керує комісар провінції, а безпосереднє керівництво здійснює начальник служби цивільного захисту та його штаб. Округи поділяються на 45 районів, які віднесені до групи "А" (промислові) та групи "В" (сільськогосподарські). Райони цивільного захисту групи "А" поділені на сектори. За кожним сектором на період надзвичайних ситуацій закріплені відповідні формування цивільного захисту. Старший начальник одного з таких формувань одночасно виконує обов'язки начальника служби цивільного захисту сектора.

Начальником служби цивільного захисту окремих громад є бургомістр. Йому підпорядковуються всі служби: протипожежна, медична, поліцейська, комунальні послуги та соціального забезпечення. Керівним органом у районі є рада, до складу якої входять бургомістри общин, начальники штабів цивільного захисту.

Штабиокругів та районів у мирний час укомплектовано лише командним складом і технічним персоналом, а штативійськового часу можуть розгортатись лише на період навчання та у разі виникнення надзвичайних ситуацій.

Юридичне оформлення системи цивільного захисту ФРН отримала в 1957 р., коли було прийнято закон про цивільний захист [4]. Загальне керівництво цивільним захистом у країні здійснює федеральне міністерство внутрішніх справ. У 2004 р. в його структурі було створено центральний орган, що забезпечує координацію дій органів виконавчої влади, комунального самоврядування, установ та організацій з питань надзвичайних ситуацій –

Федеральне управління захисту населення та допомоги при катастрофах.

Але необхідно зазначити, що ключові завдання під час виникнення криза земельному та місцевому рівнях і надалі відносяться до компетенції федеральних земель, а вирішення цих завдань забезпечується земельними міністерствами в внутрішніх справах.

Основу формувань цивільного захисту складають підрозділи, що входять до Служби захисту від катастроф, загальне керівництво якими здійснює федеральний Союз самозахисту. Усього в країні функціонує більше 400 його відділень. Ці служби укомплектовано добровольцями, кожен з яких зобов'язаний пропрацювати в ній 10 років за умови, щоб у разі звільнення від військової повинності. Чисельність особового складу служби при повному її розгортанні досягає 600 тис. осіб. Основна тактична одиниця –

взвод. За необхідності можуть створюватись роти, батальйони (загони). Наприклад, у

100 районах –

імовірно об'єктах ядерних ударів створено міжрайонні загони загальною чисельністю до 40 тис. осіб. У великих населених пунктах розгорнуто підрозділи, до яких входить до 100 тис. осіб. У формуваннях служби налічується також більше 11 тис. транспортних і спеціальних автомобілів, є інші технічні засоби.

До цієї служби входять і співпрацюють з нею ціла низка добровільних громадських організацій: “Товариство німецького Червоного Хреста”, “Робочий союз самаритян”, “Німецьке суспільство порятунку життя”, “Мальтійська служба допо

моги”, технічна допоможна і протипожежна служби. Загальна кількість членів цих добровільних організацій і штатного особового складу – понад 1,5 млн осіб [4].

Серед названих сил трохі докладніше зупинімося на технічній допоміжній службі. Її діяльність регулюється законом про федеральну службу технічної допомоги, згідно з яким вона є федеральним відомством, підпорядкованим МВС і фінансованим по його лінії. Закон складається з семи параграфів і визначає основні завдання служби (заходи щодо захисту населення при надзвичайних ситуаціях, відомчата міжнародна допомога), регулює правові відносини рятувальників та їхню соціальну безпеку, регламентує низку питань участі рятувальників у заходах як у середині країни, так і за кордоном. Керівний орган технічної допоміжної служби – Федеральна рада – на правах відділу включено до складу Федерального управління захисту населення та допомоги при катастрофах.

Основні завдання служби:

- ведення рятувальних, ремонтно-відновлювальних робіт при аваріях на системах електро-, газо-, водопостачання й каналізації;
- відновлення шляхів сполучення і дорожніх споруд;
- надання технічної допомоги населенню під час ліквідації стихійних лих, катастроф і аварій.

Її органи в землях здійснюють керівництво більш ніж 600 місцевими відділеннями служби. Особовий склад відділень об’єднується у взводи (до 36 осіб) і роти (до 130 осіб), чисельність яких визначається їхніми призначеннями спеціалізацією.

Усього, заданим друку, при повному розгортанні служби планується мати близько 400 рот. В останні роки чисельність її службовців становила 70 тис. осіб, з яких близько 18 тис. беруть активну участь у реальних роботах.

Узагалі ФРН, як і в багатьох розвинених країнах, великої уваги приділяється утворенню добровільних формувань на підприємствах з чисельністю працівників від 30 і більше осіб. Самозахист організується також замість роботи. Органи управління та підрозділи комплектуються добровільно.

Загалом, одним із найважливіших питань організації цивільного захисту в

зарубіжних країнах є взаємодія органів цивільного захисту із збройних сил, особливих сухопутних військ. Це необхідність продиктованою мовірністю виникнення масових руйнувань, відносною обмеженістю технічних засобів і високою кваліфікованою фахівців у системах цивільного захисту, а також відсутністю в деяких країнах постійно діючих формувань цивільного захисту.

Велику роль при цьому у профілактичній та рятувальній роботі відіграють місцеві органи влади. Зокрема, у системах цивільного захисту країн Європейського Союзу в галузі запобігання надзвичайним ситуаціям та ліквідації їхніх наслідків особливу увагу приділяється плануванню дій і підтримці постійної готовності місцевих рятувальних служб та формувань. Планування ведеться на рівні місцевих органів влади –

мерій, які виконують найбільший обсяг робіт в умовах надзвичайної обстановки. Загальне

керівництво в них, зазвичай, здійснюють мери, а безпосереднє –

призначуваними начальниками служб цивільного захисту. В обов'язки мерів входять: підготовка документів з планування й регламентування, контроль за станом сил і засобів. Вони, зокрема, організують:

– взаємодію сил та засобів державних і приватних організацій, установ, промислових підприємств, частин і підрозділів збройних сил, що дислокуються в даному місті, районі;

–

фінансове забезпечення та розрахунки за виконані роботи з ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій.

Муніципалітети через керівництво служб цивільного захисту проводять роботу з прогнозування можливих аварій, катастроф та стихійних лих, підготовки населення до дій у надзвичайних умовах, обліку місцевих ресурсів, що можуть бути використані для вирішення виниклих завдань. Також вони організують постійний контроль за обстановкою, з тим щоб своєчасно виявити загрози та оперативновжити заходів із запобігання їхньому розвитку. При цьому за умов виникнення великих за масштабами

надзвичайних ситуацій місцеві органи влади наділяються надзвичайними

повноваженнями. Відповідно, дорозпорядженнямуніципалітетівпередусімнадходятьсилітазасобирятувальнихслужбїформувань. Кількістьформуваньслужбцивільногозахисту, підпорядкованихкерівництвурайонуабогрумади, залежитьвідособливостейпромисловихзон(районів, підприємств), чисельностітих, хто мешкаєнаконкретнійтериторії, відхарактерузабудовинаселенихпунктів, особливостейфізико-географічноготакліматичногостановищарегіону.

Уроботізнаданнядопомогипостраждаломунаселеннюберутьучастьтакожрізніблагодійніорганізації, наявніпрактичновусіхмістах. Принципизалученняаслужбуврятувальнихформуванняхрізні: уВеликобританії–добровільний, уТуреччинііПортугалії–запризовом, уНімеччині, Франції, Бельгії, НорвегіїтаНідерландах–добровільнийупоєднанніізобов’язковимзалученнямпевнихкатегорійгромадян. Загальнодержавнісистемицивільногозахистувключаютьусебесилинаціонального(загальнодержавного), регіонального(федерального)тамісцевого(муніципального)рівня, атакожприватнірятувальніслужби, підрозділякихякрозміщуютьсянатериторіїоднієїдержави, такідіютьнатериторіїдекількохдержав. Прикладомцьогоєдатськийприватнийрятувальнийкорпус“Фальк”. Сьогодніце найбільшаусвітіприватнабагатофункціональнарятувальнаслужба, щозаснованаанасадяхакціонерноготоваристватадіє, вочасно, уДанії, атакожуШвеціїтаНімеччині(Гамбург)[5, с.245].

Важливимелементомцивільногозахистубагатьохкраїнеявністьспеціальнихрятувальнихорганізаційїформувань, націленихнадіїпередусімзакордоном.

Наприклад, уСШАєБюрознаданнядопомогизарубіжнимкраїнампристихійнихлихах. Враховуючинаявніможливості, цяорганізаціяздатназапитпостраждалоїкраїнинадатиекстренудопомогу(вочасно, матеріальнуітехнічну)убудь-якійточцісвітупротягом24–

72годин. УНімеччинівміжнароднихрятувальнихопераціяхбереактивнуучастьслужбатехнічноїдопомоги. РятувальнізагонидляроботизакордонометакожуФранції, Швейцарії, Швеціїтаіншихдержав.

Порядзучастювзаходахміжнароднихорганізаційзахіднікраїнипрагнуть

розвивати двосторонні зв'язки та співпрацю з надання допомоги під час виникнення надзвичайних ситуацій, у тому числі у проведенні аварійно-рятувальних робіт, розміщенні та життєзабезпеченні постраждалих тощо. Практично між усіма західноєвропейськими державами укладено відповідні договори. У цілому, на думку науковців, в останні роки окреслився процес розвитку взаєморозуміння між різними країнами в цій сфері, що сприяє підвищенню готовності їхніх рятувальних сил до вирішення завдань з ліквідації наслідків стихійних лих, виробничих аварій і катастроф [2].

Також відзначимо, що всі системи здійснювані у розвинених країнах світу заходів щодо захисту від надзвичайних ситуацій значною мірою відводяться підготовці фахівців рятувальних служб [1]. Практично в усіх країнах ЄС спеціальні навчальні заклади.

Джерела фінансування діяльності рятувальних служб у більшості розвинених країн схожі: державні та місцеві бюджети, а також внески юридичних і фізичних осіб.

Зокрема, у США націлі FEMA виділяється 150–

160 млрд доларів у приблизно рівних частках з федерального і місцевих бюджетів [5, с. 182].

У різних країнах національні системи цивільного захисту мають різну назву, хоча призначені для виконання функцій цивільного захисту як під час війни, так і в мирний час. Моделі цивільного захисту країн різняться між собою, однак мають спільні основоположні цілі та принципи – запобігання, боротьба з наслідками відновлення після антропогенних, природних і техногенних катастроф незалежно від причин їхнього виникнення з метою захисту прав і свобод громадян, їхньої власності, демократичного устрою держави і ринкових засад економіки. Одним із найважливіших питань організації цивільного захисту в зарубіжних країнах є взаємодія органів цивільного захисту із збройних сил, особливо сухопутних військ. Велику роль у профілактичній та рятувальній роботі відіграють місцеві органи влади. Важливим елементом цивільного

захисту багатьох країн є наявність спеціальних рятувальних організацій і формувань, націлених надіти першу чергу за кордоном. Також треба відзначити, що в системі здійснюваних у розвинених країнах світу заходів щодо захисту від надзвичайних ситуацій значне місце відводиться підготовці фахівців рятувальних служб.

Література:

1. Радиш Я. Ф. Вимоги до управлінських кадрів для керівництва заходами з подолання наслідків надзвичайних ситуацій / Я. Ф. Радиш, А. В. Терентьєва // Соціальний менеджмент і управління інформаційними процесами: зб. наук. пр. Донец. держ. ун-ту. – Донецьк: ДонДУУ, 2009. – Т. X, вип. 132. – С. 149–157.
2. Радиш Я. Ф., Досвід взаємодії міжнародних цивільно-військових сил при ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій / Я. Ф. Радиш, А. В. Терентьєва // Державата регіони. – 2009. – № 2. – С. 157–160.
3. Реагування на виникнення надзвичайних ситуацій / П. Б. Волянський, О. Л. Гловацький, С. О. Гур'єв та ін. – Вінниця: ІДУСЦЗНУЦЗУ, УНПЦЕМД та МК, 2010. – 412 с.
- 8 Теорія та практика державного управління. – Вип. 2(49)
4. Труш О. О. Досвід побудови та функціонування систем цивільного захисту країн – членів Європейського Союзу Західної Європи / О. О. Труш // Теорія та практика державного управління: зб. наук. пр. – Х.: Вид-во ХарРІНАДУ “Магістр”, 2009. – Вип. 4(27). – С. 441–447.
5. Федоренко В. Н. Гражданская оборона зарубежных государств. Международная организация гражданской обороны / В. Н. Федоренко // Оперативное управление мероприятиями РСЧС: сб. лекц. для руководящего состава МЧС России. Кн. 2. – Изд. 2-е, доп.

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ
УКРАЇНИ**

**КАФЕДРА УПРАВЛІННЯ ТА ОРГАНІЗАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СФЕРІ
ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ**

Лекція № 7

Тема 2.1: «Види, класифікація АРС, порядок їх створення і організація діяльності в країнах західної Європи. Склад сил і засобів підсистем та їх місцевих ланок.»

Місце проведення: аудиторія за розкладом занять.

Час проведення: 80 хвилин.

Матеріальне забезпечення: мультимедійний проектор.

Мета лекції:

Розглянути види, класифікація АРС, порядок їх створення і організація діяльності в країнах західної Європи. Склад сил і засобів підсистем та їх місцевих ланок.

Загальні методичні вказівки

19.Перевірити наявність здобувачів на занятті.

20.Записати на дошці тему лекції та навчальні питання, викласти навчальний матеріал.

21.Вибірково перевірити якість ведення конспекту.

Тема 2.1.

Види, класифікація АРС, порядок їх створення і організація діяльності в країнах західної Європи. Склад сил і засобів підсистем та їх місцевих ланок. Порядок їх утворення, формування та організація функціонування відповідно до специфіки діяльності в країнах Євросоюзу.

Залучення сил цивільного захисту до ліквідації НС, керівництво аварійно-рятувальними роботами в країнах Євросоюзу

Постановка проблеми та її зв'язок із науковими чи практичними завданнями.

У багатьох випадках збільшення кількості смертей внаслідок надзвичайних ситуацій, пожеж, дорожньо-транспортних пригод, актів насильства, травматизму на виробництвах в Україні відбувається через несвоєчасну екстрену допомогу населенню, тривалу комунікацію з аварійними службами і слабку координацію ресурсів. На жаль до цих пір у вітчизняній системі диспетчеризації існує величезна провладна провадженням в європейських країнах програмно-апаратних комплексів із сучасними автоматичними системами прийняття рішень, орієнтованими на координацію дії підрозділів екстреної допомоги населенню і дчас реактування на екстрені ситуації.

Однією з найважливіших задач держави є забезпечення безпеки, яка залежить від функціональних можливостей інформаційних і телекомунікаційних систем [1], котрі дозволяють швидко, на основі найбільш повної інформації, приймати найоптимальніші рішення і керувати всіма діями державних та муніципальних підрозділів екстреної допомоги населенню, як в повсякденних процесах управління, так і в екстрених випадках. Європейські інституції постійно працюють над вивченням і впровадженням цих принципів. Так, починаючи з 1991 року, в Європі прийнято законодавчі акти і розроблено стандарти функціонування єдиної служби порятунку 112 – аналога служби 911 у США [2].

Введення єдиного екстреного номеру є загальноєвропейською практикою. Телефонний номер 112 став безкоштовним сервісом екстреного реагування в Швеції, Румунії, Іспанії, Словаччині, Болгарії, Хорватії, Великобританії, Польщі, Фінляндії, Мальті, Нідерландах, Португалії та інших європейських країнах. Ефективна робота системи 112 залежить від достатньої кількості ресурсів, що відповідають сучасним

вимогамі технологіям; оперативного управління цими ресурсами під час реагування на екстрені ситуації; комунікацій; ефективної взаємодії між службами екстреного виклику їх органами управління. Така ідеологія знаходить своє відображення в європейській службі 112 [3].

Аналіз станіх досліджень і публікацій. Втілення проекту зі створення системи екстреної допомоги населенню за єдиним телефонним номером 112 (далі – система 112) в Україні розпочалося в рамках підготовки до проведення фінальної частини чемпіонату Європи з футболу в 2012 році (далі – Євро-2012).

Варіант реалізації телекомунікаційної структури єдиної чергово-диспетчерської служби 112 в Донецькій області розглядали І. Молчанова, В. Червинський [1]. Вирішенню організаційних та адміністративних аспектів діяльності системи 112 в Україні присвятили свої праці Л. Ванян, Д. Бірюков, С. Кондратов [4, 5]. Залучення основних

менеджменту для реалізації проекту впровадження системи 112 в регіональному вимірі для умов України досліджували Д. Кобилкін, Я. Устіловський, Ю. Рак [6]. Професіографічний аналіз діяльності працівників чергово-диспетчерської служби екстреного виклику вивчала Л. О. Гонтаренко [7].

Особливостям впровадження служби 112 в Україні приділяли увагу в своїх працях і інші науковці і практики. Однак питання взаємодії державних і муніципальних підрозділів екстреної допомоги населенню, що функціонують в системі 112, ними не розглядалися. Взаємодія державних і муніципальних підрозділів екстреної допомоги населенню в системі 112 є ключовим фактором упорядкування життя людей та їх майна під час екстрених ситуацій, тому визначає необхідність її дослідження.

Виклад основного матеріалу. В нашій країні існує значна кількість телефонних номерів, які використовуються населенням, щоб привернути екстрену допомогу в випадку пожежі, надзвичайної ситуації та невідкладних заходів із запобігання їх виникненню, охорони громадського порядку, медичної допомоги, аварійної ситуацій на газовій мережі, та інших екстрених випадках, що загрожують здоров'ю і життю людей, їх майну або навколишньому природному середовищу. Такий стан справне завжди дає змогу людині в екстрених ситуаціях швидко розшукати потрібну аварійну службу чи послугу. Звертаючись до однієї з таких служб, у разі загрози або настан

неякстреної ситуації, найчастіше люди не усвідомлюють необхідності залучення інших для швидкого й ефективного надання допомоги, або вони можуть перебільшувати серйозність ситуації, тому в результаті “хибних викликів” залучають аварійні служби, участь яких не потрібна [4]. Крім того, система нумерації цих служб періодично змінюється. Для прикладу, в Таблиці 1. показано неповний список номерів телефонів екстрених, аварійних та довідково-інформаційних служб м. Києва [8].

Разом із необхідністю покращення контактів зі службами громадян, які опинилися в екстреній ситуації, задоволення вимог іноземців під час їх перебування в Україні у приватних і ділових поїздках, вимогами для впровадження існування в нашій країні і нової системи екстреної допомоги населенню є інші важливі чинники. Зокрема, з адопомогою системи 112 збільшується ймовірність порятунку життів людей, зменшення злочинів, збереження майна, що досягається зарахунок економії часу на отримання інформації про екстрену ситуацію, швидшого реагування підрозділів екстреної допомоги. Якщо на екстрену ситуацію необхідно направити декілька підрозділів одночасно, то повідомлення від оператора системи 112 до них надходить синхронно, а не послідовно. Використання системи 112 дозволяє інтегрувати в собі до 40 державних і муніципальних підрозділів екстреної допомоги населенню, які працюють у цілодобовому режимі, оснащені необхідними технічними засобами та проводять невідкладні заходи із запобігання виникненню, під час виникнення або ліквідації наслідків екстрених ситуацій. Варто уявити, скільки часу потрібно для передачі оператором системи 112 голосових даних до кожного державного і муніципального підрозділу, якщо на будь-

яку екстрену ситуацію направляються рятувальники, працівники міліції, автомобілі швидкої допомоги та інші підрозділи екстреної допомоги населенню. Ефект від скорочення часу на прибуття до місця роботи підрозділів у мовна вартість однієї хвилини в масштабах країни спеціалістами обчислюється в мільйони євро на рік.

Для України, яка зробила визначальний крок у напрямку європейської інтеграції, важливе існування нових технологій в телефонних мережах загального користування замість старих, що були закладені ще у середині ХХ ст. та морально застаріли, впровадження передових телекомунікацій, що передбачає унікальну можливість реалізації єдиного телефонного номера екстреного виклику на всій її території.

При переході до системи 112 переслідується мета покращення якості обслуговування людей, підвищення рівня захисту населення територій, поліпшення ефективності управління надзвичайних і непередбачуваних ситуаціях. При цьому основним із задач є: мінімізація тривалості обробки викликів, що надходять, і ухвалення рішень; оптимізація процесу використання ресурсів, які мають своєму розпорядженню державні та муніципальні підрозділи екстреної допомоги населенню; формування єдиного інформаційного простору для ефективно роботи екстрених служб; забезпечення можливості кількісного і якісного розвитку всієї системи 112 [1].

Архітектура побудови системи 112 передбачає: існування основних структурних елементів системи 112, утворених у складі територіальних органів ДСНС України центрів 112; оперативно-диспетчерських служб; аварійно-рятувальних та аварійних служб; правоохоронних органів; центрів екстреної медичної допомоги та медицини катастроф; інших закладів охорони здоров'я системи екстреної медичної допомоги; програмних та технічних засобів. Завдяки такій архітектурній побудові організується взаємодія центрів 112 з державними і муніципальними підрозділами екстреної допомоги населенню.

У світі існує декілька моделей, за якими функціонують системи 112. Так, транзитна модель організовує інформаційну підтримку процесу реагування на екстрені виклики під час великомасштабних заходів та великого зкупчення людей на одній території. Ядром системи є комунікаційні центри, які, отримавши екстрений виклик, переадресовують його до того підрозділу екстреної допомоги населенню, який мав би провести невідкладні заходи із запобігання виникненню або ліквідації наслідків екстрених ситуацій. Діяльність комунікаційного центру направлена на укріплення співробітництва між екстреними службами, оперативність і єдність у прийнятті рішень, ефективність взаємодії сил реагування. Саме з такої моделі працювали екстрені служби в Україні під час проведення Євро-

2012. Дзвінки, що надходили на цей номер автоматично переадресовувались на відповідний підрозділ МНС України жоден (понад 500 тис. викликів) не залишився без уваги.

Найефективнішою є централізована модель, де оператори і диспетчери – це одні ті самі люди. Вони приймають виклик, обробляють його та організовують

еагування. Всі екстрені служби об'єднані в єдину службу порядку. Така модель ефективна для країн з невеликою кількістю населення незначним техногенним навантаженням. З такої моделі мають бути побудовані окремі центри управління та здійснені потужні програмно-

апаратні комплекси, що потребують незначних коштів і часу для налагодження роботи.

Нині така модель реалізована у Швеції. Служба порядку за єдиним номером (SO S Alarm 112) в Україні експлуатується більше 25 років і вважається однією з кращих в Європі. Так, час прийому дзвінка на номер 112 доведено до 6 сек. (при європейській нормі 8 сек.). Збільшено швидкість і ефективність реагування за рахунок використання сучасного програмно-

апаратного комплексу CoordCom1, як наслідок, смертність та збиток від настання екстрених ситуацій є одним із найнижчих серед європейських країн. За оцінками Шведського інституту ризиків скорочення часу прибуття рятувальників до місця аварії на 5 хв. економить до 700 млн. євро щорічно [9]

За децентралізованої моделі система 112 досить функціональна, а тому впроваджується в більшості країн Європи [10]. Функції оператора виконує або окремих органів управління (як у Болгарії, Румунії, Іспанії, Великобританії), або диспетчерів екстрених служб (зазвичай це поліція або пожежники, як в Чехії, Литві, Австрії, Німеччині). У цьому випадку оператор системи 112 повністю обробляє виклик, складає заяву з маршрутом для служби, яка надаватиме допомогу в екстреній ситуації. Як сучасний багатофункціональний комплекс апаратно-

програмних засобів система 112 забезпечує високу швидкість прийняття оператором звернень від населення, своєчасне виявлення і реагування на екстрені ситуації, координацію дій усіх підрозділів екстреного виклику. Швидкість реагування на екстрені ситуації покращується за рахунок паралельного оповіщення всіх необхідних підрозділів і координацією їх спільної роботи, що досягається за рахунок використання сучасного інструментарію інформаційно-аналітичної підтримки прийняття рішень.

Зважаючи на особливості інфраструктури екстреної допомоги для побудови системи 112 в Україні обрано децентралізовану (дворівневу) модель обробки екстреного

овиклику, яка базується на єдиному програмно-апаратному комплексі. Створення якісної нової інформаційно-телекомунікаційної автоматизованої системи 112 – сукупності програмно-апаратних комплексів і телекомунікаційних мереж для приймання і оброблення повідомлень громадян у разі загрози їх життю та здоров'ю, виникнення надзвичайних ситуацій, протиправних дій та інших небезпечних подій, атака для оперативного інформування підрозділів екстреної допомоги населенню – стало одним із ключових питань політики держави. Основна мета її реалізації полягає у забезпеченні дотримання конституційних прав громадян на особисту безпеку, охорону здоров'я та майна, надання державних послуг з оперативного отримання кваліфікованої допомоги населенням за європейським рівнем [11].

Наразі систему європейського рішення 5-

гопокоління на основі обладнання компанії Ericsson, інтегровано у систему перед ачів аварійної пожежної сигналізації в автоматичному режимі, створено в м. Києві. Вона дозволяє оперативно управляти ресурсами аварійно-рятувальних служб міста, координувати діями міліції та швидкої медичної допомоги, забезпечувати збереження життів людей і матеріальних цінностей, надавати компетентну допомогу суб'єктам господарювання відповідно до показників рівня безпеки об'єктів.

У рамках пілотного проекту в місті Харкові та Харківській області функціонує єдиний номер екстреного виклику 112, завдяки якому реалізовано тісну взаємодію ГУД СНС України в Харківській області з оперативно-диспетчерськими службами регіону. Для успішної ліквідації наслідків екстрених ситуацій працівники оперативно-диспетчерських служб після одержання повідомлення його професійно класифікують; мобілізують сили “першого кидка” (караули, відділення, підрозділи тощо); за необхідності включають відно додаткові сили та засоби, що з ними взаємодіють (правоохоронні органи, швидку медичну допомогу, різноманітні аварійні служби); при складненні обстановки залучають резерви та контролюють весь процес роботи з ліквідації наслідків екстреної ситуації від початку до її завершення [7].

На базі ГУДСНСУ України Львівській області розроблено макет програмно-апаратного комплексу системи 112, який з березня 2015 року введено у дослідну експлуатацію. Дороботів системи 112 залучено фахівців обласної адміністрації та обласної ради. Наразі система 112 працює на повну потужність, із передбачених 18 осіб зараз працює 5 (включно з диспетчерами, перекладачами (з німецької, англійської, польської мов) і психологом). Докладаються зусилля, аби невдовзі зацим номером Львів'яни та жителі області могли викликати, крім служб 101, 102, 103 і 104, інші екстрені служби.

З часом, після завершення тестової експлуатації дослідних зразків, систему 112 буде впроваджено у кожній адміністративно-

територіальній одиниці держави. Планується побудувати 4 дата-

центри та телекомунікаційну мережу системи 112 для обміну інформацією. Для тієї ж роботи системи 112, після розгортання всіх її елементів, необхідно 550 автоматизованих робочих місць для операторів центрів 112. Оптимальне навантаження на одного оператора центру 112 –

обслуговування 100 тис. осіб [4]. Необхідною умовою реалізації заходів щодо впровадження та впровадження системи 112 в Україні є фінансування проекту в межах відповідної державної цільової програми.

Закон України “Про систему екстреної допомоги населенню за єдиним телефонним номером 112” визначає правові та організаційні засади функціонування системи 112. Цей законодавчий акт надає визначення термінам, які в ньому вживаються. Наприклад, “екстрена ситуація” характеризується як така, що загрожує здоров’ю, життю, майну або навколишньому природному середовищу, громадському порядку, інші небезпечні події та звернення у зв’язку з необхідністю отримання екстреної допомоги населенню, якими є підрозділи аварійно-

рятувальних та аварійних служб, правоохоронних органів, центрів екстреної медичної допомоги та медичних катастроф, інших закладів охорони здоров’я системи екстреної медичної допомоги тощо, які працюють у цілодобовому режимі, оснащені необхідними технічними засобами та надають екстрену допомогу населенню [12]

Реалізуючи правовідносини з питань екстреної допомоги населенню, які регулюються [Конституцією України](#), [Кодексом цивільного захисту України](#), [Законами України](#) “[Основ законодавства України про охорону здоров'я](#)”, “[Про інформацію](#)”, “[Про телекомунікації](#)”, “[Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах](#)”, “[Про національну поліцію](#)”, “[Про житлово-комунальні послуги](#)”, [порядок](#) функціонування системи 112 та координацію діяльності центральних органів виконавчої влади з забезпечення функціонування системи 112 визначає Кабінет Міністрів України.

Забезпечення безпеки держави, охорона громадського порядку, попередження і своєчасна ліквідація надзвичайних ситуацій завжди були і залишаються пріоритетними напрямками діяльності органів державної влади. Законом України “Про систему екстреної допомоги населенню за єдиним телефонним номером 112” спеціально повноважений центральний орган виконавчої влади з питань цивільного захисту є головним органом, до повноважень якого належить забезпечення утворення центрів екстреної допомоги населенню за єдиним телефонним номером 112 (далі – центри 112), функціонування оперативно-диспетчерських служб, державних та муніципальних підрозділів екстреної допомоги населенню в системі 112 [11].

На органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування покладено завдання щодо забезпечення взаємодії оперативно-диспетчерських служб підрозділів екстреної допомоги населенню, що належать до сфери їх управління, з центрами 112.

На законодавчому рівні встановлено, що в центрах 112 здійснюється:

прийняття та оброблення екстрених викликів;

визначення підрозділів екстреної допомоги населенню, які залучаються для надання такої допомоги;

передача інформації про екстрені виклики до оперативно-диспетчерських служб;

взаємодія підрозділів екстреної допомоги населенню під час надання такої допомоги;

ведення обліку та формування статистичної звітності, зберігання інформації про екстрені виклики.

Тож, центр 112 –

це універсальний інструмент для організації комунікації з користувачем в автоматичному режимі. З метою забезпечення оброблення екстрених викликів оператори центрів 112 мають правовикористовувати інформацію, що міститься в базах даних операторів телекомунікацій, зокрема: для абонента фіксованого телефонного зв'язку –

абонентський номер, прізвище, ім'я, по батькові, найменування та адресу; для абонента рухомого (мобільного) зв'язку –

абонентський номер та місце знаходження на момент здійснення екстреного виклику.

Передбачено, що оперативно-

диспетчерські служби, через телекомунікаційні мережі, програмне забезпечення та інші технічні засоби, у цілодобовому режимі забезпечують інформаційний супровід надання допомоги населенню у повсякденному режимі та в особливих умовах.

Зокрема, оперативно-диспетчерські служби здійснюють:

прийняття екстрених викликів та інформації про них від центрів 112;

формування оперативну передачу інформації про екстрені виклики (місце події, характер та особливості екстреної ситуації, вид необхідної допомоги) підрозділам екстреної допомоги населенню;

інформаційну підтримку і координацію дій підрозділів екстреної допомоги населенню та контроль за наданням такої допомоги;

інформування центрів 112 про час прибуття на місце події підрозділів екстреної допомоги населенню та результати надання такої допомоги [12].

Державні та муніципальні підрозділи екстреної допомоги населенню в системі 112 надають допомогу в екстрених ситуаціях у порядку, визначеному органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування, до сфери управління яких вони належать [5]. Практичним кроком визначення порядку надання допомоги в екстрених ситуаціях є розробка планів взаємодії його учасників. На цьому етапі основною проблемою є визначення пріоритетних напрямів організації спільних заходів суб'єктів надання екстреної допомоги населенню. План взаємодії повинні відображати мету взаємодії: хто кому надає інформацію, коли це відбувається, яким чином здій

снюється процес; процедури інформування консультації; аналіз ризиків виникнення екстрених ситуацій; обговорення дій з реагування на екстрені ситуації. Сутність взаємодії при виконанні завдань екстрених ситуацій міститься в узгодженні поєднанні організаційно-управлінських, інженерно-технічних та оперативнотактичних рішень суб'єктів, які задіяні для проведення робіт з екстреної допомоги населенню, як зацілями, завданнями, способами їх виконання та замісцем та часом. Ефективність виконання завдань екстрених ситуацій підрозділами різного підпорядкування буде залежати, в першу чергу, від організації взаємодії принаймні двох суб'єктів.

Створення системи 112 незамінює державних та муніципальних підрозділів екстреної допомоги населенню, не об'єднує їх в єдину службу, а як динамічна структура вбудовує комплексний ефективний та дієздатний механізм взаємодії (забезпечення інформаційної підтримки) всіх екстрених служб, що дозволяє вчасно реагувати на екстрені ситуації, надавати екстрену допомогу населенню. Побудова у провадження української національної системи 112 –

створення “барометра” якості життя нашого суспільства, який дає змогу державі довести, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю.

Система 112, що забезпечує реалізацію завдань у сфері цивільного захисту на території на рівні, характеризується своїми особливостями і новими якостями: гнучкістю; змінним режимом функціонування; непередбачуваною сферою функціональних дій; залежністю від інформаційних потоків за умов наростання небезпек.

Цій системі властиві: організаційний потенціал; неочікуваність екстреної ситуації; недостовірність інформації, що надходить; висока швидкість зміни; мінімум часу для досягнення мети та витрат в період усунення наслідків екстрених ситуацій. Сутність системи 112 полягає в постійній, цілеспрямованій, організуючій діяльності органів влади в динамічних, направлених на всебічну підготовку та своєчасну реалізацію заходів з реагування на екстрені ситуації з метою захисту населення, території об'єктів господарювання від загроз екстреного характеру; на підтримку високої готовності державних та муніципальних підрозділів екстреної допомоги населенню до реагування

ання будь-яких умовах; успішне проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт з ліквідації наслідків екстреної ситуації. Успішне функціонування системи 112 можливе лише за умов встановлення між її складовими елементами стійких, постійно діючих зв'язків, без яких, під впливом зовнішніх і внутрішніх факторів, що перешкоджають її діяльності, вона втратить цілісність. На підставі зазначеного нами запропоновано структурно-логічну модель взаємодії суб'єктів надання екстреної допомоги населенню в системі 112 (рис. 1.).

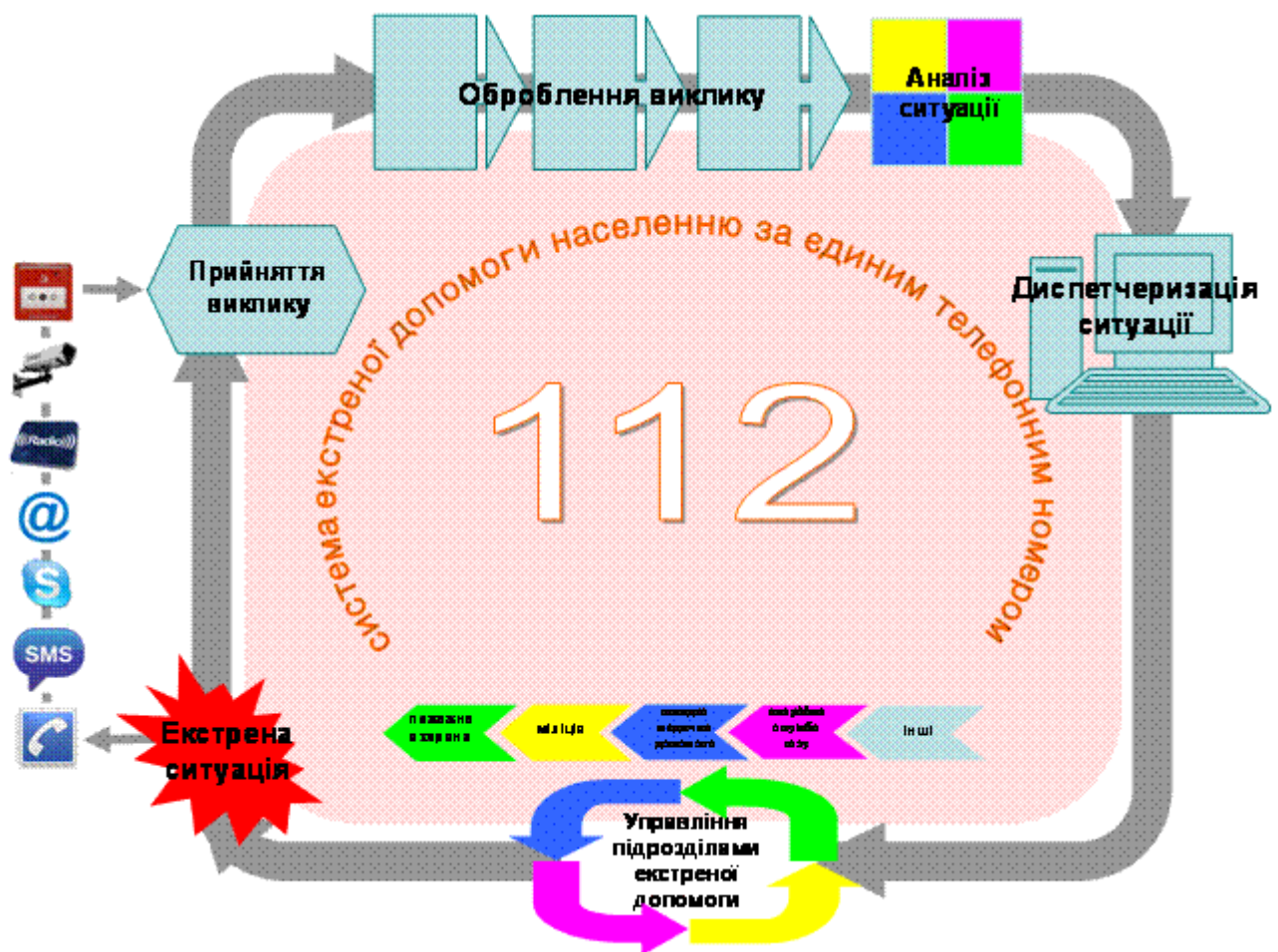

Рис.1. Структурно-логічна модель взаємодії суб'єктів надання екстреної допомоги населенню в системі 112

Отже, система 112 являє собою регіональний механізм взаємодії, підтримки та сприяння діям керівників місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, відповідальним за забезпечення життєдіяльності громадян. Всі завдання

зреагування на екстрені ситуації виконуються у тісній співпраці центру 112 з державними та муніципальними підрозділами екстреної допомоги населенню та міжцивільними підрозділами для впливу на об'єкти реагування в екстрених ситуаціях. Взаємодія окремо креслюється як відсутність підпорядкованості державних та муніципальних підрозділів екстреної допомоги населенню центру 112.

Створення сучасної кваліфікованої послуги населенню за єдиним номером 112 передбачає розвиток на новому якісному рівні функціонування державної системи цивільного захисту на всій території нашої країни, що суттєво наближає Україну до європейських стандартів безпеки. Однак через досить складний організаційно-управлінський і технічний механізм реалізації цього проекту та браку коштів повноцінне створення функціонування системи 112 до цього часу забезпечити так і не вдається [13]. Для порівняння, у Польщі, на створення загальнонаціональної якісної системи 112, було виділено один мільйон доларів, це тоді, коли деякі воєводства вже розгорнули локальні центри 112.

Висновки і перспектива подальших кроків до кудану на прями. Узагальнюючи результати проведеного дослідження слід зазначити, що у сфері державного управління до пріоритетних напрямів використання інформаційних технологій відносять ся вдосконалення систем забезпечення діяльності органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування сучасними автоматичними системами прийняття рішень. Тому впровадження нової системи екстреної допомоги населенню з використанням єдиного телефонного номеру 112 в нашій країні є повністю виправданим. Система 112 передбачає вирішення багатьох проблем взаємодії суб'єктів надання екстреної допомоги населенню системою 112, яка прямо або побічно залежить від функціональних можливостей використовуваних інформаційних і телекомунікаційних систем.

Наслідком ефективної роботи суб'єктів, зокрема державних і муніципальних підрозділів екстреної допомоги населенню системою 112 під час подолання екстрених ситуацій, що загрожують здоров'ю, життю, майну або навколишньому природному середовищу, громадському порядку, інших небезпечних подій, є правова та організаційна форми їх взаємодії.

Правова форма взаємодії, щоб'єднує правові засоби, за допомогою яких взаємодія державних і муніципальних підрозділів екстреної допомоги населенню в системі 112 приводиться у відповідність до вимог, передбачених в нормах права, складає основу функціонування системи 112. Держава, яка парат політичної влади, формує правовий простір, здійснює через органи державної влади правотворчу діяльність, а органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування забезпечують реалізацію цих правових норм в установлені терміни відповідні регламентні вимоги. Організаційна форма взаємодії залежить від структури і процесу функціонування системи 112 та зумовлює утворення і розвиток взаємозв'язків між складовими елементами в механізмі її функціонування.

Надання екстреної допомоги населенню на європейському рівні в решті адміністративних територій України можливе завдяки удосконаленню наявних складів територіальних органів ДСНС України оперативного-координаційних центрів, оперативного-диспетчерських служб органів державної влади та органів місцевого самоврядування з їх інтеграцією в систему 112, що забезпечують взаємодію державних та муніципальних підрозділів екстреної допомоги населенню.

Процес ефективної взаємодії державних та муніципальних підрозділів екстреної допомоги населенню в системі 112 залежить від фінансового, організаційно-управлінського і технічного механізмів, які потребують подальшого вивчення.

Література.

1. Молчанова І. С. Телекомунікаційна мережа єдиної чергово-диспетчерської служби в умовах Донецької області / Молчанова І. С., Червинський В. В. / Перспективи розвитку глазами молодых ученых: Материалы пятой науч.-практ. конф. – Донбасс 2020. – Донецьк, ДонНТУ – 2010. CD 1.
2. 91/396/ЕЕС: Рішення Ради від 29 липня 1991 року про введення єдиної європейської екстреного виклику номер. Офіційний вісник L217, 06/08/1991 P.0031 – 0032. / Порядок доступу: <http://eur-lex.europa.eu>
3. Європейський номер екстреної допомоги 112. / Порядок доступу: <http://www.eea.org/>

4. Ванян Л. Помощь на расстоянии звонка. // Специализированный журнал «Мир Автоматизации» №6. (декабрь 2009). Порядок доступа: <http://attracti.com/pdf/112.pdf>
5. Концепція захисту критичної інфраструктури: стан, проблеми та перспективи її впровадження в Україні: Зб. матеріалів міжнар. наук.-практ. конф. (7-8 листопада 2013 року, Київ–Вишгород)/упоряд. Д.С. Бірюков, С.І. Кондратов. – К.: НІСД, 2014. – 148 с. – (Сер. “Національна безпека”, вип. 5).
6. Кобилкін Д.С. Управління ризиками в проектах реалізації системи 112 у регіонах України/Кобилкін Д.С., Устіловський Я.В., Рак Ю.П./Проблеми та перспективи звітку забезпечення безпеки життєдіяльності: Зб. наук. праць міжнар. наук.-практ. конф. курс. і студ. (21 березня 2013 року, м. Львів). – Львів: Вид-во ЛДУБЖД, 2013. – С. 146-147.
7. Професіографічний аналіз діяльності працівників чергово-диспетчерської служби екстреного виклику МНС України: автореф. дис... канд. психол. наук: 19.00.09 [Електронний ресурс]/Л.О. Гонтаренко; Ун-т цив. захисту України. – Х., 2008. – 22 с. <http://www.nbu.gov.ua/ard/2008/08glovmu.zip>
8. Номери екстрених, аварійних та довідково-інформаційних служб. // Головний інформаційно-обчислювальний центр м. Київ. Порядок доступа: <http://www.gioc.kiev.ua/main/document/54/>
9. Служба 112. // OS 112. Порядок доступа: <http://www.sos112.com.ua>
10. Коваль Л. Екстрена служба 112: “Пацієнт” швидше живий?. Порядок доступа: <http://ukurier.gov.ua/uk/articles/ekstrena-sluzhba-112-pacyent-shvidshe-zhivij/>
11. Про Систему 112 в Україні. // МНС України. 2011. Порядок доступа: <http://112.gov.ua/content/aboutsystem112ua.html>
12. Закон України “Про систему екстреної допомоги населенню за єдиним телефонним номером 112” №4499 від 13 березня 2012 року // Відом. Верхов. Ради України. – 2012. – №49.

13. Костенко В. О. Актуалізація процесу вдосконалення державного управління у сфері цивільного захисту України. Порядок доступу: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/apdu/2014-1/doc/2/08.pdf>

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ
УКРАЇНИ**

**КАФЕДРА УПРАВЛІННЯ ТА ОРГАНІЗАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СФЕРІ
ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ**

Лекція № 8

Тема 2.2: «Взаємодія – як складна динамічна система. Умови успішного функціонування системи, розподіл повноважень у сфері ЦЗ в країнах західної Європи»

Місце проведення: аудиторія за розкладом занять.

Час проведення: 80 хвилин.

Матеріальне забезпечення: мультимедійний проектор.

Мета лекції:

Розглянути Взаємодію – як складну динамічну систему. Умови успішного функціонування системи, розподіл повноважень у сфері ЦЗ в країнах західної Європи

Загальні методичні вказівки

22.Перевірити наявність здобувачів на занятті.

23.Записати на дошці тему лекції та навчальні питання, викласти навчальний матеріал.

24.Вибірково перевірити якість ведення конспекту.

Тема 2.2.

Взаємодія – як складна динамічна система. Умови успішного функціонування системи, розподіл повноважень у сфері ЦЗ в країнах західної Європи. Роль і місце спеціально уповноважених центральних і місцевих органів виконавчої влади ЦЗ у налагоджуванні і відпрацьованні механізму взаємодії сил і засобів цивільного захисту у різних рамках функціонування системи цивільного захисту в країнах Європи. Теорія і практика взаємодії.

Одним з основних напрямків спільної політики Європейського Союзу (далі – ЄС) у галузі безпеки і оборони є напрямок, пов'язаний зі сферою цивільного захисту (далі –

ЦЗ) населення і територій від катастроф техногенного та природного характеру, якій стосується яка кожна із держав-

членів, такі ЄС в цілому. Масштаби катастроф все частіше приймають транскордонний характер і держави поставлені перед необхідністю координації своїх зусиль у всіх напрямках. Саме цією метою в ЄС сформована певна інституційна система, наявкупокладено функції попередження, реагування та ліквідації наслідків катастроф.

Підписання Україною Угоди про асоціацію з ЄС та його державами-

членами, ратифікація зазначеного документу усіма 28 державами ЄС відкриває перспективу інтеграції до цього об'єднання, створення передумов для швидкого політичного та економічного розвитку України в партнерстві з

Євросоюзом, вимагає від нашої держави вивчення можливостей співробітництва в галузі попередження та ліквідації катастроф, взаємодії з певними інституціями ЄС у цій сфері.

Побудова вітчизняної та закордонних систем управління ЦЗ та його складовими розглянута в роботах С. Андреева, М. Брушлинського,

Ю. Воробйова, Ю. Глуховенка, В. Доманського, Л. Жукової, О. Мікєєва,

О. Могильниченка, М. Стеблюка, М. Фалєєва, Г. Федулова, В. Федоренка, В. Шоботова, І. Шпільового та інших.

Метою лекції є аналіз інституційної системи Європейського Союзу у галузі боротьби з катастрофами.

Однією з основних інституцій ЄС є Комісія Європейського Союзу (далі –

КЄС). Створена у 1951 році в рамках Європейського об'єднання у гілья і стала як Вищий керівний орган, Єврокомісія піддалася значним реформам, що змінили її функ

ції, положення значимість. КЄС є центральним елементом в системі інтеграційних інституцій, оскільки саме вона представляє і захищає спільні інтереси Європейського Співтовариства. Єврокомісія є гарантом Договору: вона контролює його виконання державами-

членами як в рамках Співтовариства, так і в межах їх національних територій. Ця функція Єврокомісії підкріплена наданими їй широкими повноваженнями: виключним правом ініціативи в законодавчому процесі, правом контролю та правом накладення санкцій. Головами щі посадові особи Комісії, що відповідають за окремі напрямки політики ЄС (комісари ЄС), призначаються на свої пости терміном на п'ять років з правом повторного призначення. Сьогодні загальна чисельність вищих посадових осіб Єврокомісії становить 28 чоловік [1].

Головою комісарів Єврокомісії допомагає в їх роботі апарат КЄС, який налічує нині близько 22 тис. службовців і включає:

1. Загальні служби (Євростат, Бюро публікацій, Європейське бюро по боротьбі з шахрайством, прес-служба, генеральний секретаріат).
2. Генеральні директорати, що відповідають за окремі напрямки політики ЄС (економічні та фінансові питання, податки і митний союз, сільське господарство, загальний центр досліджень, конкуренція, освіта і культура, зайнятість та соціальні питання, енергетика і транспорт, підприємства, охорона навколишнього середовища, юстиція та внутрішні справи, внутрішній ринок, рибальство, регіональна політика, наукові дослідження, охорона здоров'я захист споживача, інформаційне суспільство).
3. Генеральні директорати, що відповідають за зовнішні відносини (торгівля, розвиток, розширення, «Євроейд», Офіс гуманітарної допомоги, зовнішні відносини).
4. Внутрішні служби (бюджет, фінансовий контроль, кадровата адміністративна служба, загальна служба усного перекладу та конференцій, служба письмових перекладів, юридична служба).

Зусьогорізно маніття завдань в галузі зовнішньої і внутрішньої політики, розв'язуваних Єврокомісією, в даній роботі докладно розглядаються

діяльність Гендиректорату з навколишнього середовища і регіональної політики, а також Офісу гуманітарної допомоги КЄС в контексті їх діяльності по боротьбі з природними техногенними катастрофами.

Одним із головних завдань зовнішньої політики ЄС є надання надзвичайної гуманітарної допомоги країнам, постраждалим від природних і техногенних катастроф.

Сьогодні ЄС є одним з основних донорів надзвичайної гуманітарної допомоги у світі. Механізмом та інструментарієм реалізації політики ЄС з надання надзвичайної гуманітарної допомоги країнам, постраждалим від природних і техногенних катастроф є Офіс гуманітарної допомоги КЄС (ОГДКЄС), який був створений в 1992 р. У деяких документах ЄС і в російській редакції перекладу можна зустріти назву цього офісу як Департамент або Бюро. Діяльність цього Офісу є найважливішим напрямком політики Євросоюзу в КЄС.

Офіс Гуманітарної Допомоги КЄС структурно знаходиться в КЄС і складається із двох директоратів і двох самостійних відділів (рис. 1).

Діяльність ОГДКЄС з надання надзвичайної гуманітарної допомоги ЄС визначається регламентом Ради ЄС «Про гуманітарну допомогу» від 20 червня 1996 р. № 1257/96 [2] і ґрунтується на базових гуманітарних принципах.

Основними завданнями ОГДКЄС є такі:

- збір, оцінка та аналіз інформації про гуманітарні операції з надання надзвичайної гуманітарної допомоги;
- фінансова підтримка операцій з надання надзвичайної гуманітарної допомоги, що проводяться неурядовими організаціями (далі – НУО), міжнародними організаціями (далі – МО) і структурами ООН;
- моніторинг та координація заходів з надання надзвичайної гуманітарної допомоги;
- координація програм і проєктів у галузі попередження і підтримки готовності цивільного захисту зреагування на катастрофи;
- адміністративно-технічна допомога постійним партнерам з питань організації надзвичайної гуманітарної допомоги;

- пропаганданадзвичайноїгуманітарноїдопомогиЄС;
- фінансовапідтримкапідготовкикадрівдляроботивгалузінаданнягуманітарноїдопомоги,щопроводитьсяврамкахспеціалізованоїМережігуманітарноїдопомоги(NetworkonHumanitarianAssistance,NOHA).

ОГДКЄСнемаєвласнихсилізасобівдлясамостійногонаданнянадзвичайноїгуманітарноїдопомогиівиступаєвційобластіяккласичнийфінансовийдонор.Практичненаданнянадзвичайноїгуманітарноїдопомоги на грантиЄСздійснюютьгуманітарніпартнериОГДКЄС.Насьогоднірамкові угоди про партнерство з ОГДКЄС мають близько 200 неурядових організацій, які повинні обов'язково мати реєстрацію в країнах ЄС, міжнародні організації – Міжнародний Комітет Червоного Хреста і Червоного Півмісяця (МКЧХ і ЧП) і Міжнародна Федерація Червоного Хреста і Червоного Півмісяця (МФЧХ і ЧП), а також 32 структури ООН, серед яких УКГВ, УВКБ, ВПП, ВООЗ та інші. Завдання таких угод – забезпечення через постійних гуманітарних партнерів оперативної доставки першочергових продуктів харчування і медикаментів, медичного обладнання, палива, а також надання послуг в області ЦЗ в краї

нах, десталасяНС.

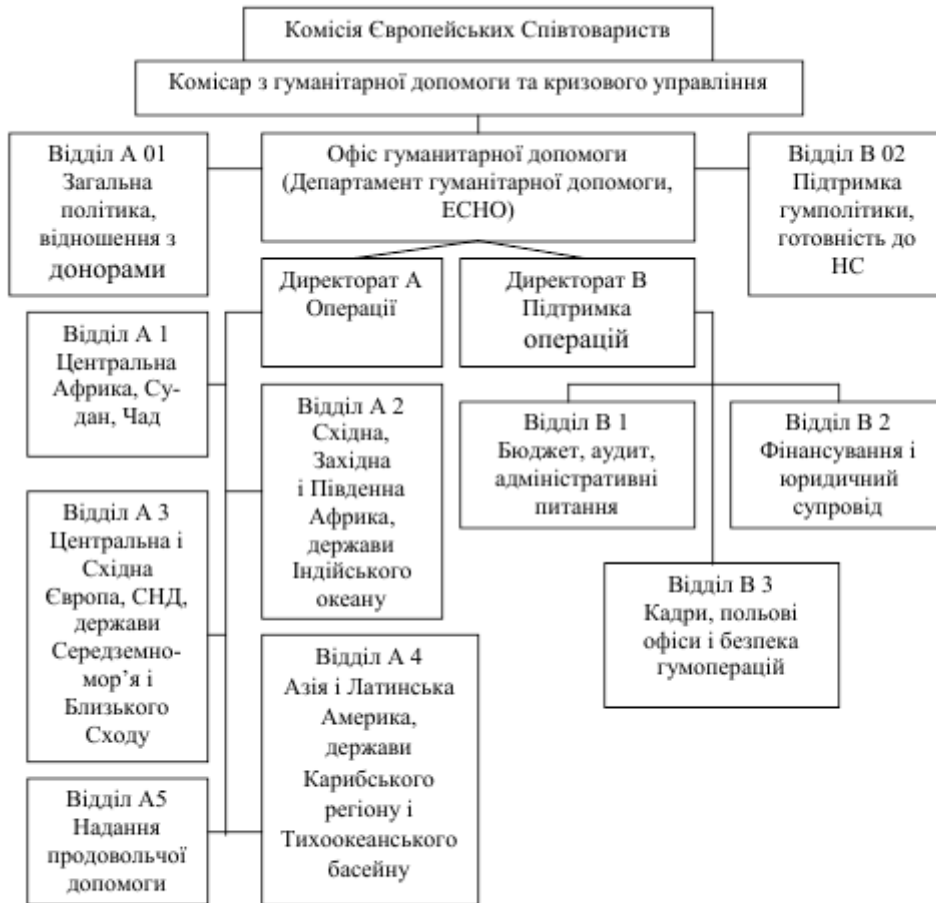

Рис. 1. Структура Офісу гуманітарної допомоги КЄС

Починаючи з 1992 р. і по теперішній час, ОГДКЄС здійснив фінансування надзвичайної гуманітарної допомоги в більш ніж 85 країнах світу. Щорічні витрати ЄС на надання надзвичайної гуманітарної допомоги становлять близько 800 млн. євро, яку отримують в різних країнах світу близько 18 млн. чоловік. ЄС через ОГДКЄС постійно підвищує ефективність і нарощує обсяг надзвичайної гуманітарної допомоги країнам, що постраждали від природних і техногенних катастроф, і прагне виїти на однаковий рівень допомоги, що надається надвосторонній основі країнами ЄС. Завдяки активній діяльності ОГДКЄС надзвичайна гуманітарна допомога сьогодні займає одну з головних позицій у зовнішній політиці ЄС, а само офіс ключовим світовим гравцем на ринку міжнародних гуманітарних послуг. Політика у сфері цивільного захисту спрямована на захист громадян

Євросоюзу та їхньої власності, навколишнього середовища та культурної спадщини від природних і техногенних катастроф, які можуть відбутися як на території Євросоюзу, так і за його межами.

За розвиток і реалізацію політики Євросоюзу у галузі цивільного захисту відповідає Відділ цивільного захисту (ВЦЗ) Генерального директорату з навколишнього середовища КЄС. Генеральний директорат з навколишнього середовища КЄС, яким керує комісар ЄС, складається з 7-ми директоратів (рис. 2). ВЦЗ і Центр моніторингу та інформації (далі – ЦМІ) КЄС, що знаходиться в його розпорядженні, структурно знаходяться в Директораті А вищезазначеного Гендиректорату. За штатним розкладом в ВЦЗ КЄС входять 50 співробітників з різних країн ЄС.

Рис. 2. Структурні підрозділи КЄС з питань цивільного захисту

Основними завданнями ВЦЗ КЄС щодо розвитку і функціонування системи ЦЗ ЄС такі:

- розробка та прийняття нових законів, нормативних документів, актів, інструкцій, сприяння гармонізації національних законодавств ЄС;
- представлення інтересів КЄС в різних інститутах ЄС з просування питань, що знаходяться в його компетенції;

- розробка і проведення заходів щодо вдосконалення механізму цивільного захисту Співтовариства;
 - координація діяльності країн ЄС в галузі попередження, підтримки готовності та реагування на катастрофи;
 - координація сил та засобів ЦЗ країн ЄС при реагуванні на катастрофи природного та техногенного характеру у якій території Євросоюзу, такі як за його межами через ЦМІК ЄС;
 - підтримка і доповнення зусиль структур місцевого, регіонального та національного рівня в галузі попередження катастроф, підтримки готовності сил ЦЗ і реагування у разі катастрофи;
 - організація міжнародного співробітництва з профільними організаціями трьох країн, структурами ООН, урядовими та неурядовими організаціями;
 - підготовка кадрів в області ЦЗ, проведення багатонаціональних навчань, тренувань, конференцій і семінарів;
 - розробка та практичне впровадження загальних норм і стандартів з управління катастрофами;
 - розробка і реалізація програм і проектів щодо вдосконалення національних систем ЦЗ та підвищення їх ефективності реагування на катастрофи в рамках реалізації загальноєвропейських завдань;
 - сприяння розробці новітніх технологій в області боротьби з катастрофами та їх впровадження на рівні ЄС;
 - розробка і проведення заходів з боротьби із морськими забрудненнями і хімічними аваріями.
- ЄС постійно вдосконалює систему ЦЗ Співтовариства, щоб вона була максимально ефективною для забезпечення безпеки громадян ЄС під час НС природного і техногенного характеру. Ця діяльність спрямована на підвищення ефективності та якості спільних заходів ЄС, які дозволяють об'єднувати сили ЦЗ країн

Євросоюзу і максимально зосереджувати колективні зусилля Співтовариства при реагуванні на катастрофи.

Найважливішим елементом системи ЦЗЄС є організація управління катастрофами природного і техногенного характеру. Нарівні ЄС воно здійснюється ЦМКЄС, коли національні дії країн ЄС борються з неадекватними вимогами за стосування колективних зусиль Співтовариства для надання допомоги запитуючій країні.

Одне з головних місць діяльності ВЦЗКЄС займає робота з інформацією, яка є ключовим елементом успішної співпраці в області ЦЗЄС. Точною та своєчасною інформацією користуються не тільки спеціалізовані служби ЦЗ, а й громадяни Євросоюзу, які можуть в будь-який момент стати заручниками різних катастроф. Без обміну інформацією вся структура співробітництва в галузі ЦЗЄС може стати некерованою і неефективною. Основними критеріями цієї діяльності ВЦЗКЄС є збір, аналіз та розповсюдження інформації щодо природних і техногенних катастроф, країн ЄС – інформації про наявність можливості національних сил ЦЗ, військових та медичних ресурсів. Крім цих спеціальних завдань, ВЦЗКЄС приділяє серйозну увагу підготовці населення ЄС до дій під час катастроф і роботі зі ЗМІ.

Відділ цивільного захисту КЄС продовжує роботу з подальшого обміну інформацією та досвідом країнами ЄС після завершення заходів з ліквідації катастрофи. У цей період ВЦЗКЄС організовує підведення підсумків проведеної операції, які спрямовані на визначення найкращого досвіду і пропозицій щодо його застосування в майбутніх надзвичайних гуманітарних операціях ЄС. Обмін інформацією та досвідом між багатьма національними силами ЦЗЄС створюють сприятливі умови по їх зближенню і доповненню один одного.

Співробітництво в галузі ЦЗЄС вимагає від національних сил ЦЗ, технічних експертів, інших залучених сил і засобів високої мобілізації і готовності реагування на катастрофи в найкоротші терміни. ВЦЗКЄС забезпечує таку оперативність на рівні ЄС і надає різну технічну допомогу країнам ЄС, включаючи одержання космічних знімків, надання транспортної та фінансо-

вої підтримки.

У ході відновлювальних заходів поліквідації природних аботехногенних катастроф ВЦЗКЄС спільно з іншими структурами ЄС, включаючи фонд Солідарності ЄС, проводять заходи щодо надання фінансової допомоги постраждалим країнам Євросоюзу.

Наявна законодавча база в галузі ЦЗЄС дає можливість ВЦЗКЄС організувати ефективне і оперативне співробітництво ЄС з національними службами ЦЗ по боротьбі з катастрофами.

На сьогоднішній момент можна відзначити, що основними інструментами, якими ВЦЗКЄС може проводити політику ЄС в області ЦЗ є:

– Програма дій Співтовариства, яка підтримує основні проекти, робочі зустрічі та підготовку фахівців у галузі попередження, готовності та реагування на катастрофи;

– Механізм ЦЗ Співтовариства, в якому бере участь 31 країна Європи.

На міжнародному рівні КЄС націлений на розширення співробітництва в галузі ЦЗ з країнами-кандидатами в ЄС, країнами Середземномор'я і третіми країнами.

Іншими важливими напрямками діяльності ВЦЗКЄС є боротьба з хімічними аваріями морськими забрудненнями.

Поштовхом для прийняття ЄС спеціальних законодавчих заходів щодо попередження та контролю таких техногенних аварій стала аварія на хімічному підприємстві з виробництва пестицидів та гербіцидів у м. Севезо (Італія) у 1976 р., яка призвела до зараження більше 10 кв. миль території і розлиного покриву. Близько 600 осіб довелося евакуювати з населених пунктів, 2000 людей змушені були пройти лікування від отруєння діоксином.

04.06.82 р. була прийнята перша директива Ради ЄС «Про небезпечні аварії при деяких видах виробництва» 82/501/ЕЕС (ОJ No L230 від 5 серпня 1982) – так звана Директива Севезо [3]. Ця директива стала першим керівним документом ЄС з організації робіт на деяких потенційно небезпечних підприємствах і об'єктах.

Пізніше вона двічі доповнювалася директивами Ради ЄС: «Про програ-

вки до директиви Ради ЄС «Про небезпечні аварії при деяких видах виробництва» 82/501/ЄЕС» 87/216/ЄЕС від 19.03.87р. (ОJ No L85) [4] і «Про поправки до директиви Ради ЄС «Про небезпечні аварії при деяких видах виробництва» 82/501/ЄЕС» 88/610/ЄЕС від 24.11.88р. (ОJ No L336) [5]. Обидві директиви були спрямовані на розширення повноважень базової Директиви Севезо, включаючи можливість моніторингу зберігання потенційно небезпечних речовин у складських приміщеннях.

9 грудня 1996 Директива Севезо була замінена іншою директивою Ради ЄС «Про контроль за аваріями з небезпечними речовинами» 96/82/ЄС – так звана Директива Севезо II [6]. Країнам ЄС знадобилося ще два роки, щоб привести свої національні законодавчі норми, інструкції та інші адміністративні документи відповідно до положень Директиви Севезо II. І тільки з 03.02.99р. директива стала обов'язковою до виконання для профільних галузей промисловості країн ЄС. В даний час ця директива є основним керівним документом для тисяч підприємств ЄС, які в своєму виробництві використовують різні потенційно небезпечні речовини.

На основі висновків експертів щодо останніх техногенних аварій, що сталися в ЄС (м. Тулуза, м. Байя-Маре, м. Аншеде), вивчення впливу біологічних речовин (онкогенних речовин) і частинок на життєдіяльність людини і навколишнього середовища, Директива Севезо II була доповнена спільною директивою ЄП та Ради ЄС «Про поправки до директиви Ради ЄС «Про контроль за аваріями з небезпечними речовинами» 96/82/ЄС» 2003/105/ЄС від 16.12.03р. [7].

Нововведення значно розширили повноваження Директиви Севезо II і дозволяють їй проводити моніторинг ризиків у гірничій промисловості і при зберіганні вибухових речовин, включаючи нітрати амонію добрива, зроблені на його основі.

Крім того, у 2008р. в Євросоюзі була створена технічна робоча група «Севезо і GHS3», в якій експерти країн ЄС та інших зацікавлених кіл здійснюють переклад категорій додатка 1 частини 2 Директиви Севезо II відповідно до положень та вимог нової глобальної системи класифікації «GHS».

Проекта цього документа з'явився в травні 2009. Одночасно ця технічна робота супроводжується вивченням інших опцій адаптації Директиви Севезо II до норм GHS, яка проводиться консультантами КЄС.

Паралельно з заходами в цьому напрямку ЄС провів дослідження «Вивчення ефективності Директиви Севезо II», яке було сфокусоване на:

- адекватності вимог директиви до її користувачів, завдання щодо попередження хімічних аварій та пошкодження їх наслідків;
- реальному впливу вимог директиви по боротьбі з хімічними аваріями і найбільш ефективних шляхах визначення їх якості;
- оцінці ефективності застосування директиви, умовах її реалізації і ризиків країнами ЄС та промисловими секторами, а також її впливу на можливість створення ринкової ситуації.

Основна мета цього дослідження – забезпечити ЄС ключовою інформацією висновками про застосування Директиви Севезо II її користувачами, впливу на політику попередження хімічних аварій, розвиток систем безпеки в виробництві та внаслідок внутрішніх планів на період техногенних аварій.

Це дослідження проводилося Європейським віртуальним інститутом з інтегрованого управління ризиками спільно з фондом LEIA, компаніями INERIS і R-TECH.

Інформацію Гендиректорату знав колишнього середовища КЄС звичайно країнами ЄС Директиви Севезо II по роботі з небезпечними речовинами та організації їх зберігання надає Бюро техногенних аварій (Major Accident Hazards Bureau, МАНВ).

Європа найбільш великим світимпортером сирої нафти і перевальним пунктом для її відправки в інші країни світу. Близько 90% нафтопродуктів доставляються до Європи і відправляються з Європи морем.

Для проведення цілеспрямованих заходів по боротьбі з морськими забрудненнями 26.06.78р. була прийнята резолюція Ради ЄС, яка затвердила

«Програму дій ЄС контролю і зниження забруднень, що викликаються гідрокарбонними викидами в морі» ОІС 162, 08/07/78р. Ця програма згодом була доповнена заходами ЄС по боротьбі з важкими частинками.

Після аварії танкером «Еріка», ЄС вирішив посилити свою роль у галузі морської безпеки та боротьби із забрудненнями, викликаними технічним обслуговуванням кораблів і на підставі спільного регламенту ЄП та Ради ЄС (ЄС) № 1406/2002 від 27.06.02р. утворив Європейське морське агентство безпеки (European Maritime Safety Agency, EMSA). Завдання агентства – забезпечити технічну наукову допомогу країнам і структурам ЄС з питань застосування законодавчих норм Євросоюзу з морської безпеки та боротьби із забрудненнями, викликаними технічним обслуговуванням кораблів. У зв'язку з цим в березні 2004р. EMSA отримала додаткову задачу зреагування на нафтові розливи.

З метою вдосконалення діяльності цього напрямку діяльності ЄС, 20/12/00р. було прийнято важливе спільне рішення ЄП та Ради ЄС «Про освіту рамок співпраці ЄС по боротьбі з морськими аваріями або наслідками морськими забрудненнями» № 2850/2000, яке діяло з 01.01.00р. по 31.12.06р. Основним завданням цього документа було посилення механізму готовності та реагування по боротьбі з морськими забрудненнями і спрямоване на таке:

- 1) підтримку і доповнення зусиль країн ЄС по боротьбі з морськими забрудненнями;
- 2) сприяння вдосконаленню сил і засобів країн ЄС з реагування на морські аварії;
- 3) просування співробітництва між країнами ЄС щодо забезпечення компенсації і відбитку морських аварій відповідно до принципу «хто забруднює – той платить».

В рамках своїх функціональних обов'язків ВЦЗК ЄС надає істотну допомогу Комітетові з контролю і зниження забруднень, викликаних гідрокарбонними викидами в море (утворений рішенням КЄС 80/686/ЄС від 25.06.80р.) через Інформаційну систему ЄС, яка забезпечує обмін даними про готовність сил зреагування на морські аварії та проведення операцій з ліквідації, а також само Трирічний план, у рамках якого проводяться навчання, обмін експертами, пілотні проекти, спостереження за навколишнім середо-

вищепісляаварії.

ЗаходикраїніструктурЄСпоборютьбізморськимизабрудненнями були посилені рішенням Ради ЄС від 23.10.01р. «Про утворення механізму цивільного захисту Співтовариства» 2001/792/ЄС Euratom. Цей механізм дозволяє країнам ЄС не тільки займатися питаннями ЦЗ, а й запитувати допомогу, отримувати підтримку і координувати заходи, що проводяться країнами ЄС при морських аваріях і забрудненнях.

ЄС виконує центральну роль у відносинах між країнами ЄС як сторона всіх основних регіональних конвенцій та угод стосовно регіональних морів Європи, таких як Гельсінська конвенція щодо захисту Балтійського моря (1992р.), Боннська угода щодо захисту Північного моря (1983р.), Барселонська конвенція щодо захисту Середземного моря (1975р.) і Лісабонська угода щодо захисту північно-східної Атлантики (1992р.).

Крім цих основних напрямків діяльності в галузі ЦЗ, борються з імічними аваріями і морськими забрудненнями, ВЦЗК ЄС у повноважений надавати сприяння різним структурам ЄС з питань ЦЗ, які є складовою частиною політики ЄС в інших найважливіших областях, таких як боротьба з кліматичними змінами, захист водних ресурсів, землі талісів, моніторинг ядерних відходів, охорона здоров'я, освіта та телекомунікації.

Природа все частіше підносить жителям Європи неприємні сюрпризи, змушуючи діяти невідкладно. З кожним роком проблема стає, на жаль, все більше. Так, у 2002р. значна частина Європи постраждала від великомасштабної повені, яка завдала величезний економічний і матеріальний збиток країнам Центральної Європи.

Це подія поставила перед представниками країн ЄС необхідність звернути особливу увагу на координацію спільних дій з подолання великомасштабних НС. У зв'язку з цим в Берліні у серпні 2002р. відбулося спеціальне засідання представників КЄС, яке в пресі отримало назву «Саміт Великої Води». Головуючий тоді в КЄС представник Данії та керівники найбільш постраждалих від повеней країн Центральної Європи спробували об'єднати свої зусилля в цьому напрямку. Результатом цієї зустрічі стало прийняття спіль-

ногорішення про заснування спеціального фонду ЄС. Спираючись на статтю 159 Договору про ЄС, представники КЄС, щоб рали участь у засіданні, постановили, що у разі виникнення великомасштабної катастрофи жодна країна ЄС не змогла б тримувати додаткові фінансові кошти на їх ліквідацію.

Рада ЄС, яка проходила 1 листопада 2002 р., на підставі рекомендації учасників «Саміту Великий Води», затвердила регламент «Про заснування Фонду солідарності Європейського Союзу» № 2012/2002 (ОJ 2002L311/3), для надання фінансової допомоги при природних і техногенних катастрофах і виразі європейської солідарності країнам і регіонам ЄС, постраждалим від катастроф. Даний регламент виступає як статут фонду.

Таким чином, фонд солідарності ЄС (ФСЄС), починаючи з 2002 р., перетворився на додатковий інструмент реалізації регіональної політики ЄС, і став відноситися до числа структурних фондів Співтовариства, який управляється Гендиректоратом регіональної політики ЄС (ГДРПЄС).

Говорячи про функціонування ГДРПЄС, необхідно відзначити, що основним завданням його діяльності є посилення економічної, соціальної та територіальної згуртованості ЄС, підвищення ефективності регіональної політики, створення умов для розширення ЄС, розвиток конкурентності, надання фінансової допомоги при природних і техногенних катастрофах.

Схема взаємодії структур ЄС при реагуванні на природні техногенні катастрофи і евакуацію громадян ЄС при кризах тамісце ГДРПЄС у цій системі показані на рис. 3.

ГДРПЄСуправляєтрьома основними фондами, а саме:

– Регіонального розвитку ЄС, який підтримує інвестиції в країні ЄС;

–

Згуртованості ЄС, який підтримує фінансуванням проектів транспорту і довіклля країн ЄС;

– Так звані «інструментом структурної політики для країн-кандидатів у ЄС», який підтримує фінансуванням розвиток транспортних мереж і вдосконалення інфраструктури поза хисту на вколишнього середовища.

Крім того, ГДРПЄС відповідає за діяльність:

- Фонд солідарності ЄС, який надає фінансову допомогу країнам ЄС при катастрофах природного і техногенного характеру;
- Групи віддалених регіонів ЄС, яка надає фінансову допомогу щодо пом'якшення несприятливих умов у цих регіонах;
- ЄС завкладому Міжнародний фонд щодо Ірландії, який спільно з програмою РЕАСЕ, реалізованої в рамках Структурного фонду ЄС, спрямований на досягнення миру в Північній Ірландії.

Мета ФСЕС – надавати фінансову допомогу країнам ЄС і країнам-кандидатам в ЄС при катастрофах природного і техногенного характеру, якщо прямий збиток, заподіяний ними, становить понад 3 млрд. євро цінах 2002 р. а бо 0,6% валового національного доходу України. Країни ЄС, сусідні з постраждалою країною, чи країни-кандидати в ЄС, які постраждали від цієї ж катастрофи, теж можуть отримати допомогу, навіть якщо заподіяним шкоду не досягла вище названого порога.

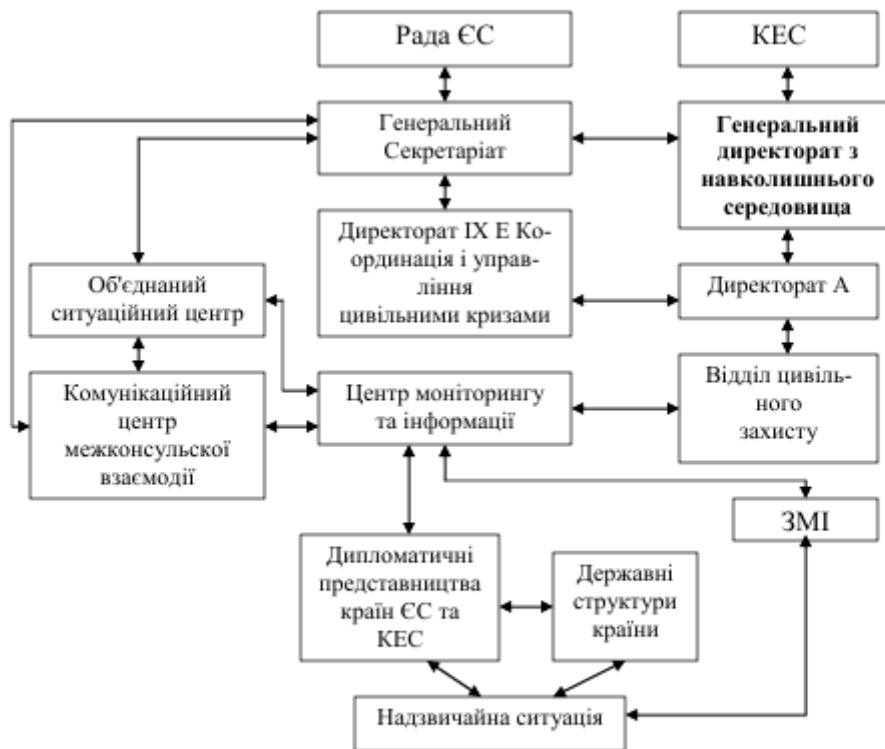

Рис. 3. Взаємодія структур ЄС при реагуванні на природні й техногенні катастрофи і евакуацію громадян ЄС при кризах

У виняткових випадках кошти ФСЕС можуть застосовуватися при великомасштабних катастрофах, коли заподіяні серйозні руйнування економіч-

ної стабільності одному з регіонів Європи та порушена життєдіяльність величезного числа громадян ЄС. При таких катастрофах КЄС приймає рішення щодо надання фінансової допомоги конкретнов кожному окремому випадку. Фонд Солідарності ЄС має річний бюджет близько 1 млрд. євро. Одна третина цієї суми повинна залишатися на 1 жовтня кожного року, для покриття непередбачених потреб, які можуть виникнути до кінця поточного року. У виняткових випадках аби яко ресурсів до кінця поточного року залишається недостатньо, цей дефіцит може бути покритий зарахунок бюджету ФСЄС наступного року. Розмір суми для покриття такого дефіциту становить 7,5% (близько 75 млн. Євро).

ФСЄС доповнює фінансові витрати країн ЄС при проведенні надзвичайних операцій:

- 1) оперативного відновлення об'єктів інфраструктури в галузі енергетики, питної води, каналізації, транспорту, телекомунікацій, охорони здоров'я та освіти;
- 2) забезпечення тимчасовим житлом і надання послуг першої необхідності постраждалому населенню;
- 3) забезпечення захисту культурної спадщини та інфраструктури;
- 4) очищення зони НС.

Країна ЄС звертається за фінансовою допомогою в КЄС протягом 10 тижнів після перших руйнувань. КЄС розглядає звернення постраждалої країни і при визнанні обґрунтованості звернення, пропонує бюджетним структурам ЄП та Ради ЄС активувати ФСЄС для виділення запитуваної суми. Після отримання позитивного рішення ЄП та Ради ЄС, КЄС підписує угоду з країною ЄС, яка запитує допомогу, і провадиться необхідне фінансування.

Країна ЄС, яка запитує допомогу, повинна організувати взаємодію з ФСЄС, нехай направити це фінансування на заходів ліквідації катастрофи і відповідати за їх цільове використання. У випадку, якщо країна ЄС, яка запитує допомогу, протягом року повністю не використала виділену фінансову допомогу, то вона повинна повернути залишки КЄС.

Робота ФСЄС в 2004 р. була перевірена палатою аудиторів, як вказала

на необхідність подальшого вдосконалення цього інструменту ЄС, особливо в області оперативного виділення коштів країнам-бенефіціарам, критерію прозорості для мобілізації коштів і посилення моніторингу за їх використанням.

Це послужило підставою КЄС для прийняття 06.04.05р. пропозиції «Проновий регламент ФСЄС» СОМ(2005)108final.

Висновки.

Розглянувши структуру і завдання основних інтеграційних інститутів ЄС по боротьбі з катастрофами природного і техногенного характеру, можна зробити наступні висновки:

1. Основні інтеграційні інститути ЄС мають своєму складі спеціалізовані структури по боротьбі з катастрофами природного і техногенного характеру, підкреслюючи життєву важливість даної області діяльності Співтовариства.

2. Нарівні ЄС створена достатня кількість різних структур, що відповідають за питання боротьби з катастрофами природного і техногенного характеру, які дозволяють ефективно вирішувати системні питання цивільного захисту Співтовариства надання надзвичайної гуманітарної допомоги.

3. Завдання сама структура цих спеціалізованих організацій постійно вдосконалюється відповідно до сучасних викликів і загроз.

Однак необхідність узгодження всіх документів між спеціалізованими організаціями основних інтеграційних інститутів, а також з країнами ЄС, призвело до природного створення складних і тривалих бюрократичних процедур при прийнятті рішень, що істотно позначається на оперативності при виконанні практичних заходів щодо боротьби з катастрофами природного і техногенного характеру.

Література

1. Офіційний сайт Європейської КОМІСІЇ [Електронний ресурс]. –

Режимдоступу:<http://ec.europa.eu>.

2. Регламент Ради ЄС «Про гуманітарну допомогу» від 20 червня

1996р [Електронний ресурс] // Режим доступу: [http://eur-](http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31996R1257:EN:HTML)

[lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31996R1257:EN:HTML](http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31996R1257:EN:HTML).

3. Директива Ради ЄС «Про небезпечні аварії при деяких видах вироб-

ництва» 82/501/ЕЕС [Електронний ресурс] // Режим доступу: [http://eur-](http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31982L0501:EN:HTML)

[lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31982L0501:EN:HTML](http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31982L0501:EN:HTML).

4. Директива Ради ЄС: «Про поправки до директиви Ради ЄС «Про

небезпечні аварії при деяких видах виробництва» 82/501/ЕЕС» 87/216/ЕЕС

[Електронний ресурс] // Режим доступу: [http://eur-lex.europa.eu/](http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31987L0216:EN:HTML)

[LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31987L0216:EN:HTML](http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31987L0216:EN:HTML).

5. Директива Ради ЄС «Про поправки до директиви Ради ЄС «Про не-

безпечні аварії при деяких видах виробництва» 82/501/ЕЕС» 88/610/ЕЕС

[Електронний ресурс] // Режим доступу: [http://lex.europa.eu/LexUriServ/](http://lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31988L0610:EN:HTML)

[LexUriServ.do?uri=CELEX:31988L0610:EN:HTML](http://lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31988L0610:EN:HTML).

6. Директива Ради ЄС «Про контроль за аваріями з небезпечними реч-

овинами» 96/82/ЄС [Електронний ресурс] // Режим доступу: [http://eur-](http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CONSLEG:1996L0082:20081211:EN:PDF)

[lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CONSLEG:1996L0082:20081211:](http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CONSLEG:1996L0082:20081211:EN:PDF)

[EN:PDF](http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CONSLEG:1996L0082:20081211:EN:PDF).

7. Директива ЕП та Ради ЄС «Про поправки до директиви Ради ЄС

«Про контроль за аваріями з небезпечними речовинами» 96/82/ЄС»

2003/105/ЄС [Електронний ресурс] // Режим доступу: [http://eur-](http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2003:345:0097:0105:EN:PDF)

[lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2003:345:0097:0105:EN:PDF](http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2003:345:0097:0105:EN:PDF).

8. Рішення Ради ЄС 2012/2002 [Електронний ресурс] // Режим досту-

пу: [http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=C>J:L:2002:311:](http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=C>J:L:2002:311:0003:0008:EN:PDF)

[0003:0008:EN:PDF](http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=C>J:L:2002:311:0003:0008:EN:PDF).

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ
УКРАЇНИ**

**КАФЕДРА УПРАВЛІННЯ ТА ОРГАНІЗАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СФЕРІ
ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ**

Лекція № 9

**Тема 2.3: «Координація як механізм і форма управління сферою
цивільного захисту в Європейському союзі»**

м. Харків

Місце проведення: аудиторія за розкладом занять.

Час проведення: 80 хвилин.

Матеріальне забезпечення: мультимедійний проектор.

Мета лекції:

Розглянути координацію як механізм і форма управління сферою цивільного захисту в Європейському союзі.

Загальні методичні вказівки

25.Перевірити наявність здобувачів на занятті.

26.Записати на дошці тему лекції та навчальні питання, викласти навчальний матеріал.

27.Вибірково перевірити якість ведення конспекту.

Тема 2.3.

Координація як механізм і форма управління сферою цивільного захисту в Європейському союзі. Повноваження щодо здійснення функцій з координації діяльності центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування у сфері ЦЗ в країнах Європейського союзу. Роль і місце спеціального центрального органу виконавчої влади з питань ЦЗ в забезпеченні координації дій органів виконавчої влади під час ліквідації НС.

Безусебічного аналізу концептуальних підходів до побудови та розвитку державних систем ЦЗ у розвинених зарубіжних країнах нарядчимо можливо успішно розробляти теоретичні проблеми та вирішувати практичні завдання стосовно розбудови і налогічної вітчизняної системи.

На цей час країнами Євросоюзу, НАТО і Росією накопичений значний досвід щодо протидії НС, зокрема у більшості цих країн створені спеціальні державні організації

управлінські системи, спроможні ефективно забезпечити захист населення, матеріальних і культурних цінностей від НС (системи ЦО, ЦЗ та їх аналоги).

Зарубіжний досвід функціонування систем захисту населення і територій від НС техногенного, природного та іншого характеру досліджували в своїх працях: В. Ємельяно, Л. А. Жукова, Н. Г. Клименко, Б. М. Порфир'єв, В. Н. Федоренко, Г. В. Федуров

Як зазначають фахівці, що досліджують зарубіжний досвід у цій сфері, функціонування подібних систем забезпечується добре відпрацьованим і розгорнутим (по вертикалі і горизонталі) відповідним внутрішньодержавним законодавством, яке дозволяє здійснювати підготовку органів влади і управління, об'єктів економіки, сили засобів, населення всіх категорій до дій в різних умовах обстановки, залучати людські, фінансові і матеріальні ресурси. При цьому воно відображає: по-перше, певну своєрідність та специфіку форм управління державного устрою, рівня соціально-

економічного розвитку цих країн, особливостей їх географічного положення, а також шляхів і способів досягнення власної національної безпеки; по-друге, ідентичність за структурою та змістом, обумовлену корпоративністю поглядів членів військово-політичних і економічних співтовариств союзів

Узагальнення зарубіжного досвіду створення та розбудови державних систем протидії НС техногенного, природного та іншого характеру дає підставити також види літи певні підходи моделі формування організаційно-правових засад функціонування зазначених специфічних управлінських систем. Так, узявши за основу інституційний критерій, можна виокремити два підходи:

1. Інституційно-

організаційний підхід. Суть даного підходу полягає в тому, що держава для виконання комплексу завдань і функцій щодо захисту населення територій від НС різноманітного характеру створює спеціальну організаційну систему, безпосередньо призначену для виконання відповідних завдань. Такі системи, з урахуванням особливостей адміністративно-

територіального устрою кожної країни, включають державні структури, спеціально призначені для вирішення завдань ЦЗ, центральні та місцеві органи влади загальної компетенції, які також беруть участь у виконанні функцій ЦЗ, аварійно-рятувальні формування та інші спеціальні підрозділи. Сам такий підхід до вирішення питань ЦЗ характерним для таких країн як США, Італія, Австралія, Росія, Китай, Україна. Доречі, в Росії та Україні для виконання відповідних завдань використовуються декілька організаційно-управлінських систем.

Насьогодні найбільш ефективною організаційною системою протидії НС техногенного, природного, соціально-політичного і воєнного характеру в світі вважається американська. Тому вбачається доцільним детальноше розглянути її організаційно-правові засади функціонування.

США були однією з перших провідних промислово-науково-

технічному відношенні країн, які у державному масштабі зіткнулись з великими проблемами аварій та усвідомили ту серйозну небезпеку, яка криється у техногенно-

екологічній сфері. Ця країна раніше за країни Західної Європи, Японії, СРСР, приблизно з кінця 1970-х на початку 1980-

хрр., значно активізувала державну політику у сфері ЦЗ в напрямку попередження техногенних і природних катастроф, а також пом'якшення їх наслідків. Звичайно, од

ночасно здійснювався розвиток нормативно-правової бази, реформувались структура на всіх управлінських рівнях.

Ключовим суб`єктом державного управління у сфері ЦЗ є Федеральне агентство з дійвНС (ФЕМА), безпосередньо підпорядковане Президенту України

Засвоїм статусом ФЕМА є координаційним і дорадчим органом, що спрямовує діяльність федеральних міністерств і відомств, урядів штатів і місцевих органів влади щодо: планування та практичного здійснення заходів, спрямованих на забезпечення мобілізаційної готовності економіки держави; захисту та виживання населення у разі виникнення НС техногенного, природного та воєнного характеру; планування заходів у сфері ЦЗ; навчання населення підготовка особового складу органів управління до виконання покладених завдань; організації страхової діяльності в галузі захисту населення і територій від НС та відшкодування шкоди населенню, постраждалому внаслідок таких ситуацій тощо.

Загальна чисельність особового складу ФЕМА – біля 2 тис. осіб, у тому числі тих, які працюють у центральному апараті та в регіональних центрах, розташованих в округах з військово-економічної мобілізації. Керівник ФЕМА є одночасно головою комісії з дійвНС, куди входять помічники президента з національної безпеки, внутрішніх справ і політики, внутрішньоурядових відносин, а також адміністративних і бюджетних питань. Ця комісія є консультативним органом президента з питань вироблення основних принципів розбудови ЦО, підвищення ефективності її функціонування. Вона наділена владно-розпорядчими повноваженнями, які дозволяють цій комісії здійснювати цілий комплекс заходів у сфері ЦЗ, координувати діяльність різноманітних міністерств і відомств, адміністративних органів на всіх рівнях.

З метою визначення стратегічних напрямків розвитку і планування діяльності ФЕМА на випадок виникнення НС, а також для надання консультативної допомоги керівництву ФЕМА існує незалежна консультаційна рада, до складу якої входять провідні науковці, менеджери, представники бізнесу, військові, керівники великих корпорацій. Склад ради затверджується президентом, а її члени працюють на без

оплатній основі та неспрацівниками ФЕМА. Пленарні засідання ради відбуваються рідше 2–3 разів на рік.

Основними нормативно-

правовими актами, які регламентують механізм реалізації спеціальних заходів допомоги та захисту населення і територій від різноманітних лих, а також визначають повноваження Президента США, губернаторів штатів, місцевої адміністрації, федеральних органів виконавчої влади та інших суб'єктів є федеральний закон "Про цивільну оборону" (1950 р.), а також федеральний закон Роберта Т. Стаффорда "Про надання допомоги при лихах і надзвичайних ситуаціях" (1988 р.)

Ці федеральні закони основну роль у вирішенні завдань із захисту населення і територій від НС відводять плануванню заходів у цій сфері, у зв'язку з чим, одним з пріоритетних методів діяльності ФЕМА є розроблення та реалізація загальнодержавних цільових програм.

З метою ефективного планування, організації та проведення заходів ЦЗ територія США розділена на 10 округів воєнно-

економічної мобілізації, в яких створені регіональні центри ФЕМА. Ці підрозділи організовують взаємодію з регіональними органами федеральних міністерств і відомств, підрозділів з питань ЦЗ штатів, що входять до складу кожного округу.

Загальне керівництво діяльністю органів ЦЗ в штаті здійснює губернатор, який спільно зі створеною при адміністрації штату консультативною радою (комісія з реагування на надзвичайний стан) мають широке коло повноважень у сфері ЦЗ на територіальному рівні, зокрема, вирішують питання виділення коштів на потреби ЦЗ. За безпосереднє керівництво заходами в цій області відповідальність несе начальник підрозділу з питань ЦЗ уряду відповідного штату.

Після переорієнтації діяльності ФЕМА з військового на мирний аспект [1] і затвердження Національної стратегії пом'якшення наслідків стихійних лих [2] особлива увага в системі ЦЗ США почала приділятися готовності місцевих органів влади – мерій міст (графств) і найбільш великих населених пунктів, на які покладається найбільший обсяг робіт у разі виникнення НС. Мері через підпорядковані їм підрозділи ЦЗ організують взаємодію сил і засобів державних і приватних організацій, муніципальних служб, частин збройних сил (насамперед національної гвардії), організу

ють фінансування тарозрахунки за виконані роботи під час ліквідації НС. На місцях у підрозділі ЦЗ покладається також завдання розроблення планів використаннях овищіх критіїв, евакуації населення, забезпечення його індивідуальними засобами захисту, з підтримання на необхідному рівні готовності засобів зв'язку і оповіщення, а також з підготовки населення до дій у умовах НС.

Слід зазначити, що у США на всіх управлінських рівнях ведеться активна робота щодо побудівництва тарозвитку підземних комплексів і командних пунктів управління для керівництва ФЕМА та його регіональних центрів, а також захисних пунктів управління для урядів штатів і їх підрозділів ЦЗ. Крім цього, для захисту населення в НС у США створено розгалужену мережу захисних споруд: проти атомних сховищ, проти радіаційних критіїв тощо.

В американській системі ЦЗ відсутні власні формування, призначені для ліквідації НС та проведення аварійно-рятувальних робіт. Для цієї мети використовуються частини та підрозділи збройних сил (перш за все національної гвардії). У мирний час формування національної гвардії оперативно підпорядковуються губернаторам штатів і використовуються для підтримання громадського порядку, забезпечення нормального функціонування урядових установ, ліквідації наслідків різноманітних лих та вирішення інших завдань.

Також для надання допомоги постраждалому населенню залучаються: протипожежна служба, поліція, служби швидкої допомоги, спеціалізовані рятувальні загони на підприємствах, численні добровільні благодійні організації.

ФЕМА підтримує тісний взаємозв'язок із збройними силами США, органами управління НАТО і органами надзвичайного управління Канади і Мексики під час планування спільних дій на випадок транскордонних стихійних лих.

Відповідно до концепції об'єднаного управління країною в НС, яка полягає у створенні в США повністю скоординованої структури органів управління, ФЕМА здійснює централізоване керівництво аварійно-рятувальними роботами і надає необхідну фінансову та іншу необхідну допомогу місцевим органам влади і постраждалому населенню. З цієї мети у рамках ФЕМА

творені Система управління діями в НС (NEWS) і Система оповіщення по передженню (NAWAS) (J–C.A.).

2. Функціонально-

міжвідомчий (міжгалузевий) підхід. Цей державний підхід до вирішення проблем захисту населення територій від НС полягає у відсутності спеціальності створюваних законодавчому порядку для цієї мети управлінських систем із власною організаційною структурою (Німеччина, Франція, Великобританія, Японія).

У зазначених країнах на загальнодержавному рівні існують спеціальні органи, призначені здійснювати функції планування заходів ЦЗ, міжвідомчої і міжрегіональної координації робіт з попередження НС та ліквідації їх наслідків, розробки та реалізації державних цільових програм з питань ЦЗ тощо. У Великобританії, Німеччині та Франції –

це спеціальні профільні підрозділи ЦЗ у складі Міністерства внутрішніх справ, у Японії – Центральна рада із захисту від лих, яку очолює Прем'єр-міністр країни.

Інші ж центральні органи влади беруть участь у реалізації на рівні держави заходів із захисту населення територій від НС різноманітного характеру в мирний та воєнний час і функціонально, залежно від характеру та обсягу своєї повноважень у цій сфері, оскільки питання ЦЗ мають комплексний міжгалузевий (міжвідомчий) характер.

На територіальному рівні в області ЦЗ спостерігається поєднання елементів централізації та децентралізації державного управління, принципів субсидіарності та солідарності (спільної відповідальності).

Наприклад, у Франції для виконання завдань ЦЗ на всіх рівнях державного управління створені спеціальні органи управління ЦЗ. Ці органи також існують у воєнних округах, які в умовах НС перетворюються в зони оборони, де здійснюється взаємодія органів військового управління та ЦЗ.

Керівництво ЦЗ в такому територіальному утворенні покладається на префекта одного із департаментів. Він керує діями префектів регіонів і департаментів та підвідомчих їм сил і засобів, що входять до цього утворення, а також очолює комітет оборони зони, створений на правах консультативного органу, який складається із представників воєнних та цивільних органів управління даної зони.

На регіональному місцевому рівнях керівництво ЦЗ здійснює головавідповідно і адміністрації (префекта або мер), котрий на основі принципу уніфікації особовості може залучити всі наявні на підвладній території сили і засоби для виконання завдань ЦЗ, зокрема здійснення аварійно-рятувальних та інших відновлювальних робіт.

На думку деяких вчених, саме функціонально-міжвідомчий (міжгалузевий) підхід буде домінуючим у новому обліку ЦО. Так, зокрема, Н. Н. Долгін стверджує, що у віддаленій перспективі ЦО взагалі не буде мати організаційної структури. Небуде начальників ЦО, служб ЦО, зайвих формальних утворень. Замість цього було б цілком достатньо визначити особливості обов'язків відповідних органів державної влади, організацій, громадян області ЦО. Однак, зауважує вчений, органи, спеціально уповноважені на вирішення завдань у цій сфері, мають зберегтися.

Застосовуючи функціонально-цільовий критерій, можна виділити три моделі організації державних систем ЦЗ, як і зараз існують у світовій практиці: універсальну, оборонну та перехідну. В основі відповідного критерію лежить пріоритетність характеру функцій і завдань, які покладуються на державні системи ЦЗ.

Універсальна модель функціонування системи ЦЗ характерною для національних систем протидії НС всіх західноєвропейських країн та США. Вона базується на стратегії подвійного призначення (застосування) таких організаційних систем, суть якої зводиться до того, що відповідні системи не мають чітко вираженого та вузького профільного характеру діяльності та повинні адекватно та ефективно забезпечувати захист населення і територій від загроз, пов'язаних з виникненням (або загрозою виникнення) НС воєнного, природного або техногенного походження в режимах, як мирного, так і воєнного періодів.

У напрямку функціональної універсалізації системи ЦЗ провідних зарубіжних країн розвиваються з кінця 70-х – початку 80-х рр. минулого сторіччя по теперішній час, і зараз, як доводить теорія і практика, цей напрям залишається пріоритетним.

У даному контексті доречно навести думку В. Н. Федоренка, який зазначає: "... востанні роки, у зв'язку з покращенням міжнародної обстановки, особливо в області вій-

ського протистояння, в багатьох країнах розгорнулася гостра полеміка, починаючи з питань щодо доцільності існування ЦО (як системи підготовки дій в умовах військового конфлікту) до конкретних напрямків її розвитку. Так, в американській пресі публікується велика кількість матеріалів, які відображають різноманітні точки зору на роль і місце ЦО в захисті населення.

При цьому чітко простежуються дві тенденції. Перша з них виражає намагання до оподальшого нарощування зусиль відносно вдосконалення розвитку ЦО із завданням забезпечення захисту населення в воєнний час, така як ніби-

то питання про можливість розв'язування війни є малоімовірним, проте, як показують події в Персидській затоці, поки-що не може бути знятий з порядку денного.

Прибічники другої тенденції вважають за доцільне спрямувати основну частку сил і засобів, що виділяються ЦО, на підготовку і практичне виконання заходів з надання допомоги населенню надзвичайних умовах мирного часу. Вони вважають, що витрати на коштів на підготовку до захисту населення в умовах сучасної війни використовання ядерної зброї не виправдані і не доцільно, адже ефективного захисту від нього не існує. При цьому вказують, що щорічно відбувається велика кількість різноманітних пригод, ліквідація яких є одним з головних завдань цивільної оборони" [Разом з тим, констатує В. Н. Федоренко, досвід будівництва сучасної ЦО свідчить про те, що вона вирішує обидва завдання [].

Оборонна модель представлена в системі ЦО Китаю. Як зазначає Г. В. Федулов, особливості функціонування китайської системи ЦО ґрунтуються на тому, що вона сформована на базі існуючої системи "народної ПВО" (проти повітряної оборони – С. А.). Основними її функціями є захист промисловості і населення в військовий час, завданнями –

проведення широкомасштабних заходів з оповіщення населення і світломаскування, екстрених рятувальних та ремонтно-

відновлювальних робіт. У подальшому планується покласти на ЦО завдання прогнозування ліквідації наслідків НС при НС природного і техногенного характеру.

Керівництво підготовкою ЦО до виконання покладених завдань у військовий час здійснюють канцелярії "народної ПВО", котрі входять до складу адміністрацій провінцій. Тим не менш військово-

політичне керівництво Китаю, враховуючи реалії сьогодення, економічний і воєнний потенціал, планує для керівництва ЦО над державним рівнем створити відповідні управління Генеральному штабу і штабах військових округів. При цьому управління ЦО Генерального штабу буде мати спільну назву –

Управління ЦО України одночасно у відомості структури Держради КНР. Намісцях (у містах провінційного рівня) канцелярії "народної ПВО" народних урядів будуть перетворені в управління ЦО, які підпорядковуватимуться одночасно народному уряду відповідному управлінню ЦО військового округу

У принципі, саме до оборонної моделі функціонально наближуються системи ЦО Польщі та Франції, які поряд із "воєнною" та "економічною" обороною (як це прийнято називати у Франції), виступають важливішими складовими систем національної безпеки і оборони цих країн

Перехідна модель організації державної системи ЦЗ характерною для Росії, України та низки інших країн колишнього СРСР. Вона полягає в тому, що система ЦО, яка за часів СРСР виступала органічною складовою відповідної союзної системи, в динаміці тісно мувзаємозв'язку з іншими процесами розвитку державності цих країн (реформами адміністративно-територіального устрою, соціально-економічної та політичної сфери життєдіяльності суспільства тощо), розвивається в напрямку структурно-

функціональної трансформації в загальнодержавну систему захисту населення і території від НС техногенного, природного, соціально-політичного та воєнного характеру. Тобто, фактично універсальну модель державної системи ЦЗ, яка, як вже зазначалось, зараз притаманна більшості розвинених зарубіжних країн.

Для України низки вагомих причин особливий інтерес щодо розбудови власної системи захисту населення і території від НС представляє досвід Росії.

По-

перше, РСНС вважається найефективнішою у світі, а Міністерство РФ у справах ЦО, НС та ліквідації наслідків стихійних лих (далі –

МНС Росії) найбільш дієвою державною структурою у цій сфері, що воно не одна зовопротягом 1990-

хрр. танапочатку ХХ ст. підтверджувало при організації великомасштабних аварійно-рятувальних робіт з ліквідації наслідків НС у різних країнах і регіонах світу.

По-

друге, процес розбудови і трансформації державних систем ЦО захисту населення і територій від НС в Росії та Україні має багатоспільних проблем і можливих шляхів вирішення, адже відповідні системи цих країн зарадянських часів органічно входили до складу загальносоюзної системи ЦО.

По-

третє, в Росії зараз паралельно існує, з однієї сторони система ЦО, призначена перед усім на вирішення завдань захисту населення і територій від НС воєнного часу, а, з іншої, РСНС, яка вирішує завдання ЦЗ в режимі мирного та воєнного часів. У цій країні і вже декілька років триває процес поступової інтеграції відповідних організаційно-

управлінських систем, метою якого є створення загальноросійської системи ЦЗ. Для України цей досвід інтеграції є дуже цікавим і корисним, оскільки на цей час у нас і державі є аналогічна проблема одночасного функціонування декількох організаційних систем, які функціонально організаційно призначені для захисту населення і територій від НС різноманітного характеру.

Реформа системи ЦО РФ відбувається внапряму ії конверсії демілітаризації (призбереженні існуючої структури органів управління тасил, кадрового, матеріального і воєнно-

технічного потенціалу), розширення завдань на мирний час і передачі управління системою з відомчого на урядовий рівень, а також укладання в законодавчому порядку завдань з профілактики НС, підтримання готовності відповідних сил і засобів до оперативного реагування на них, організації та керівництва процесом ліквідації НС.

З метою суттєвого покращення роботи і захисту населення і народного господарських об'єктів при НС мирного та воєнного часу, надання їй роботи загальнодержавного значення, підняття її на рівень державної політики в РФ законодавчому рівні було створено РСНС (підстава –

Федеральний Закон "Про захист населення і територій від надзвичайних ситуацій і

риродного і техногенного характеру" від 21 грудня 1994 р. Однак, Положення про РСНС було затверджено постановою Уряду РФ майже через 10 років, а саме 30 грудня 2003 р. за № 794].

РСНС являє собою концептуальну організовану сукупність федеральних ОВВ, ОВВ суб'єктів РФ, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій, громадських об'єднань, необхідних сил і засобів, які забезпечують виконання організаційних, інженерно-технічних, санітарно-гігієнічних та інших заходів в області попередження ліквідації НС різноманітного характеру.

Організаційно РСНС утворена за територіально-виробничим принципом і включає функціональні територіальні підсистеми на чотирьох рівнях: федеральний, регіональний, територіальний, місцевий і об'єктовий.

Функціональні підсистеми РСНС (федеральний рівень) створені федеральними ОВВ для організації роботи і захисту населення територій від НС у межах своєї повноважень. До їх числа належать, зокрема, підсистеми: спостереження і контролю за стихійними гідрометеорологічними та геліофізичними явищами і станом навоколишнього природного середовища на базі Росгідромету; охорони лісів від пожеж на базі Федеральної служби лісового господарства; контролю обстановки на потенційно небезпечних об'єктах тощо.

Організація, склад сил і засобів, порядок діяльності функціональних підсистем РСНС визначаються положеннями про них, затверджуваними керівниками відповідних федеральних ОВВ.

Територіальні підсистеми РСНС (територіальний рівень) утворені в суб'єктах РФ у межах територій і складаються із ланок, що відповідають адміністративно-територіальному поділу цих територій. Конкретні структури територіальних підсистем та їх ланок визначаються відповідними ОВВ суб'єктів РФ. При цьому кожна територіальна підсистема має свою організаційну побудову, відповідні органи повсякденного управління, сили і засоби, а також органи управління, сили і засоби функціональних підсистем на даній території, в тому числі фінансові, продовольчі, медичні, матеріально-технічні, інформаційні та інші ресурси.

Регіональний рівень РСНС утворений зарахунок включення в кожну із регіонів декількох суб'єктів РФ. Усього створено 9 регіонів: Центральний, Північно-Західний, Північно-Кавказький, Приволзький, Уральський, Західно-Сибірський, Східно-Сибірський, Забайкальський і Далекосхідний, з відповідними регіональними органами управління – регіональними центрами у справах ЦО, НС та ліквідації наслідків стихійних лих.

Основне призначення подібного регіонального центру – координація діяльності територіальних ОБВ, організація їх взаємодії під час робіт з попередження НС та ліквідації їх наслідків.

Місцевий рівень охоплює територію району, міста (району в місті), об'єктовий – територію підприємства, установи організації.

Основним органом управління в усіх підсистемах і ланках РСНС є комісії з НС, на федеральному рівні – Міжвідомча комісія з попередження ліквідації НС, рішення якої є обов'язковими для виконання всіма федеральними міністерствами, відомствами, ОБВ суб'єктів РФ, підприємствами і організаціями.

На територіальному рівні комісія з НС об'єднує відповідальних представників територіальних підрозділів федеральних ОБВ, ОБВ суб'єктів РФ і органів місцевого самоврядування. Комісії очолюються заступниками керівників ОБВ. Робочими органами цих комісій є органи управління у справах ЦО і НС, які одночасно виконують функції основних органів повсякденного управління і створені на всіх рівнях, аж до сільського району включно. Керівники цих органів за посадою є заступниками амголів вищезазваних комісій.

Така організація управління дозволяє завчасно організувати заходи з попередження НС, а під час ліквідації ефективно використовувати сили РСНС, які складаються з сил попередження (спостереження і контролю) та сил ліквідації НС.

До сил попередження (спостереження і контролю) належать організації і установи державних наглядових органів, гідрометеослужби, ветеринарної, геофізичної, агрохімічної та інших служб, що здійснюють державну експертизу, нагляд і контроль стану навколишнього природного середовища, потенційно небезпечних об'

ектів, продуктів харчування, фуражу, речовин і матеріалів, здоров'я людей, ходу природних процесів і вищо щось. Ця діяльність одночасно є складовою частиною процесів декларування безпеки об'єктів економіки і ліцензування видів робіт, пов'язаних з підвищеною небезпекою.

Досилі ліквідації НС належать війська ЦО РФ, регіональні територіальні пошуково-рятувальні служби, формування служб екстреної медичної допомоги, а також протипожежні, аварійно-рятувальні, аварійно-відновлювальні формування міністерств, відомств, різноманітних організацій і установ, а також з'єднання військових частини Збройних Сил РФ, призначених для ліквідації наслідків техногенних аварій, стихійних та екологічних лих.

Для Росії на даному етапі розбудови її державної системи протидії НС інтеграція РСНСт системи ЦО єдиної федеральної системи ЦЗ, покликаною комплексно вирішувати завдання щодо захисту населення територій від НС техногенного, природного та іншого характеру.

Підсумовуючи розгляд концептуальних підходів до побудови та розвитку державних систем протидії НС можна відзначити такі основні риси відповідних організаційних систем у провідних зарубіжних країнах:

- цілісність організаційної структури (структурно системи ЦЗ країн Євросоюзу і НАТО є цілісними, максимально оптимізованими і дієздатними. Вони не мають якихось дублюючих їх систем із схожими назвами, структурами і функціями, що за раз спостерігається в Україні – С.А.);
- розвинута інфраструктура органів управління, сил і засобів на всіх владно-управлінських рівнях, що є одним з визначальних чинників якісного виконання завдань, покладених на системи ЦЗ;
- функціонування на основі чіткого та добре відпрацьованого організаційно-правового механізму;
- висока організованість, стратегічна мобільність і спроможність ефективно протистояти загрозам і викликам сьогодення;

- єдність вирішення завдань щодо захисту населення і територій від НС у мирний та воєнний час;
- ефективна інтегрованість до систем національної та колективної безпеки і оборони відповідних країн;
- функціональна спрямованість передусім на попередження НС і пом'якшення їх наслідків, зниження ризиків виникнення НС;
- високий рівень матеріально-технічного, фінансового та інших видів ресурсного забезпечення.

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ
УКРАЇНИ**

**КАФЕДРА УПРАВЛІННЯ ТА ОРГАНІЗАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СФЕРІ
ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ**

Лекція № 10

Тема 2.4: «Добровільні пожежні організації у системах цивільного захисту зарубіжних країн у контексті завдань органів публічної влади у сфері національної безпеки»

Місце проведення: аудиторія за розкладом занять.

Час проведення: 80 хвилин.

Матеріальне забезпечення: мультимедійний проектор.

Мета лекції:

Розглянути добровільні пожежні організації у системах цивільного захисту зарубіжних країн у контексті завдань органів публічної влади у сфері національної безпеки

Загальні методичні вказівки

28.Перевірити наявність здобувачів на занятті.

29.Записати на дошці тему лекції та навчальні питання, викласти навчальний матеріал.

30.Вибірково перевірити якість ведення конспекту.

Тема 2.4.

Добровільні пожежні організації у системах цивільного захисту зарубіжних країн у контексті завдань органів публічної влади у сфері національної безпеки

Розглянуто особливості функціонування добровільних пожежних підрозділів у провідних країнах світу, які є основою усіх пожежно-рятувальних сил у національних системах цивільного захисту населення. Доведено, що за принципами побудови та функціонування добровільної пожежної охорони зарубіжних країн малочим відрізняється від української. Зазначено, що головною причиною недосконалості вітчизняної системи пожежної безпеки є недостатня самостійність органів місцевого самоврядування.

Зарубіжний досвід показує, що найбільш раціональним засобом проти пожежного захисту на місцях та у регіонах є організація добровільної пожежної охорони (далі ДПО). ДПО за кордоном має історичні корені, національні особливості і традиції. У всіх країнах вона створена з метою об'єднання зусиль громадян (не професіоналів) для боротьби з пожежами. Треба наголосити, що добровільні пожежні команди за чисельністю перевищують професійних пожежників і разом з ними створюють достатньо ефективну систему пожежної безпеки. В Україні, незважаючи на майже схожі принципи створення та функціонування добровільних пожежних підрозділів, відзначається низький рівень забезпеченості пожежною безпекою в Україні. Причини полягають у низькому матеріально-технічному забезпеченні проти пожежних підрозділів. Для добровільних пожежних дружин це є однією з головних причин їхньої низької професійної готовності.

У працях вітчизняних і зарубіжних вчених розглядаються питання створення та функціонування добровільних пожежних підрозділів в окремих державах світу. Зокрема, дослідження у цій сфері присвячені роботі С. Андрєєва, Ю. Воробйова, Л. Жукової, Н. Клименко, С. Соколова, М. Стеблюка, М. Фалєєва, Г. Федулова, О. Труща, В. Назаренка,

В. Тищенко та інших. Але вони здебільшого розглядають системи цивільного захисту, а не роль окремих підрозділів у його забезпеченні.

Метою лекції

є узагальнення інформації про існуючі системи добровільної пожежної охорони

рубіжних країн у контексті визначення завдань органам публічної влади у контексті зміни їх повноважень у редакції Конституції України.

Розглянемо особливості організації добровільної пожежної охорони у найбільш розвинених країнах Європи та США, де ці структури набули найбільшого розвитку. Для системи добровільної пожежної охорони ФРН характерною являється самостійних підрозділів у кожній із федеративних земель та відсутність федерального органу управління ними. У кожній землі існують свої нормативні акти щодо організації добровільної пожежної охорони. Порядок їхніх дій визначений законодавством, яке може істотно відрізнятися за змістом залежно від фінансового рівня різних

земель Німеччини. Водночас, принципи організації добровільної пожежної охорони в кожній із земель приблизно однакові. Так, наприклад, згідно з законодавством, кожна община зобов'язана створити пожежну охорону. А у містах із населенням понад 90 тис. жителів організовуються професійні пожежні команди разом із добровільними пожежними дружинами [1]. В інших містах організовується ДПО, складяк ої доповнюється штатними працівниками для обслуговування центрального диспетчерського пункту.

Майже добровольці проживають у сільській місцевості. Кількість пожежної охорони становить 62 тисячі осіб (зокрема, 60 тисяч осіб добровільних пожежників, 1 тисяча професійних пожежників і 1 тисяча пожежників в об'єктових підрозділах пожежної охорони) при чисельності населення Землі 3,5 мільйонів осіб. Чисельність кожного підрозділу добровільної пожежної охорони становить в середньому майже 100 осіб [2]. Статті витрат на утримання оперативних підрозділів ДПО визначаються бюджетом відповідного органу місцевого самоврядування. Оперативні підрозділи ДПО не мають штатних працівників. Несення постійних чергувань у пожежних депон не передбачається [3].

Добровільні пожежники отримують зарплату за основним місцем роботи.

А фінансові витрати працедавців на виплату зарплати компенсуються органами місцевого самоврядування. Усі добровільні пожежники в обов'язковому порядку підлягають страхуванню на випадок загибелі, травмування або інвалідності.

Добровільним пожежникам Німеччини надаються соціальні гарантії і пільги стосовно звільнення від служби в армії за наявності б-тилітнього стажу служби в ДПО; страхування на випадок загибелі, травмування або отримання інвалідності; включення служби до добровільної пожежної охорони за гальний трудовий стаж для призначення пенсії; отримання зарплати за основним місцем роботи за час, проведений на оперативній роботі, і за 10 тижневий період навчання; повна або часткова оплата праці керівної ланки і основного технічного персоналу; моральне стимулювання у вигляді нагород (за 25 років бездоганної служби, за особливих заслуг, за 40 років бездоганної служби), громадські відзнаки; оплата членства в різних клубах; доплата до пенсії заслуженим добровільним пожежникам; безкоштовна видача уніформи, забезпечення пожежним спорядженням [4]. Кожен аземля створює навчальний підрозділ, який готує професійних та добровільних пожежників та підвищує їх кваліфікацію. Підготовка добровільних пожежників триває 10 тижнів, а професійних пожежників 40 тижнів. Навчальний центр працює безперервно і продовжує 10 місяців в році. Центр має сучасне устаткування та одночасно готує більше 100 пожежників [5].

У Франції з 250 тисяч пожежників лише 50 тисяч (20%) – професіонали. Інші – добровольці. У великих містах, на які доводиться найбільше число надзвичайних ситуацій, зокрема пожеж, їх ліквідацією займаються професіонали [6]. Добровільні пожежні команди діють у провінції. Місцеві пожежники, окрім гасіння пожеж, виконують функції рятувальників, надають допомогу при ДТП, опіках, отруєннях тощо. Віковий ценз французьких добровільних пожежників – 16–55 років [7]. Здоров'я у них перевіряє медична комісія. Вони не повинні мати судимості. Добровольці проходять спеціальну підготовку – мінімум 250–260 годин, складають іспити і тільки після цього з ними укладають контракт на 1–2 роки. Після цього добровольця включають у графік чергувань, який у попередньому порядку погоджують з його начальством за основним місцем роботи. Добровольці мають право на відпустку у будь-яку пору року [8]. Окрім

того, у Франції добровільним пожежникам передбачено надбавка до основної пенсії: 20 років стажу – 450 євро в рік; 35 років і більше – 1800 євро в рік. Пільги і соціальні гарантії встановлюються органами місцевого самоврядування. Поряд організації служби багатьох чому аналогічний Німеччині [9]

У Великобританії добровільні пожежники представлені в усіх асоціаціях пожежної охорони, зокрема в асоціаціях із виробництва і продажу протипожежного обладнання і науково-дослідних організаціях у сфері пожежної безпеки. ДПО у Великобританії розглядається як доповнення до професійних підрозділів і притягується до гасіння і попередження пожеж за необхідністю. Разом із територіальними підрозділами ДПО створюється і на промислових об'єктах. Штатні посади керівників об'єктових дружин комплектуються здебільшого з професіоналів. У сільській місцевості і невеликих населених пунктах ДПО створюється при професійній пожежній охороні. Чисто добровільні пожежні формування є тільки в Шотландії і Північній Ірландії [10].

У Данії завдання забезпечення пожежної безпеки в країні покладені на професійну пожежну охорону. Добровільні пожежні формування є в дуже незначній кількості. Професійна пожежна охорона міститься зарахунок муніципалітетів. На промислових підприємствах існує приватна пожежна охорона.

В Ірландії тільки столиця Дублін має професійну пожежну охорону, усі інші населені пункти охороняються змішаними пожежними командами, що складаються з добровільних пожежників і мінімального числа професійних пожежників.

В Італії Національний корпус пожежників має у своєму складі добровольців здебільшого, з числа професійних пожежників, у яких закінчився термін служби і які, згідно із законом, автоматично зараховуються в добровільний резерв [11]

У Фінляндії добровільні пожежні формування організовуються як у містах, так і в сільських громадах. Утримуються вони за рахунок засобів, що виділяються Відділенням рятувальних робіт, і дотацій, що отримуються від магістратури міських громад.

У Швеції добровільна пожежна охорона становить більше 80% чисельності

пожежної охорони країни. Відповідальність за організацію діяльності добровільної пожежної охорони несуть муніципалітети. На пожежну команду муніципалітету (як на професійну, так і на добровільну) покладаються функції гасіння пожеж, порятунку людей і надання допомоги при різних аварійних ситуаціях [12].

В Австрії ДПО організують, забезпечують і фінансують муніципальні органи земель громад. Підрозділи добровольців організовані за принципом професійних частин, але мають дуже обмежений оплачуваний склад. За чисельністю добровільних пожежників Австрії на порядок перевищують кількість професійних пожежників. Особлива увага приділяється підготовці добровільних пожежників. Основним методом навчання вважається практичне заняття. Особливістю австрійських добровільних пожежників є наявність масового резерву, що пройшов первинну підготовку і тримає основні навички боротьби з пожежами. Окрім роботи з гасіння пожеж, добровільні пожежники активно ведуть роботу з попередження пожеж за допомогою засобів

проти пожежної пропаганди і проведення масових заходів. Значна увага приділяється

збереженню і підтримці традицій добровольства, розвивається мережа музеїв і з пожежно-

технічною тематикою, серед населення поширено колекціонування пожежної атрибутики. Престиж ДПО в очах громадської думки підтримується на високому рівні. У Бельгії майже уся пожежна охорона країни складається з добровільних пожежників. Добровільні пожежники користуються значними пільгами, тому при комплектуванні добровільних пожежних дружин переважає технічним фахівцям,

спортсменам, людям вільних професій. Майже 7% добровільних пожежників – жінки.

Характерною особливістю є відбір і навчання для професійних пожежних команд певної кількості добровольців як резерву.

У Чехії, так як і в Україні, на відміну від згаданих країн, існує основний законодавчий акт, що регулює діяльність добровільних пожежних товариств в Україні, – закон про

протипожежний захист 1985р. Пожежні добровольці організовані в асоціації, що діють на основі власних ресурсів і наданих грантів [14]. Діяльність пожежних підрозділів фінансується з муніципального бюджету і урядових грантів через Міністерство внутрішніх справ. Число професійних пожежників становить 10 тис. осіб, а добровільних – більше 350 тис. осіб. Пожежники добровольці повністю застраховані як компенсацію отримують тільки заробітну плату. Навіть при гасінні пожежі ніяких спеціальних привілеїв вони не мають [15]. Цю діяльність вони присвячують свій вільний час. Навчання добровольців забезпечує Протипожежна і рятувальна служба країни. Технікою, майном і спорядженням найчастіше забезпечують муніципалітети, іноді зарахунок грантів уряду і власних коштів [16]. У США пожежники-добровольці складають 72% від загальної кількості. Підрозділи добровільної пожежної охорони існують у населених пунктах із чисельністю населення більше 2500 чоловік [17]. У США добровільні пожежники виконують оперативні завдання безкоштовно, вважаючи це обов'язком громадою. Гроші на їх еквіпіровку і навчання поступають з місцевих бюджетів. Кожен пожежник-доброволець повинен бути підготовлений відповідно до державних вимог. Необхідна техніка і спорядження отримуються пожежним округом як зарахунок податків, так і за рахунок акцій і збору коштів. Окрім того, уряд США передбачає субсидії. Здебільшого, пожежні департаменти готують і оснащують підрозділи відповідно до конкретних ризиків,

існуючих воєнних районах. Форма одягу визначається місцевим пожежним округом і варіюється

у різних населених пунктах. У США немає федеральних законів, що регулюють діяльність

підрозділів добровільної пожежної охорони. Кожен підрозділ пожежної охорони контролюється на місцевому рівні. Колегія довірених осіб встановлює правила роботи

таких підрозділів. Добровільна пожежна охорона несе відповідальність за гасіння пожеж

і забезпечення безпеки життєдіяльності населення. До її обов'язків належить реагування на усі пожежі, дорожньо-транспортні події, небезпечні інциденти і надзвичайні погодні умови [18].

Кількість добровольців залежить від специфіки пожежного департаменту. У деяких

підрозділах добровільної пожежної охорони працює велика кількість добровольців, тоді як в інших –

зовсім невелика кількість. Кількість добровольців, що залучаються, також залежить від часу доби і дня тижня.

Для залучення людей в добровільні пожежні команди в США є певна система соціальних пільг, як і в Німеччині чи Франції, забезпечуються зарахунок місцевих

органів влади. Соціальні, економічні і податкові пільги відрізняються в різних насе-

лених пунктах. Якщо узагальнювати їх, то пільги стосуються надання безкоштовної стоматологічної допомоги; компенсації при купівлі окулярів;

повернення (до 5 тис. доларів в рік) витрат на лікування, надання медичних послуг;

компенсація (до 5 доларів в рік) на дитину за дитячий садок; надання відтермінування

з сплати місцевих податків [19]. Добровільні пожежники виходять на пенсію після

20

років служби або при 5 роках служби досягненні 50-тилітнього віку. За чергування у святкові дні надається додатково до 15 днів щорічної відпустки. Окрім того,

добровільнимпожежнимСША надається щорічна (додаткова) відпустка. Страхування здоров'я добровільного пожежника в штаті оцінюється в сумі до 20 тис. доларів в рік.

При загибелі пожежника його сім'я виплачується річний оклад [20]. Для членів пожежного союзу надається до 800 доларів в рік за навчання. Добровільні пожежники мають право на федеральну субсидію офіцера громадської безпеки, яка забезпечує фінансову допомогу членам сім'ї, у разі, якщо пожежник гине під час виконання своїх обов'язків. У США розроблена програма залучення громадської роботи з запобігання пожежам, яка передбачає розширення сфери впливу пожежних добровольців з метою доведення принципів забезпечення пожежної безпеки до кожного жителя країни. Для керівництва цієї програмою при адміністрації пожежної охорони створена спеціальна група, в кожному штаті – координаційний комітет з представників місцевих добровільних пожежних формувань приватного сектора, органів пожежної охорони, місцевої влади. Україні створена Національна рада пожежних добровольців, яка розгорнула активну діяльність з удосконалення національної системи добровільної пожежної охорони та наближення її зарівнем підготовки технічної оснащеності до професіоналів.

В Україні добровільна пожежна охорона створюється з метою проведення заходів із запобігання виникненню пожеж та організації їх гасіння. Порядок забезпечення діяльності пожежно-рятувальних підрозділів добровільної пожежної охорони, права та обов'язки осіб, які є її членами, визначаються положенням про добровільну пожежну охорону, що затверджується органом місцевого самоврядування, керівником суб'єкта господарювання, що їх утворили, за погодженням із територіальним органом ДСНС [22]. Основними завданнями пожежно-рятувальних підрозділів добровільної пожежної охорони є забезпечення

пожежної безпеки, запобігання виникненню пожеж та нещасних випадків в наних, гасіння пожеж, рятування людей, а також надання допомоги у ліквідації наслідків інших надзвичайних ситуацій [23]. Членом пожежної дружини (команди) на добровільних засадах може бути особа, яка досягла 21-річного віку і здатна за своїми здібностями та станом здоров'я виконувати покладені на неї обов'язки. Фінансування матеріально-технічне забезпечення добровільної пожежної охорони здійснюється за коштів місцевих бюджетів та коштів суб'єктів господарювання, а також членські внески, дотації, прибуток від провадження господарської діяльності, прибуток від майна добровільної пожежної охорони, дивіденди, надходжень від страхових компаній, пожертвувань юридичних та фізичних осіб, інші джерела [24]. Винагорода особам, які забезпечують добровільну пожежну охорону, за час їх участі у гасінні пожеж, здійсненні пожежно-профілактичних заходів та чергувань, громадянам, які залучалися в індивідуальному порядку до роботи зі ліквідації наслідків надзвичайної ситуації, здійснюється згідно з укладеними цивільно-правовими договорами між такими особами місцевою державною адміністрацією або органом місцевого самоврядування, суб'єктом господарювання, які залучали громадян до проведення зазначених робіт, за кошти, що виділяються для ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, з розрахунку середньомісячного заробітку замість основної роботи, але не менше десятинеоподаткованих мінімумів доходів громадян. Членам добровільних пожежних дружин (команд) надаються додаткова відпустка із збереженням заробітної плати тривалістю до десяти робочих днів на рік, а також грошові премії та цінні подарунки. Члени добровільних пожежних дружин (команд) підлягають обов'язковому особистому страхуванню на випадок загибелі (смерті), поранення (контузії, травм

каліцтва), захворювання, одержаного під час ліквідації пожежі або наслідків аварії, у розмірі десятирічної заробітної плати за посадою, яку вони займали (займають). Страхування членів добровільних пожежних дружин (команд) здійснюється за рахунок

підприємств, де вони створені. За сім'єю загиблого (померлого) зберігається право на пільги, якими він користувався замість роботи [25].

Таким чином, аналіз діяльності добровільної пожежної охорони у низці розвинених

країн світу дає змогу зробити такі висновки: добровільні пожежні формування створюються,

здебільшого, в сільських населених пунктах, а також у містах із чисельністю населення не більше 50–

100 тис. осіб. Добровільна пожежна охорона в усіх зарубіжних країнах, кількісно більше за професійну, в усіх столицях, а також населених пунктах із чисельністю більше 50–100 тис. осіб обов'язково створюється професійна пожежна охорона.

Аналіз низки законодавчих актів, що регламентують діяльність добровільної пожежної охорони в зарубіжних країнах, показує, що успішна діяльність добровільних

пожежних формувань можлива лише за наявності: правової бази їх діяльності; відповідних соціальних пільг і гарантій, що надаються добровільним пожежникам.

Пожежники знаходяться на основному робочому місці або в межах певної території. Облік часу чергування ведеться диспетчером пожежної частини. Дані про час

чергування передаються керівництву за основним місцем роботи. Обов'язковість виходу

на чергування забезпечується договірним чином між добровільним пожежником

і працедавцем за основним місцем роботи. Відсутність на роботі з поважних причин дублюється з резервного складу. Добровільний пожежник є членом Асоціації союзу

ДПО, які також ведуть облік їх роботи.

Висновки

Убільшості розвинених країн ДПО організоване на принципах матеріального стимулювання (повної або часткової оплати праці) керівної ланки і основного технічного персоналу (водії, мотористи, механіки). Діяльність інших членів ДПО стимулюється пільгами, по часовою платою за виконання роботи з гасіння пожеж або за час чергування в пожежному депо. Доцільно зазначити, що практично в усіх Європейських державах і США дуже широко застосовується моральне стимулювання добровільних пожежників у вигляді нагород, відзнак, громадської вдячності. Особливістю ДПО європейських країн є те, що добровільні пожежники створюють громадські об'єднання (союзи, асоціації тощо) разом із професійними пожежниками і науково-технічними організаціями, що спеціалізуються у сфері розробки та виробництва пожежної техніки та пожежно-технічного оснащення. Для України, в контексті адаптації досвіду зарубіжних країн, важливо, що удосконалення протипожежної охорони полягає у площині децентралізації влади та збільшення повноважень органів місцевого самоврядування через їх фінансову самостійність. Тільки тоді можна вирішити питання якісного забезпечення створення та функціонування ДПО, залучити для цього необхідні кошти та надавати відповідні соціальні пільги та преференції членам цих дружин. Розвиток місцевого самоврядування дасть змогу оперативніше вирішувати усі питання, які турбують членів громад та дасть можливість впливати на рівень їх добробуту. Втручання держави у цей процес повинно бути мінімальним.

Література

1. Добровольная пожарная охрана Германии: история ДПО Германии [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://www.igps.ru/component/content/article/68-2011-01-19-06-30-23/777-2012-03-05-06-38-22.html>.
2. Назаренко В. Ю. Добровільна пожежна охорона за кордоном як складова організаційно правового механізму державного управління пожежною безпекою: досвід для України / В. Ю. Назаренко // Теорія та практика державного управління [Текст]: зб. наук. пр. — Вип. 2 (41). — Х.: Вид-во ХарРІНАДУ “Магістр”, 2013. — С. 1—7.
3. Беседа о Добровольной пожарной охране [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://www.23.mchs.gov.ru/press/detail.php?ID=7670>.
4. Киченина В. С. Правовые основы деятельности противопожарной службы Франции / В. С. Киченина // Технологии и техносферной безопасности [Электронный ресурс]. — 2013. — Вып. № 1 (47). — Режим доступа : [http:// agps-2006.narod.ru/ttb/2013-1/15-01-13.ttb.pdf](http://agps-2006.narod.ru/ttb/2013-1/15-01-13.ttb.pdf).
5. Труш О. О. Досвід побудови та функціонування систем цивільного захисту українців членів Європейського Союзу Західної Європи / О. О. Труш // Теорія та практика державного управління [Текст] : зб. наук. пр. — Вип. 4 (27). — Х. : Вид-во ХарРІНАДУ “Магістр”, 2009. — С. 441—447.
6. Назаренко В. Ю. Добровільна пожежна охорона... — С. 1—7.
7. Тищенко В. О. Основні тенденції розвитку державної політики у сфері цивільного захисту України / В. О. Тищенко // Науковий вісник АМУ [Текст]. — 2010. — Вип. 4. — С. 356—366.
8. Кодекс цивільного захисту України [Електронний ресурс]: Кодекс № 5403-ВІ від 02.10.2012р. Верховна Рада України (Введення в дію 01.07.2013р.). — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5403%D0%B0-17/para%20n5>.
9. Про затвердження Положення про добровільну пожежну дружину (команду) [Електронний ресурс]: Постанова Кабінету Міністрів України № 136 від 25.02.2009р. Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/136-2009>.

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ
УКРАЇНИ**

**КАФЕДРА УПРАВЛІННЯ ТА ОРГАНІЗАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СФЕРІ
ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ**

Лекція № 11

**Тема 2.5: «Загальний стан збройних сил провідних країн
світу та суміжних держав, напрямки їх реформування та
розвитку»**

Місце проведення: аудиторія за розкладом занять.

Час проведення: 80 хвилин.

Матеріальне забезпечення: мультимедійний проектор.

Мета лекції:

Розглянути загальний стан збройних сил провідних країн світу та суміжних держав, напрямки їх реформування та розвитку.

Загальні методичні вказівки

31.Перевірити наявність здобувачів на занятті.

32.Записати на дошці тему лекції та навчальні питання, викласти навчальний матеріал.

33.Вибірково перевірити якість ведення конспекту.

Тема 4.2.

Загальний стан збройних сил провідних країн світу та суміжних держав, напрямки їх реформування та розвитку

Загальний розвиток воєнно-політичної обстановки в світі та розширення спектру ризиків і загроз для європейської безпеки визначає прагнення Заходу діяти в напрямку формування більш ефективного механізму забезпечення колективної безпеки та захисту спільних інтересів з опорою, насамперед, на Північноатлантичний альянс та створення воєнного компоненту Європейського союзу. З метою уникнення знаходження в «буферній зоні» між США/НАТО – на заході і « Росії » – на сході та забезпечення реалізації курсу на інтеграцію до європейських і євроатлантичних структур, Україні необхідно враховувати геостратегічний баланс сил, який складається на сьогодні в Європі. Визначальними чинниками, що впливають на формування воєнно-стратегічної обстановки в Європі є розширення Північноатлантичного альянсу за рахунок країн ЦСЄ, при одночасному реформуванні його командної структури та практичній реалізації концепції Міжнародних оперативних сил (МОС); формування оборонно-політичного союзу європейських країн у рамках Євросоюзу та регіонального угруповання військ Союзу Росії і Білорусі на Західному стратегічному напрямку; реформування національних збройних сил країн ЦСЄ з метою досягнення сумісності з ОЗС НАТО в Європі, а також проведення операції Сил стабілізації в Боснії і Герцеговині та миротворчої операції в Косово.

1. Загальний стан ОЗС НАТО, національних збройних сил провідних країн блоку та ОЗС ЄС, напрямки їх реформування та розвитку

Протягом 1999–2000 рр. керівництво Північноатлантичного союзу в основному завершило перехід на **нову командну структуру ОЗС НАТО в Європі**, створивши нові органи управління у Північній та Південній Європі.

Нова військова структура НАТО складається з двох Верховних головних (стратегічних) командувань: ВГК ОЗС НАТО в Європі та ВГК ОЗС НАТО на Атлантиці.

До складу ВГК ОЗС НАТО в Європі входять два головних (регіональних) командування: ГК ОЗС НАТО у Північній Європі та ГК ОЗС НАТО у Південній Європі, які мають визначені зони відповідальності, а також чотири командування видів збройних сил і сім об'єднаних (субрегіональних) командувань. (Слайд №)

Остаточено визначено місце трьох нових країн-членів НАТО у командній структурі альянсу (Польща і Чехія – в зоні відповідальності ГК ОЗС НАТО у Північній Європі, Угорщина – в зоні відповідальності ГК ОЗС НАТО у Південній Європі) та їх внесок у формування основних компонентів ОЗС НАТО.

При цьому, підрозділи, виділені зі складу ЗС трьох нових членів альянсу до сил негайного реагування НАТО, з 1 січня 2001 року будуть офіційно передані до складу мобільних сил (МС) НАТО, в результаті чого кількість бойових батальйонів, що знаходяться в розпорядженні командування МС, збільшиться з 10 до 12.

Остаточний термін приведення в оперативну готовність формувань, виділених до складу сил швидкого розгортання НАТО (ОАК СШР НАТО), – 1 січня 2003 року (10 бркбр ЗС Польщі, 4 бр ШР ЗС Чехії, 25 мбр ЗС Угорщини). Водночас, найбільш боєздатні підрозділи планується привести в оперативну готовність до початку 2001 року. В результаті цього, кількість бойових бригад у складі ОАК СШР НАТО збільшиться з 30 до 33 одиниць, а кількість бойових літаків у складі повітряного компоненту СШР – з 550 до 600 одиниць.

У складі головних оборонних сил НАТО, до яких відноситься решта з'єднань і частин ЗС нових членів альянсу, найбільш значна роль у планах НАТО відводиться німецько-датсько-польському армійському корпусу «Північний Схід». (Слайд №)

За планами командування НАТО, остаточне приведення нової структури управління у повну готовність до застосування планується завершити на початку 2003 року. Тим самим, керівництво альянсу розраховує завершити створення гнучкої системи управління, здатної забезпечити ефективне застосування коаліційних ЗС у збройних конфліктах різної інтенсивності, включаючи участь у миротворчих операціях як в зоні відповідальності НАТО, так і поза її межами.

Значної реорганізації зазнала **система управління бойовими діями авіації і протиповітряної оборони (УБДА і ППО) НАТО**, яка є підсистемою контролю повітряного простору і управління повітряним рухом. Концептуальна суть цієї трансформації полягає у переході від системи «NADGE» до системи «ACCS»¹, де процеси управління діями авіації та засобами ППО технологічно поєднані.

Основу нової об'єднаної системи УБДА і ППО НАТО «ACCS» складають:

11 стаціонарних Об'єднаних центрів повітряних операцій (ОЦПО), з них чотири – у підпорядкуванні командування ОВПС НАТО у Північній Європі, п'ять – у підпорядкуванні командування ОВПС НАТО у Південній Європі, один – у підпорядкуванні командування ВПС Франції, один – у підпорядкуванні командування ВПС Великобританії;

один мобільний ОЦПО (Рамштейн, ФРН) для забезпечення можливості швидкого розгортання системи УБДА і ППО за межами зони відповідальності НАТО.

Подальший розвиток системи УБДА і ППО НАТО буде здійснюватись за рахунок розгортання нових ОЦПО на території нових країн-членів НАТО (на теперішній час, кожна з трьох країн знаходиться в зоні відповідальності визначеного ОЦПО, а саме: Польща – ОЦПО-2 «Калькар» /ФРН/; Чехія – ОЦПО-4 «Месштеттен» /ФРН/; Угорщина – ОЦПО-5 «Поджіо-Ренатіко» /Італія/).

Введення системи «ACCS» до експлуатації планується закінчити до 2002 р., а приведення її до повної оперативної готовності – до середини 2005 р.

Створення у новій командній структурі НАТО об'єднаних командувань (органів управління третього рівня) фактично означає втілення в життя **концепції Міжнаціональних оперативних сил (МОС)**, яка надаватиме можливість штабам даного рівня проводити комплексну операцію з застосуванням різних видів збройних сил.

У загрозовий період, на основі штабу об'єднаного командування (ОК), який фактично є ядром штабу МОС, формуватиметься контингент Міжнаціональних оперативних сил. Основу контингенту МОС складатимуть сухопутні війська, які призначені для передачі в оперативне підпорядкування штабу ОК (національні – від ЗС країни, на території якої розташовано штаб; багатонаціональні – зі складу сил реагування НАТО або інших контингентів, які формуватимуться). До складу контингенту МОС також можуть бути включені багатонаціональні авіаційні та морські компоненти, що знаходяться в підпорядкуванні командувача регіональним командуванням та виділятимуться штабу ОК за розпорядженням командувачів видами збройних сил.

На стадії формування знаходяться ядра штабів МОС, що створюються на основі базових штабів НАТО (регіональних командувань в Північній і Південній Європі та командування ударним флотом НАТО на Атлантиці /на базі корабля управління ВМС США «Маунт Уїтні»/).

Імплементацию Концепції МОС (МС 389/1) передбачається завершити протягом 2004–2005 рр.

В рамках реалізації натовської концепції **Європейського компоненту безпеки і оборони (ЄКБО)** продовжується робота з опрацювання сучасного механізму взаємодії НАТО і ЗЄС при управлінні кризовими ситуаціями в Європі. В основу даного механізму покладено принцип використання сил та засобів НАТО при проведенні операції під егідою ЗЄС, який виходить зі спільного усвідомлення нинішньої неспроможності європейців самостійно проводити широкомасштабні миротворчі операції. Враховуючи, що наявний на сьогодні великий технологічний розрив між США та їх європейськими союзниками зберігатиметься достатньо тривалий час, очевидно, що даний

принцип залишатиметься базовим і після створення в рамках ЄС власної ефективної військової структури.

Подальшого розвитку набуває процес реалізації **Спільної європейської політики безпеки і оборони (СЄПБО)**, в рамках якого (в тісній координації з НАТО) створюватимуться **Європейські оборонні сили ЄС**.

На підставі рішень Хельсінкського (грудень 1999 р.) та Португальського (червень 2000 р.) саммітів ЄС визначені головні напрямки діяльності Євросоюзу з метою набуття автономної здатності до проведення миротворчих операцій. Зокрема, прийнято рішення про формування до 2003 року контингенту збройних сил Європейського союзу (сил швидкого реагування) чисельністю до армійського корпусу (до 60 тис. чол.) з власними структурами управління, розвідки, бойового та тилового забезпечення, а також приданими авіаційними та морськими компонентами. Відповідно до існуючих поглядів, європейські оборонні сили повинні бути в готовності до застосування протягом 60 діб та мати змогу автономно проводити операцію протягом одного року, з додатковою можливістю ротації контингенту через рік.

До кінця 2000 року в рамках Ради ЄС (на базі відповідних тимчасових органів, які вже створені) передбачено створити постійні політичні та воєнні органи (Постійний комітет з питань політики та безпеки, Воєнний комітет, Військовий штаб).

Водночас, досягнуто домовленості щодо створення до 2003 року контингенту поліцейських сил для застосування у складі миротворчих місій чисельністю 5 тис. осіб, з яких 1 тис. поліцейських має знаходитись у 30-добовій готовності до застосування (решта – у 60-добовій).

Рішення щодо формування європейських оборонних сил повинно бути опрацьовано до кінця 2000 року та прийнято на самміті ЄС в грудні ц. р. в Ніцці.

Остаточо, формування європейської оборонної складової планується завершити до 2003 року.

Перехід на нову командну структуру НАТО та набуття європейцями оборонних можливостей (в рамках ЄС) сприятиме удосконаленню національних ЗС у напрямку їх мобільності, взаємосумісності та ефективності, а також розвитку ЄКБО в рамках НАТО. В цілому, відповідно до вимог сучасної воєнної стратегії НАТО, збройні сили країн-членів альянсу повинні бути готові до проведення одночасно двох широкомасштабних військових операцій.

Виходячи з цього, основними напрямками реформування збройних сил провідних країн НАТО є:

- модернізація та удосконалення ядерного компонента збройних сил Великобританії та Франції (перегляд існуючого рівня стратегічних ядерних сил та визначення їх мінімально необхідного рівня для проведення політики «ядерного стримування»);
- структурне реформування сил загального призначення (Франції, Великобританії, ФРН, Бельгії, Данії) з метою оптимізації організаційно-штатної структури і кількісних параметрів ЗС, вдосконалення системи управління та зв'язку;
- скорочення загальної чисельності військ, при пріоритетному розвитку авіаційних, протиповітряних і високо мобільних сухопутних компонентів ЗС (СНР, СШР, мобільних сил тощо) та стійкому зростанні бюджетних асигнувань на потреби оборони (перш за все, у Великобританії, Туреччині, Канаді, Чехії, Угорщині, Італії, Люксембурзі, Нідерландах і США);
- поступовий перехід до професійної армії (Франція, Італія, ФРН);
- підготовка підрозділів для проведення миротворчих операцій;
- створення системи стратегічного перекиду сил та засобів у віддалені регіони;
- послідовне переозброєння на засоби високоточної зброї;
- комплексний розвиток систем управління, сил та засобів АСУ військами та зброєю, розвідки та РЕБ;
- вдосконалення форм, сил та засобів інформаційної боротьби;

– створення системи тилового забезпечення на далеких відстанях та на тривалий період.

Реформування та розвиток ЗС США продовжують здійснюватись згідно з концепцією «Чотирирічний оборонний огляд» (1997–2001 роки). В основному плануючому документі ОКНШ ЗС США – рамковій концепції «Joint Vision 2020»/JV2020 («Спільне бачення 2020»), визначені основні напрямки будівництва ЗС США до 2020 року. Концепція «Concept for Future Operations» («Спільні операції майбутнього»), в свою чергу, визначає основні напрямки трансформації ЗС США з метою найбільш ефективного та комплексного використання ЗС країни на початку XXI сторіччя.

В оприлюдненій у травні 2000 року концепції ОКНШ ЗС США «Спільне бачення – 2020» зазначається, що Сполучені Штати, не змінюючи зовнішньополітичного курсу, прагнуть зберегти за собою роль світового лідера і продовжують заявляти про себе як про державу, що має інтереси в усьому світі, які захищатиме будь-якими засобами, у т.ч. з використанням збройних сил. Нова концепція висвітлює концептуальні підходи до основних напрямків будівництва та застосування збройних сил, вирішення проблем захисту американських інтересів на заморських ТВД.

У сухопутних військах реформування передбачає: створення високомобільних з'єднань сухопутних військ здатних до швидкого перекидання у будь-який регіон світу; забезпечення їх домінування над противником в усьому спектрі можливих операцій: від миротворчих – до участі у повномасштабних бойових діях на ТВД. Відповідно до рекомендованого варіанта будівництва збройних сил армія США збереже 10 боєготових дивізій. Буде прискорена реалізація плану «Армія-XXI», що внесе революційні зміни в боєздатність військ у результаті впровадження сучасних інформаційних технологій. Для досягнення цієї мети планується суттєво посилити потенціал з'єднань та частин сухопутних військ

Реформування військово-повітряних сил здійснюється відповідно до концепції «Глобальне застосування: вигляд ВПС 21 сторіччя», згідно з якою військово-повітряні сили у майбутніх конфліктах повинні вирішувати задачі:

забезпечення переваги над противником у повітрі та космосі; застосування проти конкретних цілей оптимального складу сил. Основна суть реформування – створення 10 експедиційних повітряних з'єднань (ЕПЗ), призначених для вирішення завдань у кризових регіонах за планами як штабу БАК, так і регіональних командувань. Згідно з новим планом, буде створено географічний зв'язок між окремими оперативними авіаційними крилами, авіагрупами та ескадрильями, що входять до складу активного компоненту ВПС та резерву. ЕПЗ планується підсилити стратегічними бомбардувальниками (до 100) дальнього радіусу дій. Крім цього, у ВПС США йде об'єднання підрозділів винищувальної і бомбардувальної авіації з тим, щоб спростити структуру бойового керування. Буде скорочена чисельність підрозділів, які задіяні у ППО материкової частини США.

У військово-морських силах розроблений документ під назвою «Вперед... з моря» відповідно до якого визначені основні завдання ВМС: контроль морських просторів і завоювання переваги на морі; забезпечення стратегічного стримування, стратегічного перекидання та передової присутності на морі. Крім того, головним завданням сил загального призначення ВМС залишається підтримка їх у високій бойовій готовності до ведення спільних з СВ та ВПС операцій у складі об'єднаних угруповань – експедиційних сил. Основна увага сучасної концепції використання ВМС приділяється їх залученню у прибережних зонах поблизу кризових районів (так званих «експедиційних війн» по захисту національних інтересів) з головним завданням – забезпечити панування на морі і перевагу у повітряному просторі над акваторіями в районах конфліктів у прибережних водах і у повітряному просторі над самим узбережжям на глибину дальності дії високоточної зброї кораблів і літаків палубної авіації (1200–1800 км від берега).

Водночас, продовжується структурна реорганізація ВМС, яка викликана скороченням бюджету на потреби ВМС. Скорочується кількість бойових кораблів за рахунок виведення з бойового складу застарілих кораблів. Водночас до бойового складу ВМС включаються нові кораблі різних класів,

в основному носії високоточної зброї, бойові можливості яких дозволяють замінити одним декілька кораблів старих типів.

В найближчому майбутньому зусилля ВМС США будуть спрямовані на продовження передової присутності експедиційних сил у передових районах у складі оперативних флотів (ОФ) з метою контролювання і запобігання кризам та негайного реагування «усією міццю з моря» у випадку невдачі залякування та початку регіонального конфлікту.

Сучасна роль **морської піхоти** щодо присутності у передових районах та дій «проти берега» є унікальною і буде постійно зростати. Крім того, з'явилась тенденція щодо використання морської піхоти в якості сил швидкого розгортання, особливо під час проведення спільних операцій і навчально-бойових заходів з країнами ЦСЄ та АТР. Активно впроваджується нова концепція «Корабель-ціль-маневр» (Ship-to-Objective Maneuver), яка передбачає нанесення удару по віддаленим від узбережжя об'єктам противника силами МП без попереднього захоплення берегового плацдарму.

Реформування та розвиток ЗС Великобританії здійснюються згідно з новою програмою МО Великобританії «**Стратегічний оборонний перегляд**», яка визначає основні цілі та завдання національних ЗС, пріоритетні напрямки їх подальшої розбудови, а також роль та місце збройних сил у майбутній системі національної безпеки. Новим елементом даної програми є розвиток військового співробітництва з країнами ЦСЄ та СНД.

Передбачається створення **об'єднаних сил швидкого реагування (ОСШР)**, які включатимуть елементи об'єднаних сил швидкого розгортання, а також з'єднання та частини СВ, ВПС і ВМС, підрозділи бойового та матеріально-технічного забезпечення. Це дозволить Великобританії брати участь одночасно в двох миротворчих операціях з контингентами сухопутних військ до 15 тис. чол. в кожному. Для посилення можливостей ОСШР створено: об'єднане авіаційне крило літаків ВМС та ВПС, об'єднане вертолітне командування. Термін оперативної готовності нового об'єднання ЗС визначено середину 2001 року.

Головною метою реорганізації **сухопутних військ** є створення високомобільних з'єднань, оснащених сучасними зразками озброєння і військової техніки та спроможних вирішувати завдання у складі багатонаціональних сил угруповань ОЗС НАТО на Європейському ТВД, здійснювати оборону країни та самостійно і ефективно діяти за межами зони відповідальності альянсу. При цьому, загальна чисельність СВ буде збільшена на 3300 чол., в основному, за рахунок розгортання додаткових підрозділів бойового та матеріально-технічного забезпечення (зв'язку, інженерних, тилових тощо).

Реорганізація та модернізація **військово-повітряних сил** Великобританії спрямовані, перш за все, на підготовку сил до участі в операціях «проекції сили», внаслідок чого головна увага приділяється збереженню збалансованого складу авіації, в тому числі: ударних літаків, літаків ППО, морської авіації, ДРЛВ, літаків-заправників та вертольотів пошуку і рятування. Головними напрямками зосередження зусиль з реформування ВПС є вдосконалення системи управління і технічна модернізація. Центральне місце в плані посилення ударних можливостей ВПС Великобританії відводиться програмі «Єврофайтер».

Розвиток британських **військово-морських сил** здійснюється на основі перспективного плану розвитку ВМС «Стратегічний план на 2000–2015 роки» і спрямований на поступовий відхід від проведення великомасштабних бойових дій на океанському просторі та перехід до проведення операцій, перш за все, в прибережних районах. На сучасному етапі, основна увага зосереджена на розвитку основної тріади флоту – ударних авіаносних груп, атомних підводних човнів та амфібійно-десантних сил, оскільки з введенням у 1999 році до бойового складу ВМС четвертого ПЧАРБ типу «Вейнгард» командування ЗС Великобританії завершило реалізацію програми модернізації стратегічних сил і протягом принаймні 10–15 років не планує будівництва нових аналогічних систем.

Реформування та розвиток ЗС ФРН здійснюється в рамках програми Федерального міністерства оборони «Бундесвер – продовження розвитку в XXI столітті: основоположні засади фундаментального відновлення.»

Реформа включає комплекс заходів з реорганізації Бундесверу протягом наступних 10–15 років. Очікується, що остаточну програму реформування ЗС ФРН буде затверджено ще до кінця 2000 року. План реформування, який охоплює питання структури, чисельності, завдань і озброєння Бундесверу, отримає фінансове обґрунтування і забезпечення. Після прийняття загального плану реформи буде затверджена (очікується на початку 2001 р.) нова «Концепція озброєння Бундесверу», а також «Концепція нової дислокації ЗС ФРН».

Реорганізація збройних сил передбачає, перш за все, значне їх скорочення – із сьогоднішніх 320 тис. військовослужбовців має залишитися 277 тис. осіб. (у тому числі 150 тис. у підрозділах сил кризового реагування). Значно зменшується число військовослужбовців строкової служби, причому передбачено поступове скорочення їх чисельності до 77 тис. в 2004 р., а в подальшому до 53 тис. в 2010 р. (тривалість строкової служби теж зменшується – з 10 до 9 місяців).

Значних змін зазнає **система управління Бундесверу**, яка буде організована відповідно до сучасних вимог та принципу поєднання адміністративного і оперативного контролю за виконанням оперативних завдань різними установами (відомствами). З цією метою, пропонується:

розширити повноваження Генерального інспектора Бундесверу;
створити Об'єднану службу забезпечення (Базис збройних сил) на яку покладаються завдання: планування і управління бойовими діями; організація підтримки бойового застосування збройних сил; організація об'єднаного тилового забезпечення; ведення розвідки; топогеодезичне забезпечення; управління службою фельд'єгерів; організація військової підготовки і навчання; автотранспортне забезпечення; організація захисту від зброї масового ураження;
реорганізувати Центральне медичне відомство Бундесверу;

удосконалити систему територіальної оборони країни шляхом реорганізації семи існуючих військових округів в чотири округи.

Скорочення збройних сил особливо позначиться **на загальній структурі сухопутних сил**. Схема управління військами, яка діяла до цього часу (командування сухопутних сил – корпус – дивізія – бригада) змінюється. Штаби корпусів будуть звільнені від обов'язків адміністративного управління.

Після відповідної реорганізації, сухопутні сили матимуть в своєму складі вісім дивізійних еквівалентів, з них:

п'ять важких дивізій (танкові або мотопіхотні);

одну дивізію для виконання спеціальних операцій (складатиметься із двох повітрянодесантних бригад і командування спеціальних сил /бригадного рівня/);

одну дивізію для проведення аеромобільних операцій;

командування підтримки (дивізійного рівня), до складу якого увійдуть частини бойового забезпечення: артилерійські, інженерні війська, тилові підрозділи);

Розвиток ВПС передбачає реорганізацію організаційно-штатної структури, вдосконалення системи оперативного управління силами та засобами, модернізацію старого повітряного парку та закупівлю нових сучасних літаків, поліпшення системи тилового забезпечення ВПС.

Продовжується приведення в оперативну готовність спільного американо-німецько-нідерландського оперативного з'єднання протиракетної та протиповітряної оборони, основним призначенням якого є швидке розгортання системи ПРО і ППО у кризових регіонах поза межами зони відповідальності НАТО.

Розбудова ВМС здійснюється відповідно до програми розвитку військово-морських сил «Флот 2005». В ході другого етапу реорганізації (1995–2005 рр.) продовжується скорочення чисельності кораблів (до 93 одиниць),

проводиться оптимізація структури військово-морських сил та оснащення їх сучасним озброєнням.

Триває будівництво чотирьох підводних човнів проекту «212» (введення до бойового складу планується у 2002–2005 рр.), фрегатів нового покоління проекту «124» (введення до бойового складу планується у 2002–2005 рр.). У 2000–2007 рр. на озброєння ВМС надійде 5 з 15 корветів К-130, оснащених найсучаснішим радіоелектронним обладнанням.

У рамках створення багатонаціональних військових формувань, продовжується формування німецько-італійської альпійської бригади, створено спільний німецько-датсько-польський армійський корпус та німецько-американське з'єднання ППО.

Розвиток та реформування ЗС Франції продовжує здійснюватись відповідно до військової реформи країни, яка розрахована на період до 2015 року та проводиться у три етапи (перший – 1997–2002 рр., другий – 2002–2008 рр., третій – 2008–2014 рр.). Основні напрямки реформи: модернізація сил ядерного стримування; реформування сил загального призначення; перехід до професійної армії та нової моделі збройних сил; реструктуризація оборонної промисловості; удосконалення системи управління територіальною обороною.

Реформування збройних сил Франції здійснюється відповідно до Закону про військове програмування збройних сил на період 1997–2002 рр. та на подальшу перспективу (перший етап). Основна увага приділятиметься переведенню національних збройних сил на професійний принцип комплектування військ. Остаточний перехід ЗС Франції на професійну основу (включаючи національну жандармерію) передбачається здійснити до 2002 року.

У розвитку сил ядерного стримування основну увагу буде приділено модернізації та удосконаленню засобів доставки ядерних зарядів – надводних кораблів та підводних човнів, а також літаків стратегічної авіації. Програма модернізації морського компонента передбачає будівництво до 2008 року чотирьох ПЧАРБ нового покоління типу «Тріумфан», які будуть оснащені

балістичними ракетами (БРПЧ) М-45 (на теперішній час на озброєнні ВМС прийнято два підводних човни нового покоління – «Тріумфан» і «Темерер»). Прийняття двох інших ПЧАРБ заплановано у 2003 та 2008 роках відповідно. Триває виконання заходів з прийняття на озброєння ВМС нового АВБА «Шарль де Голь». Перші 10 палубних літаків «Рафаль» (із 60 запланованих) надійдуть на озброєння авіаносця в 2000–2001 рр., останні 50 – починаючи з 2004 року.

З прийняттям в 2005 році на озброєння ВПС нових багатоцільових літаків «Рафаль», передбачається поетапна заміна літаків «Міраж 2000 N», які на теперішній час складають авіаційний компонент тактичних ядерних сил ЗС Франції.

В рамках реформування та розвитку сухопутних військ створено два нових оперативних командування (Командування сил наземних дій і Командування тилового забезпечення); остаточно завершення переходу військ з дивізійної на бригадну структуру; реформовано територіальні командування (військові райони). Водночас, тривають заходи з подальшої професіоналізацію та скорочення загальної чисельності військ (до 2002 року – до 138,5 тис. чол.), переоснащення сухопутних військ сучасними зразками озброєння та військової техніки.

Розвиток та реформування ВПС включає: удосконалення організаційно-штатної структури, системи управління ВПС та наземних систем обробки супутникової інформації; розширення можливостей ВПС з використання супутникової розвідувальної інформації; прийняття на озброєння нових та модернізацію існуючих авіаційних засобів.

При цьому, головна увага приділяється виконанню чотирьох основних функцій: ядерного стримування, попередження, перекиду військ та захисту території.

Розвиток та реформування ВМС буде здійснюватись у напрямку удосконалення організаційно-штатної структури спеціалізованих командувань **військово-морських сил** Франції (протягом першої половини 2000 року на базі спеціалізованих командувань /військово-морських дій,

протичовнових дій та мінно-тральних сил/ сформовано об'єднане командування надводних сил), поступового оновлення корабельного складу та оснащення ВМС новими системами озброєння.

Структури забезпечення ВМС мають об'єднатися навколо єдиних ВМБ Брест та Тулон.

Значна увага приділяється введенню до бойового складу ВМС нового АВБА «Шарль де Голь» та підготовки до будівництва другого АВБА (2002–2012 рр.).

Реформування та розвиток збройних сил Туреччини здійснюється в рамках загальнонаціональної Системи планування, розробки програм та формування бюджету.

Основою оборонного планування ЗС Туреччини є «Національна військова стратегія Туреччини» (НВСТ), яка розробляється Генеральним штабом. В рамках НВСТ і з урахуванням пропозицій (заявок) командувачів видами ЗС розробляється «План стратегічних цілей» (ПСЦ) – концептуальний документ, який визначає бойовий та чисельний склад, оперативні та матеріальні потреби ЗС на 10-ти річну та 25–30-ти річну перспективу.

Технічна модернізація ЗС Туреччини здійснюється в рамках «Десятирічної програми закупок і поставок» на період 1999–2008 рр. Вона містить близько 1300 проектів щодо придбання озброєння і військової техніки для ЗС Туреччини, загальна вартість яких складає 67 млрд. дол. США.

Оборонними проектами найвищого пріоритету в Туреччині визначені:
впровадження об'єднаної автоматизованої системи зв'язку ЗС Туреччини ТАФІКС;
впровадження тактичної системи зв'язку району бойових дій ТАСМУС;
створення об'єднаної автоматизованої системи спостереження за надводною обстановкою «Далекий горизонт»;
придбання 19 розвідувальних комплексів на базі безпілотних літальних апаратів;
створення супутникової системи розвідки і спостереження.

Розвиток та реформування сухопутних військ здійснюються на основі «Плану модернізації СВ», розрахованого на 1999–2008 рр.

Основними напрямками розвитку СВ залишатимуться: підвищення мобільності та вогневої моці; вдосконалення можливостей з розвідки, виявлення місцеположення та ідентифікації противника в глибині бойового порядку; підвищення живучості військ на полі бою; поліпшення процедур бойового управління і контролю за рахунок автоматизації; вдосконалення процесів оперативного і мобілізаційного розгортання; вдосконалення можливостей з проведення спеціальних (антитерористичних, правоохоронних, розвідувально-диверсійних тощо), миротворчих, гуманітарних операцій, в тому числі під егідою НАТО, ОБСЄ та ООН.

Розвиток та реформування ВПС здійснюватиметься шляхом вдосконалення організаційно-штатної структури частин і підрозділів, модернізації авіаційного, ракетного та радіолокаційного озброєнь в рамках реалізації «Плану модернізації ВПС» і «Десятирічної програми поставок і закупок».

Підвищення бойових можливостей системи ППО Туреччини здійснюється за рахунок надходження у підрозділи ППО сучасних винищувачів F-16С, ЗУР «Рапіра», 35-мм ЗУ «Ерлікон», сучасних мобільних трикоординатних РЛС виявлення повітряних цілей.

Розвиток та реформування ВМС здійснюватиметься у напрямку подальшого нарощування їх бойових можливостей за рахунок введення до бойового складу нових та модернізації наявних кораблів флоту і вертольотів авіації ВМС.

Основними напрямками модернізації ВМС залишатимуться: поступове скорочення корабельного складу в рамках його кардинального оновлення; посилення можливостей флоту з ведення надводних та підводних бойових дій, протимінної, протичовнової, протиповітряної оборони (зокрема, із зональної ППО); забезпечення надійного контролю надводної та підводної обстановки; вдосконалення тактики бойового застосування сил флоту, авіації та морської піхоти; поліпшення матеріально-технічного забезпечення ВМС.

2. Загальний стан збройних сил суміжних країн Східної Європи, напрямки їх реформування та розвитку

Збройні сили суміжних країн (Польщі, Угорщини, Словаччини, Румунії) знаходяться у стані глибокого реформування, основними напрямками (відповідно до національних концепцій і програм розвитку та будівництва) є:

- скорочення їх чисельності, при одночасному стійкому збільшенні бюджетних асигнувань на потреби оборони;
 - розосередження ЗС по всій території країни (перегрупування військ /сил/ у тому числі і на Східному напрямку, де раніше угруповань військ не створювалось);
 - перехід з організаційно-штатних структур «армія-дивізія» на «корпус-бригада» (відповідно до вимог НАТО);
 - доведення співвідношення унтер-офіцерського складу до офіцерського 3:1;
 - створення мобільних компонентів збройних сил (сил швидкого реагування);
 - оснащення з'єднань та частин сучасними видами озброєння та бойової техніки (як правило, західних зразків);
- комплексне удосконалення систем ППО, управління та зв'язку за рахунок модернізації та розвитку національних систем зв'язку, а також закупівлі засобів зв'язку стандартів НАТО.

Реалізація військового аспекту програми подальшого інтегрування до Північноатлантичного союзу на першому етапі передбачає:

- приведення у відповідність до вимог НАТО законодавчої бази;
 - приведення у відповідність до вимог НАТО системи управління військами.
- На сьогодні, на територіях держав – нових членів альянсу (Польща, Угорщина) здійснюється:
- підготовка об'єктів військової та цивільної інфраструктури, визначених для можливого забезпечення прийняття контингенту зі складу ОЗС НАТО;

– розгортання нових високоефективних засобів контролю за повітряною обстановкою і управління повітряним рухом (на базі РЛС AN/FPS-117) та інтегрування їх в об'єднану систему ППО НАТО в Європі;

– освоєння нових маршрутів польотів літаків далекого радіолокаційного виявлення системи «АВАКС–НАТО», що дає змогу вивчати повітряну та радіоелектронну обстановку на Східному напрямку, в тому числі і на території України (до рубежу Коростень-Житомир-Вінниця).

З метою скорішої інтеграції нових членів НАТО до військової структури альянсу, визначено ступінь їх участі у складі основних компонентів сил загального призначення ОЗС НАТО, а саме: сил реагування, головних оборонних сил та сил посилення.

Реформування та розвиток ЗС Угорської Республіки проводиться згідно з «Програмою стратегічного реформування Угорської Армії», яка розрахована на 10 років та складається з трьох етапів:

1-й етап (2000–2003 рр.) – «Структурні зміни, скорочення особового складу»;

2-й етап (2003–2006 рр.) – «Зростання бойових можливостей та рівня бойової підготовки, початок закупівлі зразків нової техніки»;

3-й етап (2006–2010 рр.) – «Технічна модернізація УА».

У Сухопутних військах планується: сформувати на базі Головного штабу СВ УА штаб армійського корпусу; розформувати штаби 2 та 3 механізованих дивізій та ліквідувати дивізійну ланку управління; завершити комплектацію Сил швидкого реагування особовим складом; переформувати артилерійську бригаду зі складу 3 мд в окрему корпусну бригаду польової артилерії; сформувати командування сил підтримки АК

У Військово-повітряних силах планується: перерозподілити весь льотний склад ВПС з урахуванням віку та класності; реформувати 59 авіапунктів відповідно до стандартів НАТО; модернізувати авіабазу «Кечкемет» в якості резервного аеродрому НАТО та розмістити на ній запасний оперативний центр контролю повітряного простору; розширити можливості авіабази «Сольнок» з метою створення центру авіаперевезень; посилити можливості 12 змішаного зенітно-ракетного полку ППО за рахунок введення до його

штату одного зрдн «Містраль-2»; модернізувати літаки МіГ-29; продовжити інтеграцію національної системи ППО до об'єднаної системи ППО НАТО в Європі; закупити та ввести в дію (до 2005 року) три нових потужних стаціонарних РЛС далекого радіуса дії; інтегрувати до складу 64 радіотехнічного полку ППО новий елемент – оперативний центр ППО.

Реформування та розвиток збройних сил Румунії

Процес реформування Румунської Армії (РА) триває у відповідності до «Концепції реструктуризації та модернізації ЗС Румунії» (FARO 2005/2010).

Передбачається, що Румунська Армія зразка 2005–2010 рр. базуватиметься на таких кількісних показниках: загальна чисельність особового складу – 140 тис. чол. (передбачно, до 2007 р.), в т.ч. 112 тис. – військових та 28 тис. – цивільних службовців; бюджетне фінансування оборонних витрат в межах – від 750 млн. дол. США (2000 р.) до 1190 млн. дол. США (2007 р.).

При цьому, зберігаючи загальну структуру, а саме: три види збройних сил, які матимуть назви – Наземні сили, Повітряні сили та Морські сили, в оперативному плані Румунська Армія складатиметься з таких компонентів:

Сили спостереження та раннього попередження,

Сили реагування в кризових ситуаціях,

Головні (або територіальні) сили,

Резервні сили.

З квітня 2000 року в Румунії розпочато практичну реалізацію перспективних планів реформування національних ЗС,

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ
УКРАЇНИ**

**КАФЕДРА УПРАВЛІННЯ ТА ОРГАНІЗАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СФЕРІ
ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ**

Лекція № 12

**Тема 2.6: «Модернізація системи цивільного захисту в контексті
європейської інтеграції України, напрямки співпраці у реалізації
Європейської політики у сфері цивільного захисту»**

Місце проведення: аудиторія за розкладом занять.

Час проведення: 80 хвилин.

Матеріальне забезпечення: мультимедійний проектор.

Мета лекції:

Розглянути модернізація системи цивільного захисту в контексті європейської інтеграції України, напрямки співпраці у реалізації Європейської політики у сфері цивільного захисту

Загальні методичні вказівки

34.Перевірити наявність здобувачів на занятті.

35.Записати на дошці тему лекції та навчальні питання, викласти навчальний матеріал.

36.Вибірково перевірити якість ведення конспекту.

Тема 2.6.

Модернізація системи цивільного захисту в контексті європейської інтеграції України, напрямки співпраці у реалізації Європейської політики у сфері цивільного захисту

Сучасний етап розвитку України поставив перед теорією і практикою державного управління завдання модернізації системи цивільного захисту. Через недосконалість управління системою цивільного захисту, недостатню діяльність центральних і місцевих органів виконавчої влади щодо забезпечення реалізації політики у сфері цивільного захисту, ефективність протидії надзвичайним ситуаціям (далі – НС) залишається низькою, на що вже неодноразово звертали увагу як експерти, так і провідні вчені з даної проблеми [1]. Саме тому розробка науково обґрунтованих шляхів модернізації системи цивільного захисту є актуальною науковою проблемою. Значний внесок у розвиток науки державного управління у сфері цивільного захисту країни та її населення зробили сучасні українські науковці: О. Барило, В. Богданович, О. Власюк, С. Вовченко, П. Волянський, Є. Гаврилко, Л. Жукова, Н. Клименко, В. Косевцов, В. Костенко, О. Кошкін, І. Кринична, О. Максимчук, О. Мельниченко, О. Потеряйко, В. Предборський, В. Садковий, Ю. Соха, В. Тищенко, О. Труш, Р. Приходько, І. Чубань та інші, які запропонували концептуально важливі теоретичні підходи до вирішення актуальних і складних проблем у цій сфері. Водночас потрібно визнати, що питання модернізації системи цивільного захисту ще не отримали належного висвітлення в науковій літературі, зокрема у фахових працях із державного управління. Виявлено, що у наукових дослідженнях розглядалися деякі питання функціонування системи цивільного захисту в умовах незалежності України. Водночас у цих роботах недостатньо досліджено особливості модернізації цієї системи в сучасних умовах, стан нормативно-правової бази у сфері цивільного захисту, структуру, функції та завдання, що покладені на органи влади при ліквідації наслідків НС, рівень їхньої оснащеності та кадрового забезпечення, а також використання міжнародного досвіду для підвищення ефективності діяльності системи

цивільного захисту, роль і значення інформаційно-аналітичного забезпечення.

Мета контрольної роботи – розглянути особливості й сучасні тенденції модернізації системи цивільного захисту України, окреслити перспективні напрямки вдосконалення державного управління в цій сфері.

Потрібно зазначити, що системні заходи щодо модернізації та вдосконалення управління системою цивільного захисту поступово почали реалізовуватися у рамках загальнодержавної цільової програми розвитку цивільного захисту на 2009 – 2013 рр. [2].

Зокрема, відповідно до вимог Указу Президента України “Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади” від 09.12.2013 р.,

до вимог Указу Президента України “Про деякі заходи з оптимізації системи центральних органів виконавчої влади” від 24.12.2012 р.,

Згідно із Положенням про ДСНС, затвердженим Указом Президента України від 16.01.2013 р., було визначено, що ця Служба належить до системи органів виконавчої влади і забезпечує реалізацію державної політики у сферах цивільного захисту, захисту населення і територій від НС та запобігання їх виникненню, ліквідації НС, рятувальної справи, гасіння пожеж, пожежної та техногенної безпеки, діяльності аварійно-рятувальних служб, профілактики травматизму невиробничого спрямування, а також гідрометеорологічної діяльності [3].

Основні положення з побудови та організації діяльності державної системи цивільного захисту її органів управління враховують, прийнятий у 2012 р. Кодекс цивільного захисту України [4]. Він визначив повноваження центральних і місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, суб’єктів господарювання, обґрунтував основні принципи побудови цивільного захисту й завдання ДСНС у цій сфері. Але необхідно констатувати, що зі створенням ДСНС України та покладанням на Міністерство внутрішніх справ численних функцій і повноважень із забезпечення формування державної політики у сферах цивільного захисту населення і територій від НС та запобігання їх виникненню, ліквідації НС, у

країні почали функціонувати два центри управління, безпосередньо причетні до сфери цивільного захисту – це МВС України, яке забезпечує формування державної політики в цій сфері, та ДСНС, яка має її реалізовувати.

Така конфігурація суб'єктів державного управління цивільним захистом на рівні центральних органів виконавчої влади, як справедливо наголошує Г. Ситник, не узгоджується у відповідній частині з концепцією та змістом Кодексу цивільного захисту України, спричиняє колізії у законодавстві та компетенційну плутанину [5].

Відомий вітчизняний фахівець із державного управління В. Авер'янов, безумовно, має рацію в тому, що, з погляду на науково-системну ідеологію, найкращі результати діяльності ієрархічно організованої системи можуть бути забезпечені за умови її моноцентричної, а не поліцентричної структурної побудови, тобто за умови, коли всі структурні ланки системи підлягають керуючому впливу саме з одного, а не з декількох владно-організаційних центрів [6]. Тому актуальним завданням постає подальша оптимізація структури системи цивільного захисту. Для цього потрібно розробити загальну модель державного управління сферою цивільного захисту, в якій мають виписуватися функції кожного її елемента та взаємозв'язки між ними. Необхідною умовою успішної модернізації державної системи цивільного захисту є реформування місцевих органів виконавчої влади, яким має бути делеговано більше повноважень у цій сфері.

Водночас потрібно зазначити, що підвищення ефективності діяльності ДСНС в умовах складної ситуації природного, техногенного спрямування та терористичних проявів із боку так званих “ДНР” і “ЛНР” на сході України, вимагають перегляду та упорядкування існуючої структури і складу наявних підрозділів ДСНС.

Успішна модернізація системи цивільного захисту перебуває у прямій залежності від ефективного здійснення планування заходів цивільного захисту, дій органів управління та сил, реагування на надзвичайні ситуації, взаємодії тощо [7]. Тому діяльність керівного складу цивільного захисту та

органів місцевої влади під час організації, планування та керівництва органами управління і силами при загрозі та виникненні НС потребує системного вдосконалення в найближчій перспективі.

На жаль, залишається на низькому рівні та не відповідає сучасним вимогам матеріально-технічне оснащення підрозділів реагування на НС. Важливо своєчасно й оперативно покращити оснащення сил цивільного захисту і, зокрема, підрозділів ДСНС України новою сучасною технікою, озброєнням та запровадження передових технологій ведення аварійно-рятувальних робіт, розмінування територій.

Процес модернізації, виконання розширених завдань і функцій системи цивільного захисту потребує вдосконалення професійної підготовки особового складу для всіх її служб. Підвищені вимоги до професійної готовності майбутніх працівників служби цивільного захисту через ускладнення внутрішньополітичної ситуації в країні спонукають до пошуку нових підходів до організації фахової підготовки у вищих навчальних закладах ДСНС України. Перед ними постають складні завдання, що обумовлені певними факторами [8]. По-перше, необхідністю забезпечення системи цивільного захисту кваліфікованими, ініціативними кадрами з ґрунтовною теоретичною і практичною підготовкою. По-друге, об'єктивною потребою у якісно новому рівні підготовки офіцерських кадрів, що зумовлено участю випускників навчальних закладів у заходах у рамках міжнародного співробітництва в галузі реагування на надзвичайні ситуації техногенного та природного спрямування, а також у миротворчих місіях Організації Об'єднаних Націй за межами України. По-третє, вимогою формування в молодих фахівців прагнення до безперервної самоосвіти, здатності й готовності постійно оновлювати здобуті у вищому навчальному закладі наукові знання, вміння, швидко адаптуватись до змін та корегувати свою професійну діяльність. Необхідно також переглянути зміст оперативної та спеціальної підготовки особового складу підрозділів ДСНС із питань визначення і відпрацювання тактики дій в умовах можливих терористичних актів.

Одним із важливих напрямів модернізації системи цивільного захисту є подальший розвиток законодавства про ДСНС та вдосконалення її нормативно-правової регламентації.

Адже недосконалість нормативно- правового забезпечення діяльності у сфері цивільного захисту призводить до неефективного виконання завдань щодо запобігання виникненню надзвичайних ситуацій, захисту населення і територій від їх наслідків.

Насамперед потрібно внести певні базові зміни у вже чинне законодавство, а також і прийняти нові закони, які б відповідали тим сучасним вимогам, що регламентують діяльність керівників ДСНС в особливих умовах, вказують на необхідність: введення в дію спеціального оперативного плану; повідомлення відповідних посадових осіб; прийняття рішення щодо залучення додаткових сил та засобів, здійснення маневру ними; проведення операції; встановлення режиму роботи особового складу; організації виконання прийнятих рішень /або намічених заходів/; обліку, аналізу й оцінки виконаного [9]. Потребують законодавчого уточнення та закріплення персональних завдань і функцій центральні й місцеві органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування при виникненні надзвичайних ситуацій під час особливого періоду, пов'язаного з антитерористичною діяльністю.

Необхідно в найкоротші терміни забезпечити прийняття і приведення нормативно-правових актів міністерств та інших центральних органів виконавчої влади України у відповідність до нового Кодексу цивільного захисту, а також продовжити розробку нової теоретичної бази і практичних рекомендацій у сфері підвищення якості державного управління системою цивільного захисту, щоб забезпечити її функціонування за принципом: не навздогін, а на випередження.

Перспективним завданням модернізації системи цивільного захисту України постає необхідність узагальнення міжнародного досвіду створення та функціонування систем державного управління в умовах надзвичайних ситуацій. Він свідчить, що на сьогодні такі системи продовжують

удосконалюватися, а відмінності у їх побудові та функціонуванні зумовлені національними особливостями формування та розвитку. Але їх об'єднує спільна мета, що полягає в прогнозуванні надзвичайних ситуацій різного типу, запобіганні їх виникненню і ліквідації наслідків [10].

Щодо орієнтації нашої держави на європейські стандарти у сфері цивільного захисту, то це передусім гарантія її подальшого всебічного розвитку та національної безпеки, можливість спільно вирішувати не тільки внутрішні питання, що стосуються попередження та ліквідації масштабних НС на своїй території, а й брати активну участь у вирішенні глобальних проблем людства, що зачіпають інтереси всіх країн та народів світу, характеризуються динамізмом і вимагають для свого вирішення колективних зусиль світової громадськості [11].

У грудні 2013 р. Європейська Комісія опублікувала офіційний документ щодо нових законодавчих актів, які “зміцнюють” загальноєвропейську політику в сфері управління надзвичайними ситуаціями [12]. У цьому документі вказується на те, що потрібні добре скоординовані дії країн-членів ЄС як при реагуванні на надзвичайні ситуації, так і при підготовці до них та їх попередженні.

Адаптація та впровадження в практичну діяльність зарубіжного досвіду є надзвичайно актуальними для України через те, що незалежно від того, де відбулась надзвичайна ситуація, аналіз недоліків організації управління в умовах надзвичайних ситуацій дає можливість врахувати прорахунки і не допустити їх у майбутньому.

Вивченню передового досвіду країн світу, його використанню в Україні та удосконаленню на його основі підготовки управлінців загальнодержавного, регіонального та місцевого рівнів з управління ризиками техногенного, природного і соціального походження та з антикризового управління, а також модернізації матеріально-технічної бази оперативно-рятувальних підрозділів на основі новітніх технологій має сприяти розширення співпраці України з міжнародними організаціями у цій сфері.

Пріоритетами міжнародного співробітництва у сфері запобігання і ліквідації надзвичайних ситуацій мають стати: створення договірно-правової бази з питань спільного попередження і ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій на двосторонній і багатосторонній основах; налагодження механізмів взаємодії зі структурами інших держав і міжнародних організацій, що відповідають за попередження і ліквідацію наслідків надзвичайних ситуацій, відпрацювання спільних планів і механізмів реалізації домовленості про дії у випадку природних та техногенних катастроф; налагодження обміну інформацією і досвідом із відповідних проблем; вирішення інших завдань, спрямованих на реалізацію зовнішньополітичного курсу у сфері компетенції ДСНС.

Ефективність діяльності органів державного управління у сфері природно-техногенної безпеки, їх спроможність швидко реагувати на динаміку процесів у країні в сучасних умовах значною мірою можна покращити за рахунок впровадження новітніх інформаційних технологій. Одним із шляхів такого впровадження є створення та подальший розвиток Урядової інформаційно-аналітичної системи з питань надзвичайних ситуацій (УІАСНС), складовими якої мають бути інформаційно-аналітичні системи центральних та місцевих органів виконавчої влади, а також інформаційні служби підприємств, установ, організацій та об'єктів підвищеної небезпеки із залученням засобів зв'язку і передачі даних [13].

Модернізація системи цивільного захисту передбачає: перехід до програмно-цільового управління; впровадження новітніх інформативно-управлінських і комп'ютерних технологій; підвищення інформаційної компетентності управлінців усіх рівнів, що працюють у цій сфері. Потрібно зазначити, що, попри певні досягнення у створенні окремих елементів відомчих ситуаційних центрів, досі повністю не вирішено завдання моніторингу та формування обґрунтованих рішень щодо попередження загроз НС, інформаційної підтримки для формування аналітичних матеріалів та своєчасного донесення інформації про надзвичайні ситуації на найвищий рівень державного

управління. Створення ефективної системи інформаційно-аналітичного забезпечення є важливим етапом у процесі модернізації системи цивільного захисту України.

Висновки

Таким чином проведений аналіз загального стану та перспектив модернізації системи цивільного захисту свідчить, що на сьогодні перед державою постає невідворотна необхідність визначення пріоритетів у сфері захисту від надзвичайних ситуацій, що дозволить більш ефективно і ґрунтовно приймати рішення щодо впровадження заходів, які ведуть до сталого розвитку, встановлення прийнятого ризику і техногенно-екологічного благополуччя. Це визначає необхідність подальшої модернізації державної системи цивільного захисту, яка потребує поглибленого дослідження: практики державного управління у сфері цивільного захисту в країні; особливостей діяльності всіх його складових елементів, зокрема: цілей та функцій державного управління у цій сфері; оптимізації системи та структури органів виконавчої влади, відповідальних за забезпечення захисту держави і населення від надзвичайних ситуацій; шляхів удосконалення нормативно-правового регулювання у зазначеній сфері та можливостей творчого використання зарубіжного досвіду.

Перспективи подальших розвідок полягають у необхідності ґрунтовного дослідження концептуальних підходів щодо удосконалення побудови системи державних органів управління у сфері цивільного захисту, а також у пошуку та науково-практичному обґрунтуванні оптимальної моделі модернізації системи цивільного захисту шляхом чіткої організації взаємовідносин і розподілу повноважень між усіма підпорядкованими їй структурними підрозділами.

Отже, для забезпечення ефективного захисту населення і територій від НС, урахувавши євроінтеграційні прагнення України, наша держава повинна побудувати таку державно-управлінську модель, яка б гарантувала власну безпеку та відповідавала високим європейським стандартам

Література

1. Інформація про стан та проблеми функціонування єдиної державної систем запобігання і реагування на надзвичайні ситуації техногенного та природного характеру [Електронний ресурс]. — Режимдоступу : [http:// www.mns.gov.ua/content/program_KMU_inform.html](http://www.mns.gov.ua/content/program_KMU_inform.html).
2. Про затвердження Загальнодержавної цільової програми розвитку цивільного захисту на 2009 – 2013 роки [Електронний ресурс] : Постанова Кабінету Міністрів України № 156 від 25.02.2009 р. — Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua>.